

พุทธวจน

“ปฐมธรรม”

เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ

คามณี ! ...เพราะเหตุว่า ถึงแม้เขาจะเข้าใจธรรมที่เราแสดงสักบทเดียว
นั้นก็ยังคงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น

ตลอดกาลนาน

สพ. ส. ๑๘/๓๘๘/๖๐๓.

“ให้เป็นผู้หนักแน่น และไม่กล่าวมุสา”

ราหุล ! เรากล่าวว่า กรรมอันเป็นบาปน้อยหนึ่ง
ซึ่งบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จ
ทั้งที่รู้ว่าเป็นเท็จจะทำไม่ได้หาไม่

เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น”

ราหุล ! เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้

ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดิน (ปฐวี) เกิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่
ผัสสะทั้งหลายที่นำพอใจและไม่นำพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรมุจิตตั้งอยู่

ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง
ทิ้งคูบ้าง ทิ้งมูตรบ้าง ทิ้งน้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงบนแผ่นดิน
แผ่นดินก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น, นี่ฉันใด

“ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินเกิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่นำพอใจ
และไม่นำพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรมุจิตตั้งอยู่ฉันนั้นเหมือนกัน”

ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำ (อาโป) เกิด เมื่อเธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่
ผัสสะทั้งหลายที่นำพอใจและไม่นำพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรมุจิตตั้งอยู่

ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาล้างของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง
ล้างคูบ้าง ล้างมูตรบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงในน้ำ
น้ำก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น, นี่ฉันใด

“ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำเกิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่นำพอใจ
และไม่นำพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรมุจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน”

(ในกรณีแห่งไฟ ลม และอากาศ ก็ได้ตรัสไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน)

พุทธวจน

“ปฐมธรรม”

พุทธวจนสถาบัน
ร่วมกันศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน ปฐมธรรม

สื่อธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน
ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล
ขอคำปรึกษาค้นข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่ คุณศรษา โทรศัพท์ ๐๘๑-๕๑๓-๑๖๑๑
หรือ คุณอารีวรรณ โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๕๘-๖๘๘๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓ จำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม
ออกแบบปก คณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ศิลปกรรม วิชชุ เสริมสวัสดิ์ศิริ
ที่ปรึกษาศิลปกรรม จำนวนค์ ศรีนวล, ธนา วาสิกศิริ

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

ดำเนินการพิมพ์โดย บริษัท กิว พรินท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๒๕๒ โทรสาร ๐-๒๘๐๐-๓๖๔๕

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา กับคณะผู้จัดทำ หนังสือพุทธวจน ฉบับ “ปฐมธรรม” ในเจตนาอันเป็นกุศล ที่มีความตั้งใจเผยแพร่ คำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ออกจากพระโอษฐ์ของ พระองค์เอง ทั้งหมดที่ท่านตรัสรู้ในหลายแง่มุมที่เกี่ยวกับการ ใช้ชีวิต วิธีแก้ทุกข์ ฯลฯ ตามหลักพุทธวจนง่าย ๆ เพื่อให้ผู้สนใจ ได้ศึกษา และนำมาปฏิบัติเพื่อให้ถึงความพ้นทุกข์ด้วยเหตุอันดีนี้ ของจงเป็นพลวปัจจัย ให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเล่มนี้ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา ฟังเกิดปัญญาได้ดวงตาเห็นธรรม พ้นทุกข์ในชาตินี้เทอญ

ขออนุโมทนา

พระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล

คำนำ

ไม่แปลก ที่นักวิชาการทางโลก มักจะจัดหมวดหมู่ธรรมะ ไปตามความเข้าใจจากการคิดเชิงวิเคราะห์แบบแบ่งย่อยแยกส่วน เพราะนั่นคือฐานวิธีการเข้าหาความจริง ของวิทยาศาสตร์ตะวันตก ซึ่งถูกใช้เป็นแม่แบบ ในกระบวนการศึกษา ของทุก ๆ สาขาวิชาทางโลก

เมื่อมองจากจุดยืนนั้น หนังสือพุทธวจนฉบับปฐมธรรม นี้ อาจจะถูกเข้าใจได้ว่า เป็นหนังสือธรรมะหมวดทั่วไป สำหรับฆราวาส เพราะ ว่า ชื่อหัวข้อเรื่องต่าง ๆ นั้น ก่อนข้างเอนไปในแง่ของหลักปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นปกติสุข

ความเข้าใจในลักษณะนี้ มีความถูกต้องเพียงมิติเดียว

จริงอยู่ว่า การปฏิบัติคนที่ถูกต้อง ตามหลักคำสอนต่าง ๆ สามารถสร้างสังคมที่เป็นปกติสุขได้ ปัญหามีอยู่ว่า หากเพียงมุ่งสร้าง สังคมโลกที่สงบสุขน่าอยู่ หรือเพียงเพื่อดูแลชีวิตของตนเองให้ดีแค่นั้น การมีขึ้นของอรหันตสัมมาสัมพุทธะก็ไม่มีจำเป็นแต่อย่างใด เพราะ ว่า ทุกสังคมเชื้อชาติ ต่างก็มีลัทธิความเชื่อ และหลักคำสอนที่เป็นไปเพื่อ ความสงบสุขแบบโลก ๆ กันอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น นั้น ยังทำให้โอกาส ของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และการได้มาพบคำสอนของพระพุทธเจ้า กลับกลายเป็นความสูญเปล่าเสียไปด้วย

จุดสำคัญมีอยู่ว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้งหมด นับตั้งแต่ราตรีที่ทรงตรัสรู้ ไปจนถึงปัจฉิมวาทะ ก่อนปรินิพพานนั้น ไม่ว่าจะปรากฏเป็นเรื่องเล็ก หรือคืบ ต่อบุคคลผู้ระดับอยู่อย่างใดก็ตาม ต่างก็สะท้อนอนานิสงส์ โน้มเอียงไปสู่จุดหมายอย่างเดียวกันในที่สุด คือเป็นเรื่องที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ ด้วยกันทั้งสิ้น

ไม่ใช่เรื่องง่าย ที่จะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ว่า วิธีปฏิบัติตนต่อบุคคลแวดล้อม (ทิส ๖) หรือ หลักวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ หรือ แม้กระทั่งเรื่องของศีล คือ หลักการกระทำที่ไม่เบียดเบียนกันนั้น เกี่ยวข้อง และนำไปสู่ การหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ ได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยืนยันด้วยพระองค์เองว่า เพราะเหตุใดก็ตาม ที่ทำให้ ๑ สิ่งนี้ คือ ชาติ ชรา มรณะ มีอยู่ในโลก เพราะเหตุอันนั้นนั่นเอง จึงมีการบังเกิดขึ้น ของอรหัตตสัมมาสัมพุทธะ

เหตุข้างต้นนี้ บวกเข้ากับ คุณสมบัติ ๑๐ ข้อของพุทธวจน (ดูได้ในแผ่นพับ : ทำไมต้องพุทธวจน - ชาวพุทธปฏิบัติตามใคร) จึงชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเชื่อมโยงสอดคล้องเป็นหนึ่งใน ของธรรมวินัย ที่เป็นพุทธวจน ในทุกบริบท ทุกแง่มุม ไม่ว่าจะตรัสกับใคร ในวาระไหน

พุทธวิสัย ในการใช้บทพยัญชนะ และการพูดบอกสอน ที่มีลักษณะเชื่อมโยงประสานเป็นหนึ่งเดียวทั้งหมด โดยไม่พลาดเลยนี้ เป็นความอัศจรรย์วิเศษ ที่ถูกชาวพุทธมองข้าม หรือไม่รู้เลยก็ว่าได้

เป็นเหตุให้พลาดโอกาส ในการรู้แจ้งแทงตลอดหลักธรรมในมิติต่าง ๆ เพราะไม่สามารถเปิดจุดเชื่อมโยงธรรม ให้ถึงกันได้

หากใครก็ตาม ได้ศึกษาบทพยัญชนะที่เป็นพุทธวจนให้ดี จะพบจุดเชื่อมโยงธรรม จากเรื่องที่คุณเหมือนเป็นเพียงวิธีการปฏิบัติตัว ในชีวิตประจำวันทั่วๆ ไปนั้น ไปถึงหลักธรรมล้ำลึก อันเป็นแก่นแท้ได้ คือเชื่อมต่อกัน ไปถึงการหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โดยสิ้นเชิงได้

จึงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับชาวพุทธ ในแง่มุมที่ว่า ทุกวันนี้ เราศึกษาพุทธวจน ในระดับที่สามารถเปิดจุดเชื่อมโยงธรรม ที่ซ่อนทับเกี่ยวเนื่องกันอยู่ได้หรือไม่ และ เราใช้ประโยชน์จากคำสอน ของพระพุทธเจ้า ได้ถึงอานิสงส์ที่มุ่งหมายอย่างแท้จริงแค่ไหน

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอนอบน้อมสักการะ

ต่อ ตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ

และ ภิกษุสาวกในธรรมวินัยนี้

ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคปัจจุบัน

ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดพุทธวจน

คือ ธรรม และวินัย ที่ทรงประกาศไว้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว

คณะศิษย์พระตถาคต

สารบัญ

	หน้า
ธรรมะกับชีวิต	๑
ผู้ชี้มรรค	๒
โอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยาก	๔
วิญญานคือ เหตุแห่งการเกิดขึ้นของสัตว์	๖
หลักปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖	๕
หลักในการใช้จ่ายทรัพย์	๑๗
การตอบแทนคุณมารดาบิดาอย่างสูงสุด	๒๑
ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ	๒๓
ลักษณะของ “มรवास ชั้นเลิศ”	๒๗
หลักในการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้	๒๕
หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุขในวันหน้า	๓๔
เหตุเสื่อมและเหตุเจริญแห่งทรัพย์	๓๗
เหตุเสื่อมแห่งทรัพย์ ๔ ประการ	๓๗
เหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๔ ประการ	๓๘
อบายมุข ๖ (ทางเสื่อมแห่งทรัพย์ ๖ ทาง)	๔๐
โทษของอบายมุขแต่ละข้อ	๔๑
การบริโภคคามคุณทั้ง ๕ อย่างไม่มีโทษ	๔๕
หลักการพูด	๔๕
ลักษณะการพูดของตถาคต	๕๑

ลักษณะการพูดของสัตว์บุรุษ	๕๓
ลักษณะการพูดของอสูรบุรุษ	๕๕
อย่าหุบเขา	๕๗
เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ	๕๘
ให้เป็นผู้หนักแน่น	๖๐
ลากสักการะและเสวยขนิษฐา เป็นอันตราย แม้แต่พระอรหันต์	๖๓
ลักษณะของผู้มีสติและสัมปชัญญะ	๖๕
สิ่งที่พระศาสดาถือว่าเป็นความอัศจรรย์	๖๗
จิตอธิษฐานการทำงาน	๖๘
การตั้งจิตก่อนนอน	๖๙
มีดมา.. สว่างไป สว่างมา...ก็ยังคงสว่างไป	๗๐
เหตุของความสามัคคีและความแตกแยก	๗๑
ความอยาก (ตัณหา) คือต้นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท	๗๓
กฏธรรมชาติ	๗๕
เหตุแห่งการเบียดเบียน	๘๐
ความพอใจใด ความพอใจนั้น คือเหตุเกิดแห่งทุกข์	๘๒
ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญไม่เสื่อม (อธิทานิยธรรม)	๘๓
เหตุให้ศาสนาเจริญ	๘๕
เหตุให้ศาสนาเสื่อม	๘๘
สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง	๙๑
ผลจากความไม่มีธรรมชาติของมนุษย์ (อย่างเขา)	๙๓

ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างหนัก)	๑๐๐
ข้อควรทราบเกี่ยวกับอกุศลมูล (ราคะ โทสะ โมหะ)	๑๐๕
คุณสมบัติของเหตุ	๑๐๘
ไม่โกหกกัน แม้เพียงเพื่อหัวเราะเล่น	๑๐๙
งูเป็นอนาคู	๑๑๐
“กรรม” และผลของการกระทำ	๑๑๓
สิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ “กรรม”	๑๑๔
กายนี้ เป็น “กรรมเก่า”	๑๑๖
ศีล ๕	๑๑๘
ทาน ที่จัดว่าเป็นมหาทาน	๑๒๐
อุโบสถ (ศีล)	๑๒๒
อกุศลกรรมมถ ๑๐	๑๒๔
กุศลกรรมมถ ๑๐	๑๒๙
อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์	๑๓๕
ผลของการมีศีล	๑๔๐
ผลของการไม่มีศีล	๑๔๒
ทำดี ได้ดี	๑๔๕
ธรรมดาของโลก	๑๔๙
กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ	๑๕๐
ทานที่ให้แล้วในสงฆ์แบบใด จึงมีผลมาก	๑๕๒
ผู้ประสบนุญใหญ่	๑๕๔

ธรรมะกับการสอบ	๑๕๓
ต้องจึงสายพินพอเหมาะ	๑๕๗
ผู้เห็นแก่นอน	๑๖๐
ลักษณะของ “ผู้มีความเพียรตลอดเวลา”	๑๖๓
ลักษณะของ “ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา”	๑๖๔
วิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สัจจานุรุขณา)	๑๖๕
การตามรู้ซึ่งความจริง (สัจจานุโพโธ)	๑๖๕
การตามบรรลุถึงซึ่งความจริง (สัจจานุปตฺติ)	๑๗๒
ทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย	๑๗๓
วิธีแก้ความหุดหู่	๑๗๗
วิธีแก้ความฟุ้งซ่าน	๑๘๐
การทำสมาธิและอันติสงส์ของการทำสมาธิ	๑๘๓
สมาธิภาวนา ๔ ประเภท	๑๘๔
อานูภาพของสมาธิ (นัยที่ ๑)	๑๘๗
อานูภาพของสมาธิ (นัยที่ ๒)	๑๘๕
แม้เพียงปฐมฌาน ก็ชื่อว่า เป็นที่หลบพ้นภัยจากมาร	๑๘๔
สมาธิระงับความรัก-เกลียด ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ	๑๘๕
ความสำคัญของสมณะและวิปัสสนา	๑๘๗
ผู้กำลังโน้มเอียงไปสู่นิพพาน	๑๘๗
อันติสงส์สูงสุดแห่งอานาปานสติ ๒ ประการ	๒๐๐
อานาปานสติระงับได้ซึ่งอกุศลทั้งหลาย	๒๐๔

เจริญอานาปานสติ ชื่อว่าไม่เห็นห่างจากฉน	๒๐๖
ลมหายใจก็คือ “กาย”	๒๐๗
ผู้เจริญอานาปานสติ ย่อมชื่อว่าเจริญกายคตาสติ	๒๐๘
ลักษณะของผู้เจริญกายคตาสติ	๒๑๑
การตั้งจิตในกายคตาสติ เป็นเสาหลักอย่างคิของจิต	๒๑๓
ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตอยู่กับกาย	๒๑๓
ลักษณะของผู้ตั้งจิตอยู่กับกาย	๒๑๕
ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนเต่าหดอวัยวะไว้ในกระดอง	๒๑๘
ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน	๒๒๑
อานิสงส์ของการเจริญกายคตาสติ	๒๒๓
การดำรงสมาธิจิต เมื่อถูกเบียดเบียนทางวาจา	๒๒๔
อานิสงส์แห่งการปฏิบัติสมาธิแบบต่าง ๆ	๒๒๕
ลักษณะของผู้ที่ง่ายต่อการเข้าสมาธิ	๒๓๐
เจริญสมาธิให้ได้อย่างน้อยวันละ ๓ ครั้ง	๒๓๒
การอยู่ป่ากับการเจริญสมาธิ สำหรับภิกษุบางรูป	๒๓๔
ความสำคัญของกายคตาสติ	๒๓๗
จงเป็นผู้มีสติคู่กัน ไปด้วยสัมปชัญญะ	๒๓๘
ความสำคัญของคำพระผู้มีพระภาคเจ้า	๒๔๑
เหตุผลที่ต้องรับฟังเฉพาะคำตรัส ของพระผู้มีพระภาคเจ้า	๒๔๓
ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น	๒๔๓
อย่าฟังคนอื่น	

หากไม่สนใจคำตถาคต จะทำให้เกิดความอันตรายน	๒๔๕
ของคำตถาคต เปรียบด้วยกลองศึก	
พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมณิ เมื่อจะพูดทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด	๒๔๗
คำพูดที่ตรัสมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้ นั้นสอดรับไม่ขัดแย้งกัน	๒๔๘
แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา	๒๔๙
ทรงให้ใช้วิธีธรรมวินัยที่ตรัสแล้ว เป็นศาสดาแทนต่อไป	๒๕๐
ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้	๒๕๑
อริยมรรคมีองค์ ๘ คือกัลยาณวัตร ที่ตถาคตทรงฝากไว้	๒๕๒
การปรินิพพาน ของตถาคต	๒๕๕
เหตุการณ์ช่วงปรินิพพาน	๒๕๖
ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง	๒๖๑
หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ	๒๖๓
การบูชาตถาคตอย่างสูงสุด	๒๖๕
พินัยกรรม ของ “พระสังฆมิตา”	๒๖๗
สังเวชนียสถานภายหลังพุทธปรินิพพาน	๒๖๘
สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต	๒๗๑
นิพพานและการพ้นทุกข์	๒๗๓
เพราะการเกิด เป็นเหตุให้พบกับความทุกข์	๒๗๔
เหตุแห่งการเกิด “ทุกข์”	๒๗๘
สิ้นทุกข์เพราะสิ้นกรรม	๒๘๐
สิ้นนั้นที่ สิ้นราคะ	๒๘๒
ความสิ้นตัณหา คือ นิพพาน	๒๘๓

ความเพลิน เป็นเหตุให้เกิดทุกข์	๒๘๕
ความเป็นโศคบัน ประเสริฐกว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ	๒๘๖
สัตธานุสารี	๒๘๘
ธัมมานุสารี	๒๘๙
ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของผู้ถึงพร้อมด้วยทิวัญญู (พระโศคบัน)	๒๙๑
ลำดับการปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล	๒๙๓
อริยมรรค มีองค์ ๘	๒๙๕
“ดิน น้ำ ไฟ ลม” ไม่อาจหยั่งลงได้ในที่ไหน	๓๐๐
สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง	๓๐๓
สังขตลักษณะ	๓๐๔
อสังขตลักษณะ	๓๐๕
ลำดับการหลุดพ้นโดยละเอียด เมื่อเห็นอนัตตา	๓๐๖
ทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาหาร	๓๐๘
หลักการพิจารณาอาหาร	๓๑๑
หมดความพอใจ ก็สิ้นทุกข์	๓๑๔
ความรู้สึกภายในใจ เมื่อละตัณหา (ความอยาก) ได้	๓๑๕
ลักษณะภิกษุผู้มีศีล	๓๑๗
ผู้ชีชวนวิงวอน	๓๑๘
ลักษณะของภิกษุ ผู้มีศีล (นัยที่ ๑)	๓๑๙
ลักษณะของภิกษุ ผู้มีศีล (นัยที่ ๒)	๓๒๒
ลักษณะของภิกษุ ผู้มีศีล (นัยที่ ๓)	๓๒๔

ธรรมะกับชีวิต

ผู้ช้ขุมทรัพย์ !

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกุทมิสุสามิ
อานนทํ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่

นิกฺคยฺห นิกฺคยฺหาหิ อานนฺท วกุขามิ
อานนทํ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺห ปวยฺหาหิ อานนฺท วกุขามิ
อานนทํ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐสุตฺติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

นินีนว ปวตุตาริ อัม ปสเส วชชทสฺสินิ
นิกุคฺคหฺวาที เมธาวี ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภา
คนเรว คฺวรมองผู้มีปัญฺญาใด ๆ ที่คฺอยชีโรษ
คฺอยกล่าวคําขนาบอยู่เสมอไป
วักนนั้นแหละ คฺือผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ
คฺวรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น

ตาทิสํ ภาฆมานสฺส เสขุโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่
ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย

โอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยาก

ภิกษุ ท. ! ถ้าสมมติว่า มหาปรุพีอันใหญ่หลวงนี้มีน้ำท่วมถึงเป็นอันเดียวกันทั้งหมด; บุรุษคนหนึ่ง ทิ้งแอก (ไม้ไผ่?) ซึ่งมีรูเจาะได้เพียงรูเดียว ลงไปในน้ำนั้น; ลมตะวันตกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันตก, ลมตะวันตกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันออก, ลมทิศเหนือพัดให้ลอยไปทางทิศใต้, ลมทิศใต้พัดให้ลอยไปทางทิศเหนือ, อยู่คั้งนี้ในน้ำนั้น มีเต่าตัวหนึ่ง ตาบอด ล่องไปเรื่อย ๆ ปี มันจะผูกขึ้นมากครั้งหนึ่ง ๆ

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนี้อะไร : จะเป็นไปได้ไหม ที่เต่าตาบอด ร้อยปีจึงจะผูกขึ้นสักครั้งหนึ่ง จะพึงยื่นคอเข้าไปในรูซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียวในแอกนั้น ?

“ข้อนี้นยากที่จะเป็นไปได้ พระเจ้าข้า ! ที่เต่าตาบอดนั้น ร้อยปีผูกขึ้นเพียงครั้งเดียว จะพึงยื่นคอเข้าไปในรูซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียวในแอกนั้น”

ภิกษุ ท. ! ยากที่จะเป็นไปได้ ฉันทันเดียวกันที่ใคร ๆ จะพึงได้ความเป็นมนุษย์; ยากที่จะเป็นไปได้

ฉันเดียวกัน ที่ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ จะเกิดขึ้น
ในโลก; ยากที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกัน ที่ธรรมวินัย
อันตถาคตประกาศแล้วจะรุ่งเรืองไปทั่วโลก

ภิกษุ ท. ! แต่ว่า บัดนี้ ความเป็นมนุษย์ ก็ได้แล้ว;
ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะก็บังเกิดขึ้นในโลกแล้ว;
และธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว ก็รุ่งเรืองไปทั่วโลกแล้ว

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้
พวกเธอพึงกระทำโยคกรรมเพื่อให้รู้ว่า
“นี่ ทุกข์;
นี่ เหตุให้เกิดทุกข์;
นี่ ความดับแห่งทุกข์;
นี่ หนทางให้ถึงความดับแห่งทุกข์” ดังนี้ เกิด.

วิญญาณ คือ เหตุแห่งการเกิดขึ้นของสัตว์

อานนท์ ! ก็คำนี้ว่า “นามรูปมี เพราะปัจจัย คือ วิญญาณ” ดังนี้, เช่นนี้แล เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

อานนท์ ! ความข้อนี้ เธอต้องทราบอธิบาย โดยปริยายดังต่อไปนี้ ที่ตรงกับหัวข้อที่เรากล่าวไว้แล้วว่า “นามรูปมี เพราะปัจจัย คือ วิญญาณ” :

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณจักไม่ก้าวลงในท้องแห่งมารดาแล้วไซ้; นามรูปจักปรุงตัวขึ้นมา ในท้องแห่งมารดาได้ไหม ?

“ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !”

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณก้าวลงในท้องแห่งมารดาแล้ว จักสลายลงเสียแล้วไซ้; นามรูปจักบังเกิดขึ้น เพื่อความเป็นอย่างนี้ได้ไหม ?

“ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !”

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณของดีก่อนที่เป็นชาย ก็ตาม เป็นหญิงก็ตาม จักขาดลงเสียแล้วไซ้; นามรูปจักถึงซึ่งความเจริญ ความงอกงาม ความไพบูลย์บ้างหรือ ?

“ข้อนั้น ทรมิได้พระเจ้าข้า!”

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้, นั้นแหละคือเหตุ, นั้นแหละคือนิทาน, นั้นแหละคือสมุทัย, นั้นแหละคือปัจจัย ของนามรูป; นั่นคือ วิญญาณ.

อานนท์ ! ก็คำนี้ว่า “วิญญาณมี เพราะปัจจัยคือ นามรูป” ดังนี้, เช่นนี้แล เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

อานนท์ ! ความข้อนี้ เธอต้องทราบอธิบาย โดยปริยายดังต่อไปนี้ที่ตรงกับหัวข้อที่เรากล่าวไว้แล้วว่า “วิญญาณมี เพราะปัจจัยคือนามรูป”

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณ จักไม่ได้มีที่ตั้ง ที่อาศัยในนามรูป แล้วไซ้; ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ คือ ชาติ ชรา มรณะ ต่อไป จะมีขึ้นมาให้เห็นได้ไหม ?

“ข้อนั้น ทรมิได้พระเจ้าข้า!”

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้นแหละ ในเรื่องนี้, นั้นแหละคือเหตุ, นั้นแหละ คือนิทาน, นั้นแหละคือสมุทัย, นั้นแหละคือปัจจัยของวิญญาณ; นั่นคือ นามรูป.

อานนท์ !

ด้วยเหตุเพียงเท่านี้

สัตว์โลก จึงเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง

จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง :

คลองแห่งการเรียก (อริวจน) ก็มีเพียงเท่านี้,

คลองแห่งการพุดจา (นิรุตุติ) ก็มีเพียงเท่านี้,

คลองแห่งการบัญญัติ (ปญญตุติ) ก็มีเพียงเท่านี้,

เรื่องที่จะต้องรู้ด้วยปัญญา (ปญญาจระ) ก็มีเพียงเท่านี้,

ความเวียนว่ายในวัฏฏะ ก็มีเพียงเท่านี้:

นามรูปพร้อมทั้งวิญญาณตั้งอยู่

เพื่อการบัญญัติซึ่งความเป็นอย่างนี้

(ของนามรูปกับวิญญาณ นั่นเอง).

หลักปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในอริยวินัย มีการนอบน้อมทิศทั้งหก
อย่างไรพระเจ้าข้า! พระองค์จึงทรงแสดงธรรมที่เป็นการนอบน้อม
ทิศทั้งหกในอริยวินัยเถิด”

คหบดีบุตร! ฟังทราบว่า ทิศทั้งหกเหล่านี้ มีอยู่
คือฟังทราบว่า มารดาบิดา เป็นปุรัตถิมทิศ (ทิศเบื้องหน้า)
ฟังทราบว่า อาจารย์ เป็นทักษิณทิศ (ทิศเบื้องขวา), ฟังทราบว่า
บุตรภรรยา เป็นปัจฉิมทิศ (ทิศเบื้องหลัง), ฟังทราบว่า มิตรสหาย
เป็นอุตตรทิศ (ทิศเบื้องซ้าย), ฟังทราบว่า ทาสกรรมกร เป็น
เหนือทิศ (ทิศเบื้องต่ำ), ฟังทราบว่า สมณพราหมณ์ เป็น
อุपरิมทิศ (ทิศเบื้องบน).

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา
อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ ดังนี้ :-

- (๑) ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่าน
- (๒) เราจักทำกิจของท่าน
- (๓) เราจักดำรงวงศ์สกุล
- (๔) เราจักปฏิบัติตนเป็นทนายาท
- (๕) เมื่อท่านทำกาลละล่วงลับไปแล้ว เราจักกระทำ

ทักษิณานุทิศท่าน

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา
อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ห้ามเสียดจากบาป
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้ศึกษาศิลปะ
- (๔) ให้มีคู่ครองที่สมควร
- (๕) มอบมรดกให้ตามเวลา

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหน้านั้น เป็นอันว่ากุสุมนั้นปิดกั้นแล้ว
เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์
อันศิษย์พึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ด้วยการลุกขึ้นยืนรับ
- (๒) ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้
- (๓) ด้วยการเชื่อฟังอย่างยิ่ง
- (๔) ด้วยการปรนนิบัติ
- (๕) ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์
อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) แนะนำดี
- (๒) ให้ศึกษาคดี
- (๓) บอกศิลปวิทยาสั้นเชิง
- (๔) ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย
- (๕) ทำการคุ้มครองไว้ในทิศทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องขวานั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้ว
เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา
อันสามิพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ด้วยการยกย่อง
- (๒) ด้วยการไม่ดูหมิ่น
- (๓) ด้วยการไม่ประพุดนินอกใจ
- (๔) ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ในหน้าที่ให้
- (๕) ด้วยการให้เครื่องประดับ

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา
อันสามิปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์สามิโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) จัดแจงการงานดี
- (๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
- (๓) ไม่ประพุดนินอกใจ
- (๔) ตามรักษาทรัพย์ที่มีอยู่
- (๕) ขยันขันแข็งในการงานทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหลังนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว
เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย
 อัญกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ด้วยการให้ปัน
- (๒) ด้วยการพุดจาไฟเราะ
- (๓) ด้วยการประพุดติประโยชน์
- (๔) ด้วยการวางตนเสมอกัน
- (๕) ด้วยการไม่กล่าวคำอันเป็นเครื่องให้แตกกัน

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย
 อัญกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว
 ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
- (๒) รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
- (๓) เป็นที่พึ่งแก่มิตรเมื่อมีภัย
- (๔) ไม่ทอดทิ้งในยามมีอันตราย
- (๕) นับถือสมาชิกในวงศ์ของมิตร

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้ว
 เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร
อันนายพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ด้วยให้ทำการงานตามกำลัง
- (๒) ด้วยการให้อาหารและรางวัล
- (๓) ด้วยการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้
- (๔) ด้วยการแบ่งของมีรสประหลาดให้
- (๕) ด้วยการปล่อยให้อิสระตามสมัย

คหบดีบุตร! ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร
อันนายปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์นายโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) เป็นผู้ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย
- (๒) เลิกงานที่หลังนาย
- (๓) ถือเอาแต่ของทีนายให้
- (๔) กระทำการงานให้ดีที่สุด
- (๕) นำเกียรติคุณของนายไปรำลือ

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น เป็นอันว่ากุศลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว
เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์

อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

- (๑) ด้วยเมตตากายกรรม
- (๒) ด้วยเมตตาวจีกรรม
- (๓) ด้วยเมตตา मनกรรม
- (๔) ด้วยการไม่ปิดประตู (คือยินดีต้อนรับ)
- (๕) ด้วยการคอยถวายอามิสทาน

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์

อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการเหล่านี้แล้ว

ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ ประการ คือ :-

- (๑) ห้ามเสียดจากบาป
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) อนุเคราะห์ด้วยใจอันงดงาม
- (๔) ให้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง
- (๕) ทำสิ่งที่ได้ฟังแล้วให้แจ่มแจ้งถึงที่สุด
- (๖) บอกทางสวรรค์ให้

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องบนนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้ว
เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

ป.า. ที. ๑๑/๑๕๕ - ๒๐๖/๑๗๔ - ๒๐๕.

หลักในการใช้จ่ายทรัพย์

คหบดี! อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์ที่คนหาได้มา ด้วยความเพียรเป็นเครื่องลูกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เพื่อกระทำความในหน้าที่ ๔ ประการ

๔ ประการอย่างไรเล่า? ๔ ประการในกรณีนี้คือ :-

๑. อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการเลี้ยงตนให้มีความสุข อิ่มหนำ บริหารตนให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง, ในการเลี้ยงมารดาและบิดาให้มีความสุข อิ่มหนำ บริหารท่านทั้งสองให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง, ในการเลี้ยงบุตรภรรยา ทาสและกรรมกรชายหญิง ให้มีความสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่กันอย่างเป็นสุขโดยถูกต้อง, ในการเลี้ยงมิตรอำมาตย์ให้มีความสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง นี่เป็นการบริโภคทรัพย์ ฐานที่ ๑ อันอริยสาวกนั้นถึงแล้วบรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล (อายุตนโต)

คหบดี! ข้ออื่นยังมีอีก :

๒. อริยสาวกนั้น ใช้โภกทรัพย์อันตนหาได้มา โดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการปิดกั้นอันตรายทั้งหลาย ทำคนให้สวัสดีจากอันตรายทั้งหลายที่เกิดจากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร หรือจากทายาทที่ไม่เป็นที่รักนั้น ๆ นี่เป็นการบริโภกทรัพย์ ฐานที่ ๒ อันอริยสาวกนั้นถึงแล้วบรรลุแล้ว บริโภกแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล คหบดี! ข้ออื่นยังมีอีก :

๓. อริยสาวกนั้น ใช้โภกทรัพย์อันตนหาได้มา โดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการกระทำพฤติกรรม ๕ ประการ คือ สงเคราะห์ญาติ (ญาติพละ) สงเคราะห์แขก (อติถิพละ) สงเคราะห์ผู้ล่วงลับไปแล้ว (ปุพพเปตพละ) ช่วยชาติ (ราชพละ) บุษาทวดา (เทวดาพละ) นี่เป็นการบริโภกทรัพย์ ฐานที่ ๓ อันอริยสาวกนั้นถึงแล้วบรรลุแล้ว บริโภกแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล คหบดี! ข้ออื่นยังมีอีก :

๔. อริยสาวกนั้น ใช้โภกทรัพย์อันตนหามาได้ โดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการตั้งไว้ซึ่งทักษิณา อุทิศแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้คงแล้วจากความประมาทมัวเมา ผู้ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรจจะ

ผู้ฝึกฝน ทำความสงบ ทำความดับเย็น แก่ตนเอง อันเป็น
ทักษิณาทานที่มีผลเลิศในเบื้องต้น เป็นฝ่ายดี มีสุข
เป็นผลตอบแทน เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์ นี่เป็นการ
บริโภครัตน์ฐานที่ ๔ อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว
บริโภครत्นแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

คบดี! อริยสาวกนั้น ย่อมใช้โภครัตน์
ที่ตนหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลูกรั้ง รวบรวม
มาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภครัตน์
ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เพื่อกระทำความ
ในหน้าที่ ๔ ประการเหล่านี้.

การตอบแทนคุณมารดาบิดาอย่างสูงสุด

ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการกระทำตอบแทน ที่ทำได้
ไม่ง่ายแก่ท่านทั้งสอง

ท่านทั้งสอง นั่นคือใคร ? คือ ๑. มารดา ๒. บิดา

ภิกษุ ท. ! บุตรพึงประดับประคองมารดาด้วยบ่า
ข้างหนึ่ง พึงประดับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่งเขามีอายุ
มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติท่านทั้งสองนั้น
ด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการตัด และ
ท่านทั้งสองนั้น พึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้งสอง
ของเขานั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่า
อันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย.

ภิกษุ ท. ! อนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดาบิดา
ในราชสมบัติ อันเป็นอิสรชาติปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่อันมี
รตนะ ๗ ประการมากหมายเช่นนี้ การกระทำกิจอย่างนั้น
ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดา
บิดาเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดง
โลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้
สมาทานตั้งมั่นในสัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นใน
ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมาทานตั้งมั่น
ในจาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

ยังมารดาบิดาทรมปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่น
ในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ภิกษุ ท. ! ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล การกระทำ
อย่างนั้นย่อมชื่อว่า อันบุตรนั้นทำแล้วและทำตอบแทนแล้ว
แถมารดาบิดา.

ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ

(๑) ความรักเกิดจากรัก

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งเป็นที่ปรารถนา
รักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง, มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติก
กระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่น่าปรารถนาว่ารักใคร่
น่าพอใจ; บุคคลโน้นก็จะเกิดความพอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า
“บุคคลเหล่านั้นประพฤติกกระทำต่อบุคคลที่เราปรารถนารักใคร่
พอใจ ด้วยอาการที่น่าปรารถนาว่ารักใคร่ที่น่าพอใจ” ดังนี้;

บุคคลนั้นชื่อว่า ย่อมทำความรักให้เกิดขึ้นใน
บุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุ ท.! อย่างนี้แล เรียกว่า

ความรักเกิดจากรัก.

(๒) ความเกลียดเกิดจากความรัก

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งเป็นที่ปรารถนา รักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง, มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ; บุคคลโน้นก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า “บุคคลเหล่านั้นประพฤติกกระทำต่อบุคคลที่เราปรารถนา รักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ” ดังนี้;

บุคคลนั้นชื่อว่า ย่อมทำความเกลียดให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุ ท.! อย่างนี้แล เรียกว่า

ความเกลียดเกิดจากความรัก.

(๓) ความรักเกิดจากความเกลียด

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง, มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกะทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่พอใจ; บุคคลโน้นก็จะเกิดความพอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า “บุคคลเหล่านั้นประพฤติกะทำต่อบุคคลที่เราไม่ปรารถนารักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่พอใจ” ดังนี้;

บุคคลนั้นชื่อว่า ย่อมทำความรักให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล เรียกว่า

ความรักเกิดจากความเกลียด.

(๔) ความเกลียดเกิดจากความเกลียด

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง, มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่น่าปรารถนารักใคร่พอใจ; บุคคลโน้นก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า “บุคคลเหล่านั้นประพฤติกกระทำต่อบุคคลที่เราไม่ปรารถนารักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่น่าปรารถนารักใคร่พอใจ” ดังนี้;

บุคคลนั้น ชื่อว่า ย่อมทำความเกลียดให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุ ท.! อย่างนี้แล เรียกว่า

ความเกลียดเกิดจากความเกลียด.

ลักษณะของ “ฌราวาส ชั้นเลิศ”

คหบดี! ในบรรดากามโภกิ (ฌราวาส) เหล่านั้น กามโภกิผู้ใด แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด (เกินไปจนทรมาณคน) ด้วย, ครั้นแสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัดแล้ว ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำด้วย, แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญด้วย, ไม่กำหนด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้นอยู่ด้วย;

คหบดี! กามโภกิผู้นี้ ควรสรรเสริญโดย ฐานะทั้งสี่ คือ :-

ควรสรรเสริญโดย ฐานะที่หนึ่ง ในข้อที่เขา แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด,

ควรสรรเสริญโดย ฐานะที่สอง ในข้อที่เขา ทำตนให้เป็นสุขให้อิ่มหนำ,

ควรสรรเสริญโดย ฐานะที่สาม ในข้อที่เขา แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญ,

ควรสรรเสริญโดย ฐานะที่สี่ ในข้อที่เขา
ไม่กำหนด ไม่มัดมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญา
เป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้น.

คหบดี ! กามภोगีผู้^{นี้}ควรสรรเสริญโดยฐานะ
ทั้งสี่เหล่านี้^{นี้}

คหบดี ! กามภोगีจำพวกนี้ เป็นกามภोगีชั้นเลิศ
ชั้นประเสริฐ ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบรรกว่ากามภोगี
ทั้งหลาย,

เปรียบเสมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก
นมสด เนยชั้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยชั้น
หัวเนยใสเกิดจากเนยใส; หัวเนยใสปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดา
รสอันเกิดจากโคทั้งหลายเหล่านั้น,

ข้อนี้ฉันใด; กามภोगีจำพวกนี้ ก็ปรากฏว่าเลิศกว่า
บรรดากามภोगีทั้งหลายเหล่านั้น ฉันนั้น แล.

หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้

พื้คคคป้ชชะ ! ธรรม ๔ ประการ เหล่านี้ เป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่กุลบุตร ในปัจจุบัน (ทิฏฐุธรรม) ๔ ประการ อย่างไรเล่า? ๔ ประการ คือ :-

- (๑) ความขยันในอาชีพ (อุฏฐานสัมปทา)
- (๒) การรักษาทรัพย์ (อารักขสัมปทา)
- (๓) ความมีมิตรดี (กัลยาณมิตรตตา)
- (๔) การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ (สมชีวิตา)

ความขยันในอาชีพ

พื้คคคป้ชชะ ! ความขยันในอาชีพ (อุฏฐาน-สัมปทา) เป็นอย่างไรเล่า?

พื้คคคป้ชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ สำเร็จ การเป็นอยู่ด้วยการลุกขึ้นกระทำการงาน คือด้วยกสิกรรม หรือวานิชกรรม โคร้กขกรรม อาชีพผู้ถืออาวุธ อาชีพราชบุตร

หรือด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในอาชีพนั้นๆ เขาเป็น
ผู้เชี่ยวชาญ ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยการสอดส่องใน
อุบายนั้นๆ สามารถกระทำ สามารถจัดให้กระทำ.

พัชฌิมปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความขยันในอาชีพ.

การรักษาทรัพย์

พัชฌิมปัชชะ ! การรักษาทรัพย์ (อารักขสัมปทา)
เป็นอย่างไรเล่า ?

พัชฌิมปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้, โภคทรัพย์
อันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียร เป็นเครื่องลูกชิ้นรวบรวม
มาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์
ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม, เขารักษาคุ้มครอง
อย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า “อย่างไรเสียพระราชาก็ไม่ริบ
ทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้
น้ำจะไม่พัดพาไป ทายาทอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่ง
เอาไป” ดังนี้.

พัชฌิมปัชชะ ! นี้เรียกว่า การรักษาทรัพย์.

ความมีมิตรดี

พโยคฆปะชะ ! ความมีมิตรดี (กัลยาณมิตรตตา)

เป็นอย่างไรเล่า?

พโยคฆปะชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด, ถ้ามีบุคคลใด ๆ ในบ้านหรือนิคมนั้น เป็นคหบดีหรือบุตรคหบดีที่ดี เป็นคนหนุ่มที่เจริญด้วยศีล หรือเป็นคนแก่ที่เจริญด้วยศีลที่ดี ล้วนแต่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ ถึงพร้อมด้วยปัญญา อยู่แล้วไซ้, กุลบุตรนั้นก็ดำรงตนร่วม พุจฉาร่วม สากัจฉาร่วม กับชนเหล่านั้น

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศรัทธาโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศีลโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยจาคะโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยปัญญาโดย
อนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา อยู่ในที่นั้น ๆ.

พัชฌิมปัชชะ ! นี่เรียกว่า ความมีมิตรดี.

การดำรงชีวิตสม่าเสมอ

พัชฌิมปัชชะ ! การดำรงชีวิตสม่าเสมอ
(สมชีวิตา) เป็นอย่างไรเล่า ?

พัชฌิมปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความ
ได้มาแห่ง โภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่ง โภคทรัพย์แล้ว
ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก
โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่าย
ของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

พัชฌิมปัชชะ ! เปรียบเหมือนคนถือดาซัง หรือ
ลูกมือของเขา ยกดาซังขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า “ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือ
เกินไปแล้วเท่านี้” ดังนี้ฉันใด; กุลบุตรนี้ ก็ฉันนั้น : เขารู้จัก
ความได้มาแห่ง โภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่ง โภคทรัพย์
แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก

โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

พัชฌัมปะชชะ ! ถ้ากุกุบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซ้ร ก็จะมีผู้กล่าวว่ กุกุบุตรนี้ ใ้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันใดก็ฉันนั้น.

พัชฌัมปะชชะ ! แต่ถ้ากุกุบุตร เป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างเร้นแค้นแล้วไซ้ร ก็จะมีผู้กล่าวว่ กุกุบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา.

พัชฌัมปะชชะ ! เมื่อใด กุกุบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้;

พัชฌัมปะชชะ ! นี้เราเรียกว่า การดำรงชีวิตสม่าเสมอ.

หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุขในวันหน้า

พัชฌิมปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ของกุลบุตร ในเบื้องหน้า (สัมปราชะ) ๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการคือ :-

- (๑) ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา (สัทธาสัมปทา)
- (๒) ความถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)
- (๓) ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค (จาคสัมปทา)
- (๔) ความถึงพร้อมด้วยปัญญา (ปัญญาสัมปทา)

พัชฌิมปัชชะ ! ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา (สัทธาสัมปทา) เป็นอย่างไรเล่า ?

พัชฌิมปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มิศรัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของตถาคตว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้ โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอน

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์”
 ดังนี้. พยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

พยัคฆปัชชะ ! ความถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา) เป็นอย่างไรเล่า ?

พยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมศุมิฉลาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน. พยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยศีล.

พยัคฆปัชชะ ! ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค (จาคสัมปทา) เป็นอย่างไรเล่า ?

พยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่มเป็นปกติ ยินดีแล้วในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีแล้วในการจำแนกทาน. พยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค.

พัยคัมปิชชะ ! ความถึงพร้อมด้วยปัญญา
(ปัญญาสัมปทา) เป็นอย่างไรเล่า ?

พัยคัมปิชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มี
ปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องให้ถึงสัจจะแห่งการเกิดดับ
เป็นเครื่องไปจากข้าศึก เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นเครื่อง
ถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ. พัยคัมปิชชะ ! นี้
เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยปัญญา.

พัยคัมปิชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล
เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขของ
กุลบุตรในเบื้องต้น.

เหตุเสื่อมและเหตุเจริญแห่งทรัพย์

เหตุเสื่อมแห่งทรัพย์ ๔ ประการ

พัชคมปัชชะ ! โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบ...

ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ :-

- (๑) ความเป็นนักเลงหญิง
- (๒) ความเป็นนักเลงสุรา
- (๓) ความเป็นนักเลงการพนัน
- (๔) ความมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม

พัชคมปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง
ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่มีอยู่, บุรุษปิดทางน้ำเข้า
เหล่านั้นเสีย และเปิดทางน้ำออกเหล่านั้นด้วย ทั้งฝนก็
ไม่ตกลงมาตามที่ควร.

พัชคมปัชชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเหือดแห้ง
เท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเต็มเปี่ยมไม่มีทาง
ที่จะหวังได้ นี่ฉันใด;

พัยคัมปัสชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันทันนั้น สำหรับ โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ (๑) ความเป็นนักแสดงหญิง (๒) ความเป็นนักแสดงสุรา (๓) ความเป็นนักแสดงการพนัน และ (๔) ความมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม.

เหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๔ ประการ

พัยคัมปัสชะ ! โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบ...
ย่อมมีทางเจริญ ๔ ประการ คือ :-

- (๑) ความไม่นักแสดงหญิง
- (๒) ไม่นักแสดงสุรา
- (๓) ไม่นักแสดงการพนัน
- (๔) มีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม

พัยคัมปัสชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่, บุรุษเปิดทางน้ำเข้า เหล่านั้นด้วย และปิดทางน้ำออกเหล่านั้นเสีย ทั้งฝนก็ตกลง มาตามทีควรด้วย.

อบายमुख ๖ (ทางเลื่อมแห่งทรัพย์ ๖ ทาง)

คหบดีบุตร! อริยสาวก ไม่เสพทางเลื่อมแห่ง
โภคทรัพย์ ๖ ทาง (อบายमुख ๖) คือ :-

(๑) การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดีมน้ำมา คือ
สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเลื่อม
แห่งโภคทรัพย์,

(๒) การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอก
ต่าง ๆ ในเวลากลางคืน เป็นทางเลื่อมแห่งโภคทรัพย์,

(๓) การเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา
(สมชฺชาภิจรณ) เป็นทางเลื่อมแห่งโภคทรัพย์,

(๔) การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการพนัน อันเป็น
ที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นทางเลื่อมแห่งโภคทรัพย์,

(๕) การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร
เป็นทางเลื่อมแห่งโภคทรัพย์,

(๖) การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน
เป็นทางเลื่อมแห่งโภคทรัพย์.

โทษของอบายมุขแต่ละข้อ

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มี ๖ ประการ คือ :-

- (๑) ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง
- (๒) ก่อการทะเลาะวิวาท
- (๓) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
- (๔) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง
- (๕) เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย
- (๖) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

คหบดีบุตร ! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ ในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท.

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืน มี ๖ ประการ คือ :-

- (๑) ผู้นั้นชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาตัว
- (๒) ผู้นั้นชื่อว่า ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา บุตรภรรยา

- (๓) ผู้นั้นชื่อว่า ไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
- (๔) ผู้นั้นชื่อ เป็นที่ระแวงของคนอื่น
- (๕) คำพูดอันไม่เป็นจริง ในที่นั้น ๆ ย่อมปรากฏ

ในผู้นั้น

(๖) เหตุแห่งทุกข์เป็นอันมาก ย่อมแวดล้อมผู้นั้น
คหบดีบุตร! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ
ในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ
ในเวลากลางคืน.

คหบดีบุตร! โทษในการเที่ยวไปในที่ชุมนุม
แห่งความเมา มี ๖ ประการ คือ :-

- (๑) รำที่ไหน ไปที่นั่น
- (๒) ขับร้องที่ไหน ไปที่นั่น
- (๓) ประโคมที่ไหน ไปที่นั่น
- (๔) เสภาที่ไหน ไปที่นั่น
- (๕) เพลงที่ไหน ไปที่นั่น
- (๖) เถิดเทิงที่ไหน ไปที่นั่น

คหบดีบุตร! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ
ในการเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา.

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่ง
การพนัน อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มี ๖ ประการ คือ :-

- (๑) ผู้ชนะยอมก่อเวร
- (๒) ผู้แพ้ยอมเสียทรัพย์ที่เสียไป
- (๓) ยอมเสื่อมทรัพย์ในปัจจุบัน
- (๔) ถ้อยคำของคนเล่นการพนัน ซึ่งไปพูดใน
ที่ประชุมฟังไม่ขึ้น

- (๕) ถูกมิตร อมาตย์หมิ่นประมาท
- (๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่า
ชายนักเลงเล่นการพนัน ไม่สามารถจะเลี้ยงภรรยาได้

คหบดีบุตร ! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ
ในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท.

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่ง
การคบคนชั่วเป็นมิตร มี ๖ ประการ คือ :-

- (๑) นำให้เป็นนักเลงการพนัน
- (๒) นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้
- (๓) นำให้เป็นนักเลงเหล้า

(๔) นำให้เป็นคนหลงผู้อื่นด้วยของปลอม

(๕) นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า

(๖) นำให้เป็นคนหัวไม้

คหบดีบุตร! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ
ในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร.

คหบดีบุตร! โทษในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่ง
ความเกียจคร้าน มี ๖ ประการ คือ :-

(๑) ชอบอ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำงาน

(๒) ชอบอ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน

(๓) ชอบอ้างว่า เวลาเย็นแล้ว แล้วไม่ทำงาน

(๔) ชอบอ้างว่า ยังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำงาน

(๕) ชอบอ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำงาน

(๖) ชอบอ้างว่า กระจายนัก แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลศ ผลัดผ่อนการทำงาน
อยู่อย่างนี้ โภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็ถึงความสิ้นไป.

คหบดีบุตร! เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการ
ในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน.

การบริโศกคามคุณทั้ง ๕ อย่างไม่มีโทษ

ภิกษุ ท. ! กามคุณเหล่านี้มี ๕ อย่าง.
๕ อย่างเป็นอย่างใดเล่า? ๕ อย่าง คือ :-

รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ฟังด้วยหู, กลิ่นที่ดมด้วย
จมูก, รสที่ลิ้มด้วยลิ้นและโณภูฏัพพะที่สัมผัสด้วยผิวหนัง
อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก
เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความ
กำหนด. ภิกษุ ท. ! กามคุณมี ๕ อย่าง เหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! ชนเหล่าใด จะเป็นสมณะหรือพราหมณ์
ก็ตาม ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ ในกามคุณ ๕ อย่าง
เหล่านี้แล้ว ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้ง
ในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโศกคามคุณ
ทั้ง ๕ นั้นอยู่; ชนเหล่านั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า
เป็นผู้ถึงความพินาศย่อยยับ แล้วแต่มารผู้มีบาปต้องการ
จะทำตามอำเภอใจอย่างไร ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบได้ดั่งเนื้อป่าที่ติดบ่วง นอนจมอยู่ในกองบ่วง ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า มันจะถึงซึ่งความพินาศย่อยยับ เป็นไปตามความประสงค์ของพรานทุกประการ, เมื่อพรานมาถึงเข้า มันจะหนีไปไหนไม่พ้นเลย ดังนี้, ฉันทใดก็ฉันทนั้น.

ภิกษุ ท. ! ส่วนชนเหล่าใด จะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม ไม่ตั้งใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เม้าหมกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้ง ในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโศกคามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่; ชนเหล่านั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจได้เช่นนี้ว่า เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไปตามความประสงค์ของมารผู้มีบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเนื้อป่าตัวที่ไม่ติดบ่วง แม้นอนจมอยู่บนกองบ่วง มันก็เป็นสัตว์ที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า เป็นสัตว์ที่ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไปตามความประสงค์ของพรานแต่อย่างใด, เมื่อพรานมาถึงเข้า มันจะหลีกหนีไปได้ตามที่ต้องการ ดังนี้, ฉันทใดก็ฉันทนั้น.

ภิกษุ ท. ! (อีกอย่างหนึ่ง) เปรียบเหมือนเนื้อป่า
 เทียวไปในป่ากว้าง เดินอยู่ที่สว่างาม ขึ้นอยู่ที่สว่างาม หมอบอยู่
 ที่สว่างาม นอนอยู่ที่สว่างาม. เพราะเหตุไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
 เพราะเหตุว่าเนื้อป่านั้นยังไม่มาสู่คลองแห่งจักษุของพราน,
 ซ่อนี่ฉันใด;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **สังัดแล้ว**
จากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงซึ่ง**ปฐมฌาน** อันมี
 วิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. !
 ภิกษุนี้ เรากล่าวว่ ได้ทำให้เป็นผู้ตาบอดไม่มีร่องรอย
 กำจัดเสียแล้วซึ่งจักษุแห่งมาร ไปแล้วสู่ที่ที่มารผู้มีบาป
 มองไม่เห็น.

(ต่อไปนี้ ได้ตรัสถึงการบรรลุนุ ตยนิทาน - ตยนิทาน - จตุตถนิทาน-
 อากาธานัญญาตนะ - วิญญาณัญญาตนะ - อากัญญาตนะ - นวสัณญา
 นาสัณญาตนะ โดยนัยเดียวกันกับการบรรลุปฐมฌาน เป็นลำดับไป,
 จนกระทั่งถึงสัณญาเวทิตนโรธโดยข้อความสืบต่อไปว่า :-)

ภิกษุ ท. ! ยิงไปกว่านั้นอีก : ภิกษุก้าวล่วง
แนวสัตถุญานาสัตถุญายตนะโดยประการทั้งปวง เข้าถึงซึ่ง
สัตถุญาวะทิตินิโรธ แล้วแลอยู่. อนึ่ง เพราะเห็นแล้วด้วย
ปัญญา อาสวะทั้งหลายของเธอก็สิ้นไปรอบ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ทำการให้เป็น
ผู้ตาบอด ไม่มีร่องรอย กำจัดเสียแล้วซึ่งจักษุแห่งมาร ไปแล้ว
สู่ที่ซึ่งมารผู้มีบาปมองไม่เห็น, ได้ข้ามแล้วซึ่งคณหาในโลก.
ภิกษุนั้นยืนอยู่ที่สง่างาม เดินอยู่ที่สง่างาม นั่งอยู่ที่สง่างาม
นอนอยู่ที่สง่างาม.

เพราะเหตุไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุว่า ภิกษุนั้นไม่ได้มาสู่คถอลง
แห่งอำนาจของมารผู้มีบาป, ดังนี้แล.

หลักการพูด

ภิกษุ ท.! วาจอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภายิต ไม่เป็นวาจาทุภายิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และวิญญูชนไม่ติเตียน.

องค์ ๕ ประการอย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ :-

(๑) กล่าวแล้วควรแก่เวลา (กาลเนน ภาสิตา โหติ),

(๒) กล่าวแล้วตามลัจจัจจริง (สจฺจ ภาสิตา โหติ),

(๓) กล่าวแล้วอย่างอ่อนหวาน (สมฺมุหา ภาสิตา โหติ),

(๔) กล่าวแล้วอย่างประกอบด้วยประโยชน์

(อตุตฺถสมฺมุหิตา ภาสิตา โหติ),

(๕) กล่าวแล้วด้วยเมตตาคจิต

(เมตตตุตฺถจตุเตน ภาสิตา โหติ).

ภิกษุ ท.! วาจอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เหล่านี้แล เป็นวาจาสุภายิต ไม่เป็นวาจาทุภายิต เป็นวาจา ไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

ลักษณะการพูดของตถาคต

ราชกุมาร ! ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และไม่เป็นที่รักที่พึงใจ ของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ ประกอบ ด้วยประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคต ย่อมเลือกให้เหมาะกาล เพื่อกล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ก็เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ ประกอบด้วย
ประโยชน์และเป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมเป็น
ผู้ รู้จักกาละที่เหมาะสมเพื่อกล่าววาจานั้น.

ม. ม. ๑๓/๕๑/๕๔.

ลักษณะการพูดของสัตบุรุษ

ภิกษุ ท. ! บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นสัตบุรุษ.

๔ ประการอย่างไรเล่า? ๔ ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! สัตบุรุษในกรณีนี้ แม้มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ จะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้หลีกเลี่ยงลดหย่อนลง กล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้จักกันเถิดว่า คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

(๒) ภิกษุ ท. ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ไม่ถูกใครถามอยู่ ถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ยังนำมาเปิดเผยให้ปรากฏ จะต้องกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่หลีกเลี่ยงลดหย่อน กล่าวความดีของผู้อื่นโดยพิสดารบริบูรณ์. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้จักกันเถิดว่า คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

(๓) ภิกษุ ท. ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ยังนำเปิดเผย ทำให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อถูกถามเล่า; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ไม่นำเอาปัญหาไปหาทางทำให้ลดหย่อนบิดพลิ้ว แต่กล่าวความไม่ดีของตนโดยพิสดารเต็มที. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

(๔) ภิกษุ ท. ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้มีใครถามถึงความดีของตน ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถามเล่า; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปกระทำให้ลดหย่อน หลีกเลี้ยวเสีย กล่าวความดีของตนโดยไม่พิสดารเต็มที. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

ภิกษุ ท. ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่า เป็นสัตบุรุษ.

ลักษณะการพูดของอัสตบรูษ

ภิกษุ ท. ! บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้จักกันว่าเป็น อัสตบรูษ.

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! อัสตบรูษในกรณีนี้ แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี่ยงลดหย่อน แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างเต็มที่ โดยพิสดาร. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้จักกันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อัสตบรูษ.

(๒) ภิกษุ ท. ! อัสตบรูษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้พึงรู้จักกันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อัสตบรูษ.

(๓) ภิกษุ ท.! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ
แม้ถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ปกปิดไม่เปิดเผย
ให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใคร
ถามถึงความไม่ดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อน
ไขว้เขว แล้วกล่าวความไม่ดีของตนอย่างไม่พิสดารเต็มที่.
ภิกษุ ท.! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อสัตบุรุษ.

(๔) ภิกษุ ท.! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ
แม้ไม่มีใครถามถึงความดีของตน ก็นำมาโอ้อวดเปิดเผย
จะกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดี
ของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่ลดหย่อนหลักเลี้ยว
กล่าวความดีของตนอย่างเต็มที่โดยพิสดาร. ภิกษุ ท.!
ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อสัตบุรุษ.

ภิกษุ ท.! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่าเป็นอสัตบุรุษ.

อย่าหูเบา

- (๑) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
ฟังตาม ๆ กันมา (อนุสฺสว)
- (๒) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
กระทำตาม ๆ กันมา (ปรมุปร)
- (๓) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
เล่าลือกันอยู่ (อิตฺทิกิร)
- (๔) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
มีที่อ้างในปิฎก (ปิฎกสมฺปทาย)
- (๕) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
การใช้เหตุผลทางตรรกศาสตร์ (ตฺกุกเหตุ)
- (๖) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
การใช้เหตุผลทางนัยะสันนิษฐาน (นยเหตุ)
- (๗) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
การตรึกตามอาการ (อาการปริวิตกุก)

- (๘) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
ทนต่อการเพ่งแห่งทัญญู (ทัญญูนิชฌมานกฺขนฺติ)
- (๙) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
ฟังดูน่าเชื่อ (ภพฺพรูปตา)
- (๑๐) อย่าถือเอาว่าจริง เพราะเหตุสักว่า
สมณะผู้พูดเป็นครูของตน (สมโณ โน ครู)

เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ

คามณิ !

... เพราะเหตุว่า

ถึงแม้เขาจะเข้าใจธรรม

ที่เราแสดงสักบทเดียว

นั้นก็ยังคงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

และความสุขแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น

ตลอดกาลนาน

ให้เป็นผู้หนักแน่น

ราहुล! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดิน (ปฐวี) เกิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่. ราहुล! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทิ้งคูดบ้าง ทิ้งมูลบ้าง ทิ้งน้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอรังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น, ฉะนั้นใด; ราहुล! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินเกิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่ ฉะนั้นเหมือนกัน.

ราहुล! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำ (อาโป) เกิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่. ราहुล! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาล้างของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ล้างคูดบ้าง ล้างมูลบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงในน้ำ น้ำก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอรังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น,

นี่ฉันใด; ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำเถิด เมื่อเธอ
อบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและ
ไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้น
เหมือนกัน.

ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยไฟ (เตโช) เถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยไฟอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจ
และไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่.
ราहुล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง
ทิ้ง कुछบ้าง ทิ้งมูลรบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง
ลงไปให้มันไหม้ ไฟก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่ง
เหล่านั้น, นี่ฉันใด; ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยไฟเถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยไฟอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่า
พอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่
ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยลม (วาโย) เถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยลมอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจ
และไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่ลุ่มรุมจิตตั้งอยู่. ราहुล !
เปรียบเหมือนลมพัดผ่านไปมาของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง

คุณบ้าง มุตรบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลมก็
ไม่รู้สึกรู้สีกอ้อระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น, นี่ฉันใด; ราहुล !
เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยลมเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอ
ด้วยลมอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ
อันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่กรรมรมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศ เถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่น่า
พอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่กรรมรมจิตตั้งอยู่.
ราहुล ! เปรียบเหมือนอากาศ เป็นสิ่งมิได้ตั้งอยู่เฉพาะในที่ใด ๆ
นี่ฉันใด; ราहुล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศเถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศอยู่, ผัสสะทั้งหลายที่
น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่ก่กรรมรมจิต
ตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายแม่แต่พระอรหันต์

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมอันเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เรากล่าว “ลาภสักการะและเสียงยินยอม ว่าเป็นอันตราย แม่แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว” ดังนี้.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้, ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามขึ้นว่า “ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายแก่ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ชนิดไรเล่า พระเจ้าข้า?” ดังนี้.

อานนท์ ! เราหาได้กล่าวลาภสักการะและเสียงยินยอม ว่าเป็นอันตรายต่อเจโตวิมุตติอันไม่กลับกำริบแล้วไม่.

อานนท์ ! แต่เรากล่าวลาภสักการะและเสียงยินยอม ว่าเป็นอันตรายต่อการอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมนี้ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มิทนส่งไปแล้วในธรรมเครื่องสงบ ได้ลุถึงแล้ว.

อานนท์! ลากสักการะและเสียงเหินขอเป็นอันครายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคายต่อการบรรลुพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลาย จักไม่เหยื่อใยในลากสักการะและเสียงเหินขอที่เกิดขึ้น.

อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเหินขอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ดังนี้.

อานนท์! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ลักษณะของผู้มีสติและสัมปชัญญะ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้มีสติเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ตามเห็นภายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้;

เป็นผู้ตามเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ....;

เป็นผู้ตามเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ;

เป็นผู้ตามเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้มีสติ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ที่มีสัมปชัญญะ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้รู้ตัวรอบคอบ
ในการก้าวไปข้างหน้า การถอยกลับไปข้างหลัง, การแลดู
การเหลียวดู, การกู่ การเหยียด, การทรงสังฆาฏี บาตร จีวร,
การฉัน การตี้ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ,
การไป การหยุด, การนั่ง การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด
การนิ่ง,

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้มี
สัมปชัญญะ.

สิ่งที่พระศาสดาถือว่าเป็นความอัศจรรย์

อานนท์! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ เธอพึงจำ
สิ่งอันน่าอัศจรรย์ไม่เคยมีมาแต่ก่อนของตถาคต ชื่อนี้ไว้.

อานนท์! ในกรณีนี้คือ :-

เวทนา เป็นของแจ่มแจ้งแก่ตถาคต

แล้วจึงเกิดขึ้น แล้วจึงตั้งอยู่ แล้วจึงดับไป

สัญญา เป็นของแจ่มแจ้งแก่ตถาคต

แล้วจึงเกิดขึ้น แล้วจึงตั้งอยู่ แล้วจึงดับไป

วิตก เป็นของแจ่มแจ้งแก่ตถาคต

แล้วจึงเกิดขึ้น แล้วจึงตั้งอยู่ แล้วจึงดับไป

อานนท์! เธอจงทรงจำสิ่งอันน่าอัศจรรย์ไม่เคย
มีมาแต่ก่อนของตถาคตชื่อนี้แล.

จิตอธิษฐานการงาน

อานนท์! ฐานะที่ตั้งแห่งอนุสสติ มีเท่าไร?

“มี ๕ อย่าง พระเจ้าข้า!”

ดีละ ดีละ อานนท์!

ถ้าอย่างนั้น เธอจงทรงจำ ฐานะที่ตั้ง แห่งอนุสสติที่ ๖
นี้ไว้ คือ ภิกษุในกรณีนี้

มีสติก้าวไป

มีสติถอยกลับ

มีสติยืนอยู่

มีสตินั่งอยู่

มีสติสำเร็จการนอนอยู่

มีจิตอธิษฐานการงาน

อานนท์! นี่เป็นฐานะที่ตั้งแห่งอนุสสติ ซึ่งเมื่อ
บุคคลเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ.

การตั้งจิตก่อนนอน

อานนท์! ถ้าเมื่อภิกษุนั้น จิตน้อมไปเพื่อ
การนอน,

เธอก็ นอนด้วยการตั้งใจว่า
“บาปอกุศลธรรมทั้งหลาย กล่าวคือ
อภิชณาและโทมนัส จักไม่ไหลไปตามเราผู้นอนอยู่
ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้ :

ในกรณีอย่างนี้ ภิกษุนั้น ชื่อว่า เป็นผู้มีความ
รู้สึกตัวทั่วพร้อมในกรณีแห่งการนอนนั้น.

มืดมา..สว่างไป สว่างมา...ก็ยังคงสว่างไป

มหาราช! ก็อย่างไร บุคคลเชื่อว่าเป็นผู้มีมืดแล้ว
กลับสว่างต่อไป

มหาราช! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมา
ภายหลังในตระกูลอันต่ำทราม คือในตระกูลจัณฑาล
ตระกูลพราน ตระกูลจักษาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูล
เทหยาเกื้อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและนํ้าน้อย เป็นอยู่
ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มี
ผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อยกระจอก
มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว นํ้า เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ
ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีป
โคมไฟ แม้กระนั้น เขาก็ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ
ครั้งเขาประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช ! บุรุษพึงขึ้นจาก
แผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือพึงขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือ
พึงขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือพึงขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท

แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมย
ฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้ แล บุคคลเชื่อว่าเป็นผู้มีมืดแล้ว
กลับสว่างต่อไป .

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลเชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้ว
คงสว่างต่อไป

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเกิดมา
ภายหลังในตระกูลสูง คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุล
พราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง
มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอดัว มีอุปกรณ์
แห่งทรัพย์พอดัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอดัว เขามีรูปร่าง
น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเก๋ียงเกลาแห่งผิวพรรณ
อย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ
ดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปโภค ที่นอน ที่อยู่ และประทีป
โคมไฟ เขาย่อมประพตีสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขา
ประพตีสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์. มหาราช ! บุรุษพึงก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์
สู่บัลลังก์ หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า หรือ

ฟังก้าวไปด้วยดีจากคอข้างสู่คอข้าง หรือฟังก้าวไปด้วยดีจาก
ปราสาทสู่ปราสาท แม้นินใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่า
บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่าง
แล้วคงสว่างต่อไป.

เหตุของความสามัคคีและความแตกแยก

ภิกษุ ท. ! ในทิศใดพวกภิกษุ ความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยการกล่าวไปย ถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่าเป็น เพราะภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเสียแล้ว และ พวกกันมาถือกระทำให้มากในธรรม ๓ อย่าง.

ธรรม ๓ อย่างอะไรบ้างเล่าที่เธอละทิ้งเสียแล้ว?

๓ อย่าง คือ :-

๑. กามวิตก ความตรึกในกาม
๒. พยาบาทวิตก ความตรึกในทางมุ่งร้าย
๓. วิหิงสาวิตก ความตรึกที่ก่อให้เกิดความลำบาก ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรม ๓ อย่างอย่างไรเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้น
พากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก ?

๓ อย่าง คือ :-

๑. เนกขัมมวิตก ความตรึกในการหลีกออกจาก
ความพัวพันในกาม

๒. อัพยาปาวิตก ความตรึกในการไม่ทำความ
มั่งร่ำรวย

๓. อวิหิงสาวิตก ความตรึกในการไม่ทำตนและ
ผู้อื่นให้ลำบาก

ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้น
พากันมาถือ ทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียง
กัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน
เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกัน
ด้วยสายตาแห่งความรักอยู่; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้นเป็นที่
ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าว
ไปไปถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่นแก่ใจว่า

เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเหล่านั้น
เสียแล้วและพากันมาถือ กระทำให้มากในธรรม ๓ อย่าง
เหล่านี้แทน.

ติก. อ. ๒๒/๓๕๕/๕๖๔.

ความอยาก (ตัณหา)

คือ ต้นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท

เพราะอาศัยตัณหา (ความอยาก) จึงมี การแสวงหา (ปริเยสนา);

เพราะอาศัยการแสวงหา จึงมี การได้ (ลาโภ);

เพราะอาศัยการได้ จึงมี ความปลงใจรัก (วินิจฺฉโย);

เพราะอาศัยความปลงใจรัก จึงมี ความกำหนดด้วย ความพอใจ (ฉนฺตฺราโค);

เพราะอาศัยความกำหนดด้วยความพอใจ จึงมี ความสยบมัวเมา (อชฺโณसान์);

เพราะอาศัยความสยบมัวเมา จึงมี ความจับอกจับใจ (ปริคฺคโห);

เพราะอาศัยความจับอกจับใจ จึงมี ความตระหนี่ (มจฺจิริยั);

เพราะอาศัยความตระหนี่ จึงมี การหวงกัน (อารกฺโข);

เพราะอาศัยการหวงกั้น จึงมี เรื่องราวอันเกิดจาก การหวงกั้น (อารกฺขาธิกรณํ); กล่าวคือ การใช้อาวุธไม่มีคม การใช้อาวุธมีคม การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวคำหยาบว่า “มึง ! มึง !” การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จทั้งหลาย : ธรรมอันเป็นบาปอกุศลเป็นอนุสัยย่อมเกิดขึ้นพร้อม ด้วยอาการอย่างนี้.

กฏธรรมชาติ

อิมัสมีง สะติ อิทัง โหติ;
เมื่อสิ่งนี้ “มี” สิ่งนี้ ย่อมมี

อิมัสสุปปาทา อิทัง อุปปัชชติ;
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อิมัสมีง อะสะติ อิทัง นะ โหติ;
เมื่อสิ่งนี้ “ไม่มี” สิ่งนี้ ย่อมไม่มี

อิมัสสะ นิโรธา อิทัง นิรุชฌติ.
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป

เหตุแห่งการเบียดเบียน

“ข้าแต่พระองค์ผู้วิรุทกข์ ! อะไรเป็นเครื่องผูกพันเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย อันมีอยู่เป็นหมู่ๆ (ซึ่งแต่ละหมู่) ประรณนาอยู่ว่า เราจักเป็นคนไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีการเบียดเบียนแก่กัน และกัน แต่แล้วก็ไม่สามารถจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีเบียดเบียนแก่กันและกันเล่า พระเจ้าข้า ? ”

จอมเทพ ! ความอิจฉา (อิสสา) และความตระหนี่ (มัจจริยะ) นั้นแล เป็นเครื่องผูกพันเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย อันมีอยู่เป็นหมู่ๆ (ซึ่งแต่ละหมู่) ประรณนาอยู่ว่า เราจักเป็นคนไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มี การเบียดเบียนแก่กันและกัน แต่แล้วก็ไม่สามารถจักเป็น ผู้อยู่อย่างผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีเบียดเบียน แก่กันและกันได้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้วิรุทกข์ ! ก็ความอิจฉาและความตระหนี่นั้น มีอะไรเป็นต้นเหตุ (นิทาน) มีอะไรเป็นเครื่องก่อกำเนิด (สมุทัย) มีอะไรเป็น เครื่องทำให้เกิด (ชาติกะ) มีอะไรเป็นแดนเกิด (ภวณะ) ? เมื่ออะไรมีอยู่ ความ อิจฉาและความตระหนี่จึงมี ? เมื่ออะไรไม่มีอยู่ ความอิจฉาและความตระหนี่ จึงไม่มี พระเจ้าข้า ? ”

จอมเทพ ! ความอิจฉา และความตระหนี่ นั้น
มีสิ่งอันเป็นที่รักและสิ่งอันไม่เป็นที่รัก (ปิยาปฺปิย) นั้นแล
เป็นต้นเหตุ... เมื่อสิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักไม่มีอยู่
ความอิจฉาและความตระหนี่ก็ไม่มี.

“ข้าแต่พระองค์ผู้บริบูรณ์ ! ก็สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รัก
นั้นเล่า มีอะไรเป็นต้นเหตุ... ฯลฯ... ? เมื่ออะไรมีอยู่ สิ่งเป็นที่รักและ
สิ่งไม่เป็นที่รักจึงมี ? เมื่ออะไรไม่มีอยู่ สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักจึงไม่มี
พระเจ้าข้า ? ”

จอมเทพ ! สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักนั้น
มีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นต้นเหตุ... ฯลฯ... เมื่อฉันทะ ไม่มีมีอยู่
สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักก็ไม่มี...

ความพอใจใด ความพอใจนั้น คือเหตุเกิดแห่งทุกข์

“ทุกข์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต
ทุกข์ทั้งหมดนั้น
มีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นมูล มีฉันทะเป็นเหตุ
เพราะว่า ฉันทะเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์;

และทุกข์ใด ๆ อันจะเกิดขึ้นในอนาคต
ทุกข์ทั้งหมดนั้น
ก็มีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นมูล มีฉันทะเป็นเหตุ
เพราะว่า ฉันทะเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์”.

ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญไม่เสื่อม (อภิธานิยธรรม)

พราหมณ์! ถ้าธรรมทั้ง ๗ อย่างนั้น คงตั้งอยู่ในพวกเจ้าวัชชี ก็หรือเจ้าวัชชีจักตั้งตนอยู่ในธรรมทั้ง ๗ อย่างเหล่านั้นแล้ว, พราหมณ์! อันนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้

(ต่อไปนี้เป็นตัวธรรมเจ็ดประการที่ตรัสแก่พระอานนท์ ซึ่งวัสสการพราหมณ์กึ่งนั่งฟังอยู่ด้วย)

(๑) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีประชุมกันเนื่อง ๆ ประชุมกันโดยมาก...

(๒) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชี จะต้องทำ...

(๓) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีมิได้บัญญัติข้อที่มิได้บัญญัติไว้ มิได้ถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว, แต่ประพฤติอยู่ในวัชชีธรรมตามที่ได้บัญญัติไว้...

(๔) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีสักการะ เคารพ
นับถือ บુชา ท่านที่เป็นประธานของเจ้าวัชชี ตั้งใจฟังคำสั่ง
ของท่านผู้นั้น...

(๕) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีมิได้ลบหลู่ ดูถูก
สตรี ที่เป็นเจ้าหญิง หรือกุมารีในสกุล...

(๖) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีสักการะ เคารพ
นับถือ บุชา เจดีย์ทั้งภายในและภายนอก มิได้ปล่อยละเลย
ให้ทานที่เคยให้ ให้กิจที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้น และให้
พิธีกรรมที่ประกอบด้วยธรรม, เสื่อมเสียไป...

(๗) อานนท์! พวกเจ้าวัชชีเตรียมเครื่อง
ต้อนรับไว้พร้อม เพื่อพระอรหันต์ทั้งหลายว่า “พระอรหันต์
ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นนี้, ที่มาแล้วพึงอยู่
สุขสำราญเถิด” ดังนี้...

อานนท์! เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นความเจริญแก่
เจ้าวัชชีอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้.

เหตุให้ศาสนาเจริญ

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้ พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

๔ ประการอะไรบ้างเล่า? ๔ ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น

ภิกษุ ท. ! นี่เป็น มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้ พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเป็น คนว่าง่าย ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย อดทน ขอมรับคำสั่งสอนโดยความเคารพหนักแน่น

ภิกษุ ท. ! นี่เป็น มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้ พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกลสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาด ผู้เป็นมูรธา (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป

ภิกษุ ท. ! นี่เป็น มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้ พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุผู้เฒ่า ไม่ทำการสะสมบริวาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำ ด้วยอำนาจแห่งนิรณันต์ มุ่งหน้าไปในกิจ แห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง พวกภิกษุที่บวชในภายหลัง ได้เห็นพระเถระเหล่านั้น ทำแบบฉบับเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาเป็นตัวอย่าง, พวกภิกษุ รุ่นหลัง จึงเป็นพระที่ไม่ทำการสะสมบริวาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำด้วยอำนาจแห่งนิรณันต์

มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารถนความเพียร
เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง
สิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง

ภิกษุ ท. ! นี่เป็น มูลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้
พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมทำ
ให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไปเลย.

เหตุให้ศาสนาเสื่อม

ภิกษุ ท.! มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้ ที่ทำให้ พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

๔ ประการอะไรบ้างเล่า ? ๔ ประการคือ :-

(๑) ภิกษุ ท.! พวกภิกษุเล่าเรียนสูตร อันถือ กันมาผิด ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด; เมื่อบทและ พยัญชนะใช้กันผิดแล้วแม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน.

ภิกษุ ท.! นี่เป็น มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้ พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุ ท.! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเป็น คนว่ายาก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็น คนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนด้วยความเคารพหนักแน่น.

ภิกษุ ท.! นี่เป็น มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้ พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธรวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) ภิกษุเหล่านั้นไม่ได้เอาใจใส่ บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ; เมื่อท่าน เหล่านั้นล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลายก็เลखขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป.

ภิกษุ ท. ! นี้เป็น มูลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้ พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง พวกภิกษุชั้น เถระ ทำการสะสมบริกขาร ประพฤตย่อหย่อนในไตรสิกขา มิจิตต๋ำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่ง วิเวกธรรม ไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อ บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำ ให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้นทำ แบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็น ผู้ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤตย่อหย่อนในไตรสิกขา มิจิตต๋ำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่ง

วิเวกธรรม ไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำ
ให้แจ้ง ตามกันสืบไป.

ภิกษุ ท. ! นี่เป็น มุลกณิทีสี่ ซึ่งทำให้พระ
สัตถธรรมเลอะเดือนจันเดือนสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มุลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้
พระสัตถธรรมเลอะเดือนจันเดือนสูญไป.

สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง

ภิกษุ ท. ! สัจจาทังหลาย ไม่เที่ยง (อนิจฺจ).

ภิกษุ ท. ! สัจจาทังหลาย ไม่ยั่งยืน (อชฺว).

ภิกษุ ท. ! สัจจาทังหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไร
ไม่ได้ (อนสฺสาศิก).

ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่าย
ในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้ว
เพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! ขุนเขาสีเนรุ โดยยาว ๘๔,๐๐๐ โยชน์^๑
โดยกว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ หยั่งลงในมหาสมุทร ๘๔,๐๐๐
โยชน์ สูงขึ้นจากผิวพื้นสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์ :-

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งล่วงไปหลายปี หลายร้อยปี
หลายพันปี หลายแสนปี ที่ฝนไม่ตกเลย. เมื่อฝนไม่ตก
(ตลอดเวลาเท่านี้) ป่าใหญ่ ๆ อันประกอบด้วยพืชคาม
ภูตคาม ไม้ หยูกยาและหญ้าทั้งหลาย ย่อมเฉา ย่อมเหี่ยวแห้ง
มีอยู่ไม่ได้ (นี้ฉันใด); ภิกษุ ท. ! สัจจาทังหลาย ไม่เที่ยง

^๑ ๑ โยชน์ = ๑๖ กิโลเมตร

ฉันทัน, สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืน ฉันทัน, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันทัน. ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะ คลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตยดวงที่สอง ข้อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตยดวงที่สองปรากฏ, แม่น้ำน้อย หนองบึง ทั้งหมดก็งวดแห้งไป ไม่มีอยู่ (นี้ฉันใด); ภิกษุ ท. ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันทัน, สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืนฉันทัน, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันทัน. ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตยดวงที่สาม ข้อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตยดวงที่สามปรากฏ, แม่น้ำสายใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำคงคา ขมูนา อจิรวดี สรรภู มหิ ทั้งหมดก็งวดแห้งไป ไม่มีอยู่ (นี้ฉันใด); ภิกษุ ท. ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันทัน, สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันทัน, สังขารทั้งหลาย

เป็นสิ่งหวังอะไรไม่ได้ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านั้นก็พอแล้วเพื่อจะเบือนหน้าในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตยดวงที่สี่ ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตยดวงที่สี่ปรากฏ, มหาสระทั้งหลาย อันเป็นที่เกิดแห่งแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่นแม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภูมที มหาสระเหล่านั้นทั้งหมดก็งวดแห้งไปไม่มีอยู่ (นี้ฉันท); ภิกษุ ท. ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉะนั้น, สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืน ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งหวังอะไรไม่ได้ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านั้นก็พอแล้วเพื่อจะเบือนหน้าในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตยดวงที่ห้า ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตยดวงที่ห้าปรากฏ, น้ำในมหาสมุทรอันลึกร้อยโยชน์ ก็งวดลง น้ำในมหาสมุทรอันลึก สอง - สาม - สี่ - ห้า - หก - เจ็ดร้อยโยชน์ก็งวดลง เหลืออยู่เพียงเจ็ดชั่วต้นตาล ก็มี

เหลืออยู่เพียงหก - ห้า - สี่ - สาม - สอง กระทั่งหนึ่งชั่วต้นตาล
 ก็มี งดลงเหลืออยู่เพียงเจ็ดชั่วบุรุษ ก็มี เหลืออยู่เพียงหก -
 ห้า - สี่ - สาม - สอง - หนึ่ง กระทั่งครึ่งชั่วบุรุษ ก็มี งดลง
 เหลืออยู่เพียงแค่สะเอว เพียงแค่เข่า เพียงแค่ข้อเท้า กระทั่ง
 เหลืออยู่ ลึกเท่าน้ำในรอยเท้าโค ในที่นั้น ๆ เช่นเดียวกับน้ำ
 ในรอยเท้าโคเมื่อฝนเม็ดใหญ่เริ่มตกในฤดูสารทลงมา
 ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! เพราะการปรากฏแห่งอาทิตย์ดวงที่ห้า
 น้ำในมหาสมุทรไม่มีอยู่แม้สักว่าองคูลิเดียว(นี้ฉันใด); ภิกษุ ท. !
 สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน
 ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งหวังอะไรไม่ได้ ฉะนั้น.
 ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเมือหน่ายในสังขารทั้งปวง
 พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดย
 การล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตย์ดวงที่หก ย่อมปรากฏ.
 เพราะความปรากฏแห่งอาทิตย์ดวงที่หก, มหาปฐพีนี้และ
 ขุนเขาสินธู ก็มีควันขึ้น ยิ่งขึ้นและยิ่งขึ้น เปรียบเหมือน
 เคาเผาหม้อ อन्नายช่างหม้อสุ่มไฟแล้ว ย่อมมีควันขึ้นโขมง

ยิ่งขึ้นและยิ่งขึ้น ฉะนั้น (นี่ฉันใด); ภิกษุ ท. ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งหวังอะไรไม่ได้ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล อาทิตยดวงที่เจ็ด ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งอาทิตยดวงที่เจ็ด, มหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุ ย่อมมีไฟลูกลุโพลง ๆ มีเปลวเป็นอันเดียวกัน. เมื่อมหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุ อันไฟเผาอยู่ ไหม้อยู่อย่างนี้ เปลวไฟถูกลมพัดขึ้นไป จนถึงพรหมโลก. ภิกษุ ท. ! เมื่อขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาอยู่ ไหม้อยู่ วินาสอยู่ อันกองไฟท่วมทับแล้ว, ยอดทั้งหลายอันสูงร้อยโยชน์บ้าง สอง - สาม - สี่ - ห้าร้อยโยชน์บ้าง ก็พังทำลายไป. ภิกษุ ท. ! เมื่อมหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุอันไฟเผาอยู่ ไหม้อยู่, จี๊ถ้ำและเขม่าย่อมไม่ปรากฏ เหมือนเมื่อเนยใส หรือน้ำมันถูกเผา จี๊ถ้ำและเขม่าย่อมไม่ปรากฏ ฉะนั้น (นี่ฉันใด); ภิกษุ ท. ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉะนั้น, สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน

ฉันทัน, สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งหวังอะไรไม่ได้ ฉันทัน.
ภิกษุ ท. ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบือนายในสังขาร
ทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! ในข้อความนั้น ใครจะคิด ใครจะเชื่อ
ว่า “ปฐมพีธีและขุนเขาสีเนรุจักถูกไฟไหม้ จักวินาศ จักสูญสูญ
ไปได้” นอกเสียจาก พวกมิบตันเห็นแล้ว.

ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างเบา)

ภิกษุ ท.! สมัยใด ราชา (ผู้ปกครอง) ทั้งหลาย
ไม่ตั้งอยู่ในธรรม, สมัยนั้น ราชทูตต์ (ข้าราชการ) ทั้งหลาย
ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม;

เมื่อ ราชทูตต์ทั้งหลาย ไม่ตั้งอยู่ในธรรม, พรหมณ์
และคหบดีทั้งหลาย ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม;

เมื่อ พรหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ไม่ตั้งอยู่ในธรรม,
ชาวเมืองและชาวชนบททั้งหลาย ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม;

เมื่อ ชาวเมืองและชาวชนบททั้งหลาย ไม่ตั้งอยู่ใน
ธรรม, ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ก็มีปริวรรต (การเคลื่อนที่,
การหมุนเวียน) ไม่สม่ำเสมอ;

เมื่อ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ มีปริวรรตไม่
สม่ำเสมอ, ดาวนักษัตรและดาวทั้งหลาย ก็มีปริวรรตไม่
สม่ำเสมอ;

เมื่อ ดาวนักษัตรและดาวทั้งหลาย มีปริวรรตไม่
สม่ำเสมอ, คี้นและวัน ก็มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ;

เมื่อ **คืนและวัน** มีปรีวารรตไม่สมำเสมอ, เดือนและ
ปีก็ มีปรีวารรตไม่สมำเสมอ;

เมื่อ **เดือนและปี** มีปรีวารรตไม่สมำเสมอ, ฤๅ
และปี ก็ มีปรีวารรตไม่สมำเสมอ;

เมื่อ **ฤๅและปี** มีปรีวารรตไม่สมำเสมอ, ลม (ทุกชนิด)
ก็ พัดไปไม่สมำเสมอ;

เมื่อ **ลม** (ทุกชนิด) พัดไปไม่สมำเสมอ, ปัญชสา (ระบบ
แห่งทิศทางลมอันถูกต้อง) ก็ แปรปรวน;

เมื่อ **ปัญชสา** แปรปรวน, เทวดาทั้งหลาย ก็
ระส่ำระสาย;

เมื่อ **เทวดาทั้งหลาย** ระส่ำระสาย, ฝนก็ ตกลงมา
อย่างไม่เหมาะสม;

เมื่อ **ฝนตก** ลงมาอย่างไม่เหมาะสม, พืชพรรณข้าว
ทั้งหลาย ก็ แก่และสุกไม่สมำเสมอ;

ภิกษุ ท. ! เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย บริโภคพืชพรรณ
ข้าวทั้งหลายอันมีความแก่และสุกไม่สมำเสมอ ก็กลายเป็น
ผู้มีอายุสั้น ผิวพรรณทราม ทุพพลภาพและมีโรคภัย
ไข้เจ็บมาก.

(ข้อความต่อไปนี้ ได้ตรัสถึงภาวะการณ์ที่ตรงกันข้าม ผู้
ศึกษาพึงทราบโดยนัยตรงกันข้าม ตลอดสาย)

จตุกก. อัม ๒๑/๕๗/๗๐.

ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างหนัก)

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระราชา มีการกระทำชนิดที่เป็นไปแต่เพียงเพื่อการคุ้มครองอารักขา, แต่มิได้เป็นไปเพื่อการกระทำให้เกิดทรัพย์ แก่บุคคลผู้ไม่มีทรัพย์ทั้งหลายตั้งนั้นแล้ว ความยากจนขัดสน ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

เพราะความยากจนขันสนเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด อทินนาทาน(ลักทรัพย์) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

เพราะอทินนาทานเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด การใช้ศัสตราวุธโดยวิธีการต่าง ๆ ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

เพราะการใช้ศัสตราวุธโดยวิธีการต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด ปาณาติบาต (ซึ่งหมายถึงการฆ่ามนุษย์ด้วยกัน) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

เพราะปาลมคติบาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้า
ถึงที่สุด มุสาวาท (การหลอกลวงคดโกง) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวาง
แรงกล้าถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาจาก ๘ หมื่นปี เหลือเพียง ๔ หมื่นปี)

เพราะมุสาวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึง
ที่สุด ปิสฺสูณวาท (การพูดจาเหยียดเพื่อการแตกกันเป็นก๊กเป็นหมู่
ทำลายความสามัคคี) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๒ หมื่นปี)

เพราะปิสฺสูณวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึง
ที่สุด กามีสฺสูมิจฉาจาร (การทำชั่ว การละเมิดของรักของบุญของคนอื่น)
ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๑ หมื่นปี)

เพราะกามีสฺสูมิจฉาจารเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้า
ถึงที่สุด ผรุสฺวาท และ สัมผัสฺปฺปลาปวาท (การใช้คำหยาบ และ
คำพูดเพื่อเชื่อเพื่อความสำราญ) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้า
ถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๕ พันปี)

เพราะพรุสวาทและสัมผัปปลาปวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด อภิขณาและพยาบาท (แผนการ กอบโกย และการทำลายล้าง) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยดอยลงมาเหลือเพียง ๒,๕๐๐ - ๒,๐๐๐ ปี)

เพราะอภิขณาและพยาบาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด มิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิดชนิดเห็นกงจักรเป็นดอกบัว นิยมความชั่ว) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด;

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยดอยลงมาเหลือเพียง ๑,๐๐๐ ปี)

เพราะมิจฉาทิฏฐิ เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด (อกุศล) ธรรมทั้งสาม คือ อหัมมราคะ (ความยินดีที่ไม่เป็นธรรม) **วิสมโลภะ** (ความโลภไม่สิ้นสุด) **มิจฉาธรรม** (การประพฤติตามอำนาจกิเลส) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด (อย่างไม่แยกกัน);

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยดอยลงมาเหลือเพียง ๕๐๐ ปี)

เพราะ (อกุศล) ธรรม ทั้งสาม ... นั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด (อกุศล) ธรรมทั้งหลายคือ ไม่ปฏิบัติอย่างถูกต้องในมารดา, บิดา, สมณะพราหมณ์

ไม่มีกุลเขฏฐาปจายนธรรม (ความอ่อนน้อมตามฐานะสูงต่ำ) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด.

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๒๕๐ - ๒๐๐ - ๑๐๐ ปี)

สมัยนั้น จักมีสมัยที่มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๑๐ ปี (จักมีลักษณะแห่งความเสื่อมเสียมิประการต่าง ๆ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า) : หญิงอายุ ๕ ปี ก็มีบุตร; รสทั้งห้า คือเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และรสเค็ม ก็ไม่ปรากฏ; มนุษย์ทั้งหลาย กินหญ้าที่เรียกว่า กุฑ์รูสะกะ (ซึ่งนิยมแปลกันว่า หญ้ากับแก๊) แทนการกินข้าว; กุศลกรรมบถหายไป ไม่มีร่องรอย, อกุศลกรรมบถ รุ่งเรืองถึงที่สุด; ในหมู่มนุษย์ ไม่มีคำพูดว่ากุศล จึงไม่มีการทำกุศล; มนุษย์สมัยนั้น จักไม่ยกย่องสรรเสริญ ความเคารพเกื้อกูลต่อมารดา (มัตเตยยธรรม), ความเคารพเกื้อกูลต่อบิดา (เปตเตยยธรรม), ความเคารพเกื้อกูลต่อสมณะ (สามัญญธรรม), ความเคารพเกื้อกูลต่อพราหมณ์ (พรหมัญญธรรม), และ กุลเขฏฐาปจายนธรรม, เหมือนอย่างที่มนุษย์ยกย่องกันอยู่ในสมัยนี้; ไม่มีคำพูดว่าแม่ น้ำชาย น้ำหญิง พ่อ อา ลุง ป้า ภรรยาของอาจารย์ และคำพูดว่า เมียของครู; สัตว์โลกจักกระทำการสัมเมท (สมสู่สำส่อน) เช่นเดียวกันกับ

แพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัข สุนัขจิ้งจอก; ความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดฆ่า เป็นไปอย่างแรงกล้า แม้ในระหว่างมารดากับบุตร บุตรกับมารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่กับน้อง น้องกับพี่ ทั้งชายและหญิง เหมือนกับที่นายพรานมีความรู้สึกต่อเนื้อทั้งหลาย.

ในสมัยนั้น จักมี สัตถันตรกัปปี (การใช้ศัสตราวุธติดต่อกันไม่หยุดหย่อน) ตลอดเวลา ๗ วัน : สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นจักมีความสำคัญแก่กันและกัน รวากะว่าเนื้อ; แต่ละคนมีศัสตราวุธในมือปลงชีวิตซึ่งกันและกันราวกะว่าฆ่าปลาฆ่าเนื้อ.

(มีมนุษย์หลายคน ไม่เข้าร่วมวงสัตถันตรกัปปีด้วยความกลัว หนีไปซ่อนตัวอยู่ในที่ที่พอจะซ่อนตัวได้ตลอด ๗ วัน แล้วกลับออกมาพบกันและกัน ยินดีสวมกอดกัน กล่าวแก่กันและกันในที่นั้นว่า มีโชคดีที่รอดมาได้ แล้วก็ตกลงกันในการตั้งต้นประพฤติกกรรมกันใหม่ต่อไป ชีวิตมนุษย์ก็ค่อยเจริญขึ้น จาก ๑๐ ปี ตามลำดับ ๆ จนถึงสมัย ๘ หมื่นปี อีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งเป็นสมัยแห่งศาสนาของพระพุทธเจ้ามีพระนามว่า เมตเตยยสัมมาสัมพุทธะ).

ข้อควรทราบเกี่ยวกับอภุคฺคสมฺมุต (รากะ โทสะ โมหะ)

ภิกษุ ท. ! ถ้าพวกปริพพาชกเดิรดิยฺ์เหล่าอื่น
จะฟังถามอย่างนี้ว่า

“อาวุโส ! ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่ คือ รากะ โทสะ โมหะ.
อาวุโส ! อะไรเป็นความผิดแปลก อะไรเป็นความแตกต่าง อะไรเป็นเครื่อง
แสดงความต่าง ระหว่างธรรม ๓ อย่างเหล่านั้น ?” ดังนี้ ...

ภิกษุ ท. ! พวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟัง
พยากรณ์แก่เขาว่า “อาวุโส ! รากะมีโทษน้อย คลายช้า,
โทสะมีโทษมาก คลายเร็ว, โมหะมีโทษมาก คลายช้า”.

ถ้าเขาถามว่า “อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย
ที่ทำให้รากะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือรากะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อ
ความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ?” ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า สุภณิมิต (สิ่งทีแสดงให้รู้สึกร่าจาม);
คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งสุภณิมิตโดยไม่แยกคาย รากะที่ยังไม่เกิด
ก็เกิดขึ้น และรากะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญ
โดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี่คือเหตุ นี่คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า “อาวุโส! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์?” ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **ปฏิฆณินิมิต** (สิ่งที่แสดงให้รู้สึกกระทบกระทั่ง); คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งปฏิฆณินิมิตโดยไม่แยกคาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโทสะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี่คือเหตุ นี่คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า “อาวุโส! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์?” ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **อโยนิโสมนสิการ** (การกระทำในใจโดยไม่แยกคาย); คือเมื่อทำในใจโดยไม่แยกคาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโมหะที่เกิดอยู่แล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี่คือเหตุ นี่คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า “อาวุโส! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ราคะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือราคะที่เกิดขึ้นแล้ว ละไป?” ดังนี้.

คำตอบฟังมีว่า **อสุภนิมิต** (สิ่งที่แสดงให้รู้ดีกว่า
ไม่งาม); คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งอสุภนิมิตโดยแยกกาย ราคะ
ที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และราคะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป.
อาวุโส! นี่คือเหตุ นี่คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า “อาวุโส! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย
ที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิดไม่เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดขึ้นแล้วละไป?” ดังนี้.

คำตอบฟังมีว่า **เมตตาเจโตวิมุตติ** (ความหลุดพ้น
แห่งจิตอันประกอบอยู่ด้วยเมตตา); คือเมื่อเขาทำในใจซึ่ง
เมตตาเจโตวิมุตติโดยแยกกาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น
และโทสะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป. อาวุโส! นี่คือเหตุ
นี่คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า “อาวุโส! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่
ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดขึ้นแล้วละไป?” ดังนี้.

คำตอบฟังมีว่า **โยนิโสมนสิการ** คือเมื่อทำในใจ
โดยแยกกาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และโมหะที่เกิด
อยู่แล้วก็ละไป. อาวุโส! นี่คือเหตุ นี่คือปัจจัย.

คุณสมบัติของทูต

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ทูต. องค์ ๘ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. รับฟัง
๒. ให้ผู้อื่นฟัง
๓. กำหนด
๔. ทรงจำ
๕. เข้าใจความ
๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ
๗. ฉลาดต่อประโยชน์และมีใจประโยชน์
๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ภิกษุใด เข้าไปสู่บริษัทที่พูดคำหยาบก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ยังคำพูดให้เสีย ไม่ปกปิดข่าวสาส์น พูดจนหมดความสงสัย และถูกถามก็ไม่โกรธ.

ภิกษุผู้เช่นนั้นแล ย่อมควรทำหน้าที่ทูต.

ไม่โกหกกัน แม่เพียงเพื่อหัวเราะเล่น

“ราหุล ! นักบวช ที่ไม่มีความละเอียดในการ
แกล้างถ้วยเท้า ทั้งที่รู้ว่าเป็นเท้า ก็มีความเป็นสมณะ
เท่ากับความว่างเปล่าของน้ำในภาชนะนี้ ฉะนั้นเหมือนกัน
.. ฯลฯ..”

“ราหุล ! เรากล่าวว่า กรรมอันเป็นบาปหน้อยหนึ่ง
ซึ่งนักบวชที่ไม่มีความละเอียดในการแกล้างถ้วยเท้า ทั้งที่
รู้ว่าเป็นเท้า จะทำไม่ได้ ห้ามไม่ เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้
เธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ว่า

“เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา
แม่แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น” ดังนี้.

ราหุล ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ดังนี้”.

ฐเปื่อนคฺค

ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดใด ที่ทุก ๆ คนควร
ขะแยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล
มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤตินิสิตที่
ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิด
ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คน
ประพฤติพรหมจรรย์ก็บัญญัติว่าประพฤติพรหมจรรย์
เป็นคนเนาใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อ
ที่เทขยะมูลฝอย.

ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดนี้แล ที่ทุก ๆ คนควร
ขะแยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.
ข้อนั้นเพราะอะไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุว่า ถึงแม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด
จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็ตาม, แต่ว่า
เสียงร่ำลืออันเสื่อมเสีย จะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มิมิตรเลว
มิเพื่อนทราม มิเกลอตามก” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนงูที่ตกลงไปจมอยู่ในหลุมกูด กัดไม่ได้ก็จริงแล, แต่มันอาจทำคนที่เข้าไปช่วยยกมันขึ้นจากหลุมกูดให้เพื่อนด้วยกูดได้ (ด้วยการดึงของมัน) นี่ฉันใด.

ภิกษุ ท. ! แม้ผู้เข้าใกล้ชีวิต จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้เป็นตัวอย่างก็จริงแล, แต่ที่ว่า เสียงร่ำลืออันเลื่อมเสียดจะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้ ฉันนั้น เหมือนกัน.

เพราะเหตุนั้น นักบวชชนิดนี้ จึงเป็นคนที่ทุก ๆ คน ควรขะแยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.

“กรรม”

และ

ผลของการกระทำ

สิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ “กรรม”

ภิกษุ ท. ! เรากล่าวซึ่งเจตนาว่าเป็นกรรม เพราะว่าคุณคิดเจตนาแล้ว ย่อมกระทำให้ซึ่งกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ...

ภิกษุ ท. ! เหตุเกิด (นิทานสัมภวะ) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! เหตุเกิดแห่งกรรมทั้งหลาย คือ ผัสสะ.

ภิกษุ ท. ! ความมีประมาณต่าง ๆ (เวมัตตตา) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. !

กรรมที่ทำให้สัตว์เสวยเวทนาในนรก มีอยู่,
กรรมที่ทำให้สัตว์เสวยเวทนาในกำเนิดเดรัจฉาน มีอยู่,
กรรมที่ทำให้สัตว์ให้เสวยเวทนาในเปรตวิสัย มีอยู่,
กรรมที่ทำให้สัตว์เสวยเวทนาในมนุษยโลก มีอยู่,
กรรมที่ทำให้สัตว์เสวยเวทนาในเทวโลก มีอยู่...

ภิกษุ ท. ! วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่า
มีอยู่ ๓ อย่าง คือ วิบากในทิฏฐุธรรม (คือทันควัน) หรือว่า
วิบากในอุปปะชะ (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า วิบากใน
อปรปรียายะ (คือในเวลาต่อมาอีก) ...

ภิกษุ ท. ! ความดับแห่งกรรม เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ความดับแห่งกรรม ย่อมมีเพราะ
ความดับแห่งผัสสะ.

อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้แน่นอน เป็นข้อปฏิบัติให้ถึง
ความดับไม่เหลือแห่งกรรม (กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา);
ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ
สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

กายนี้ เป็น “กรรมเก่า”

ภิกษุ ท. ! กายนี้ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และ
ทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น. ภิกษุ ท. ! กรรมเก่า (คือกาย) นี้
อันเธอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น
(อภิสงฺขต), เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น (อภิสมฺมุเตชิต),
เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้ (เวทนีย).

ภิกษุ ท. ! ในกรณีของกายนั้น อริยสาวก
ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทำไว้ในใจโดยแยกกายเป็นอย่างดี
ซึ่งปฏิจจนสมุปปาท นั้นเทียว ดังนี้ว่า

“ด้วยอาการอย่างนี้ :

เพราะสิ่งนี้มี,	สิ่งนี้จึงมี;
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้,	สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;
เพราะสิ่งนี้ไม่มี,	สิ่งนี้จึงไม่มี;
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้,	สิ่งนี้จึงดับไป :

ข้อนี้ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

เพราะมีอวิชาเป็นปัจจัย	จึงมีสังขารทั้งหลาย;
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย	จึงมีวิญญาน;

เพราะมีวิญญูณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป;
 เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ;
 เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ;
 เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา;
 เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา;
 เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน;
 เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ;
 เพราะมีภพ เป็นปัจจัย จึงมีชาติ;
 เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ
 โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :
 ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชา
 นั้น นั่นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร, เพราะมีความดับ
 แห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญูณ;๑๗!....๑๗!.....
 ๑๗!....เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ขรา มรณะ โสกะ
 ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น :
 ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้”
 ดังนี้ แล.

ศีล ๕

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เชนั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตรา เสียแล้ว มีความละเอียด ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์ เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เชนั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขา ให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคน สะอาดเป็นอยู่.

(กามสุมิจจาจารา เวรมณี) เชนั้น ละการประพฤติ ผิดในกาม เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (คือเว้นขาด จากการประพฤติผิด) ในหญิง ซึ่งมารดา รักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอัน เขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องพวงมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติ ผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

(มุสาวาทา เวมณี) เอนัน ลมุสาวาท เว้นขาด
จากมุสาวาท พุคแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงใน
คำพูด มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แก้งกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมระยะมัชชะปมาทัญฐานา เวมณี) เอนัน
เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของ
ความประมาท.

ดี. ที. ๕/๘๓/๑๐๓.

ที่มาเฉพาะข้อความฯ : ทสก. อ. ๒๔/๒๘๗ - ๒๘๘/๑๖๕.

ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน

ภิกษุ ท. ! อริยสาวก ในกรณีนี้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจาก ปาณาติบาต. ภิกษุ ท. ! อริยสาวก เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว ย่อมชื่อว่า ให้อภัยทาน อเวรทาน อภัยปัจฉมทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ; ครั้น ให้อภัยทาน อเวรทาน อภัยปัจฉมทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมาก ไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้ มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ. ภิกษุ ท. ! นี้เป็น ทานชั้นปฐม เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ ผู้รู้ไม่คัดค้าน. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นทอธารแห่งบุญ เป็นที่ ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เกื้อกูลเพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

(ในกรณีศีล ๕ อีกสี่ข้อที่เหลือ คือ การเว้นขาดจากอกุทินนาทาน, การเว้นขาดจากกามสุมิณาจาร, การเว้นขาดจากมุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ตรัสอย่างเดียวกัน)

ภิกษุ ท. ! ทาน ๕ ประการนี้แล เป็นมหทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

อุโบสถ (ศีล)

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอนั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตรา เสียแล้ว มีความละอาขย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์ เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอนั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาด เป็นอยู่.

(อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี) เธอนั้น ละกรรมอันไม่ใช่ พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน.

(มุสาวาทา เวรมณี) เธอนั้น ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พุดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงใน คำพุด มีคำพุดควรเชื่อถือได้ ไม่แก้งกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมระยะมัชชะปมาทัญญานา เวมณิ) เอนั้น
เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของ
ความประมาท.

(วิกาละโภชนา เวมณิ) เอนั้น เป็นผู้ฉันอาหาร
วันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล.

(นัจจะคิตะวาทิตะวิสุกะทัสสะนา เวมณิ) เอนั้น
เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม
และการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล.

(มถาคันธะวิเลปะนะธาระณะมัณฑะนะวิภูสะนัญญานา
เววมณิ) เอนั้น เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือ
ทัดทรงตกแต่งร่างกายด้วยมาลา ของหอมและเครื่องลูบทา.

(อุจจาสะยะนะมหาสะยะนา เวมณิ) เอนั้น เป็น
ผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนอน
บนที่นอนอันต่ำ.

อกุศลกรรมบถ ๑๐

จุนทะ ! ความไม่สะอาดทางกาย มี ๓ อย่าง
ความไม่สะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง
ความไม่สะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง

จุนทะ ! ความไม่สะอาดทางกาย มี ๓ อย่าง
เป็นอย่างไรเล่า ?

(๑) บุคคลบางคนในภพนี้ เป็นผู้มียกคิดทำสัตว์
มีชีวิตให้ตกลง หยาบฆ่า มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่
การฆ่าและทรมาน ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิต

(๒) เป็นผู้มียกคิดถือเอาสิ่งของที่มีเจ้าของมิได้ให้
คือวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของบุคคลอื่นที่อยู่ในบ้านหรือ
ในป่าก็ตาม เป็นผู้ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ด้วยอาการ
แห่งขโมย

(๓) เป็นผู้มียกคิดประพฤตินอกงาม (คือประพฤตินอก)
ในหญิง ซึ่งมารดาภิเษก บิดาภิเษก พี่น้องชาย พี่น้องหญิง
หรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ใน

สินไหม โดยที่สุตแม่หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้อง
พวงมาลัย) เป็นผู้ประพฤติผิดจาริตในรูปแบบเหล่านั้น

จนทะ! อย่างนี้แล เป็นความไม่สะอาด
ทางกาย ๓ อย่าง.

จนทะ! ความไม่สะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง
เป็นอย่างไรเล่า ?

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีปกติก้าวเทิ่ง
ไปสู่ศภากัถิ ไปสู่บริษัทกัถิ ไปสู่ท่ามกลางหมู่ญาติกัถิ
ไปสู่ท่ามกลางศาลาประชาคมกัถิ ไปสู่ท่ามกลางราชสกุลกัถิ
อันเขานำไปเป็นพยาน ถามว่า “บุรุษผู้เจริญ ! ท่านรู้อย่างไร
ท่านจงกล่าวไปอย่างนั้น” ดังนี้, บุรุษนั้น เมื่อไม่รู้ก็กล่าว
ว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่ามี เห็นก็กล่าวว่ามีไม่เห็น,
เพราะเหตุตนเอง เพราะเหตุผู้อื่นหรือเพราะเหตุเห็นแก่
อามิสใดๆ ก็เป็นผู้กล่าวเทิ่งทั้งที่รู้อยู่

(๒) เป็นผู้มิวจาต่อเสียด คือฟังจากฝ่ายนี้แล้ว
ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว
มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น เป็นผู้ทำคนที่สามัคคีกัน
ให้แตกกันหรือทำคนที่แตกกันแล้วให้แตกกันยิ่งขึ้น พอใจ

ยินดี เพลิดเพลินในการแตกกันเป็นพวก เป็นผู้กล่าววาทะที่
กระทำให้แตกกันเป็นพวก

(๓) เป็นผู้มีความหวาดหวั่น อันเป็นความหวาดหวั่นโดย
กล้าแข็ง แสพบศัตรูผู้อื่น กระทบกระเทียบผู้อื่น แวดล้อมอยู่
ด้วยความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ เขาเป็นผู้กล่าววาทะ
มีรูปลักษณะเช่นนั้น

(๔) เป็นผู้มีความเพ้อเจ้อ คือเป็นผู้กล่าวไม่ถูกต้อง
ไม่กล่าวตามจริง กล่าวไม่อิงอรรถ ไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย
เป็นผู้กล่าววาทะไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่ถูกต้องละเทศะ ไม่มีจุดจบ
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

Junta! อย่างนี้แล เป็นไม่ความสะอาด
ทางวาทะ ๔ อย่าง.

Junta! ความไม่สะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง
เป็นอย่างไรเล่า?

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มากด้วย
อภิชฌา (ความโลภเพ่งเล็ง) เป็นผู้โลภเพ่งเล็งวัตถุอุปการณ์
แห่งทรัพย์ของผู้อื่น ว่า “สิ่งใดเป็นของผู้อื่น สิ่งนั้นจึงเป็น
ของเรา” ดังนี้;

(๒) เป็นผู้มึนจิตพยายาม มีความดำริในใจเป็นไปในทางประทุษร้ายว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้จึงเดือดร้อนจงแตกทำลาย จงขาดสูญ จงพินาศ อย่าได้มีอยู่เลย” ดังนี้ เป็นต้น;

(๓) เป็นผู้มีความเห็นผิด มีทัศนะวิปริตว่า “ทานที่ให้แล้ว ไม่มี (ผล), ยัญที่บูชาแล้ว ไม่มี (ผล), การบูชาที่บูชาแล้ว ไม่มี (ผล), ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี, โลกนี้ ไม่มี, โลกอื่น ไม่มี, มารดา ไม่มี, บิดา ไม่มี, โอปปาติกะสัตว์ ไม่มี, สมณพราหมณ์ที่ไปแล้ว ปฏิบัติแล้ว โดยชอบถึงกับกระทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญา โดยชอบเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ ก็ไม่มี” ดังนี้.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความไม่สะอาดทางใจ ๓ อย่าง.

จุนทะ ! เหล่านี้แล เรียกว่า อุกุศลกรรมบถ ๑๐.

จุนทะ ! บุคคลประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ เหล่านี้ ลุกจากที่นอนตามเวลาแห่งตนแล้ว แม้จะลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้, แม้จะไม่ลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้; แม้จะจับ โคมัยสค ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้,

แม้จะไม่จับโคมัยสค ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้; แม้จะจับหญาเจิว ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้, แม้จะไม่จับหญาเจิว ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้; แม้จะบ้ำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้, แม้จะไม่บ้ำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้; แม้จะไม่หั่วควงอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้, แม้จะไม่หั่วควงอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้; แม้จะลงน้ำในเวลาเย็นเป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้, แม้จะไม่ลงน้ำเวลาเย็นเป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

จุนทะ! เพราะเหตุว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นตัวความไม่สะอาด และเป็นเครื่องกระทำความไม่สะอาด.

จุนทะ! อนึ่ง เพราะมีการประกอบด้วย อกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้เป็นเหตุ นรก ย่อมปรากฏ กำเนิดเดรัจฉานย่อมปรากฏ เปตวิสัยย่อมปรากฏ หรือว่า ทุกติใด ๆ แม้อื่นอีกย่อมมี.

กุศลกรรมบถ ๑๐

จุนทะ ! ความสะอาดทางกายมี ๓ อย่าง
ความสะอาดทางวาจามี ๔ อย่าง
ความสะอาดทางใจมี ๓ อย่าง

จุนทะ ! ความสะอาดทางกายมี ๓ อย่าง
นั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ ละการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความสะอาด ถึงความเอ็นดูกรุณาแก่สัตว์ทั้งหลายอยู่

(๒) ละการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ถือเอาทรัพย์และอุปกรณ์แห่งทรัพย์อันเจ้าของมิได้ให้ ในบ้านก็ดี ในป่าก็ดี ด้วยอาการแห่งขโมย

(๓) ละการประพฤตินอกในกาม เว้นขาดจากการประพฤตินอกในกาม, (คือเว้นจากการประพฤตินอก) ในหญิงซึ่งมารดาร์กษา บิดาร์กษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือ

ญาติรักษา อธรรมรักษาเป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม
โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องมาลัย)
ไม่เป็นผู้ประพฤติดิจจาริตในรูปร่างเหล่านั้น

จนทะ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางกาย
๓ อย่าง.

จนทะ! ความสะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง
นั้นเป็นอย่างไรรเล่า?

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ ละมูสาวาท เว้นขาด
จากมูสาวาท ไปสู่สภาก็ดี ไปสู่บริษัทก็ดี ไปสู่ท่ามกลาง
หมู่ญาติก็ดี ไปสู่ท่ามกลางศาลาประชามก็ดี ไปสู่ท่ามกลาง
ราชสกุลก็ดี อันเขานำไปเป็นพยาน ถามว่า “บุรุษผู้เจริญ!
ท่านรู้อย่างไร ท่านจงกล่าวไปอย่างนั้น” ดังนี้, บุรุษนั้น
เมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่า
ไม่เห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าเห็น, เพราะเหตุตนเอง เพราะ
เหตุผู้อื่น หรือเพราะเหตุเห็นแก่อำมิสไร ๆ ก็ไม่เป็น
ผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่

(๒) ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากการส่อเสียด ได้ฟัง
จากฝ่ายนี้แล้วไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อแตกจากฝ่ายนี้

หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้วไม่เก็บมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อ
 แดกจากฝ่ายโน้น แต่จะสมานคนที่แตกกันแล้วให้กลับ
 พร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้
 พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง
 เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการ
 พร้อมเพรียง กล่าวแต่่ว่าจากที่ทำให้ให้พร้อมเพรียงกัน

(๓) ละการกล่าวคำหยาบเสียด เว้นขาดจากการ
 กล่าวคำหยาบ กล่าวแต่่ว่าจากที่ไม่มีมีโทษ เสนาะโศด ให้เกิด
 ความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน
 เป็นที่ใครที่พอใจของมหาชน กล่าวแต่่ว่าจากเช่นนั้นอยู่

(๔) ละคำพูดเพื่อเจื้อ เว้นขาดจากคำพูดเพื่อเจื้อ
 กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์
 เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่ว่าจากมีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง
 มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางวาจา
 ๔ อย่าง.

จุนทะ ! ความสะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง เป็น
 อย่างไรเล่า ?

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่มากด้วย
อภิขณา คือเป็นผู้ไม่โลก เพ่งเล็งวัตถุปรภพแห่งทรัพย์ของ
ผู้อื่นว่า “สิ่งใดเป็นของผู้อื่น สิ่งนั้นจึงเป็นของเรา” ดังนี้

(๒) เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท มีความคำริแห่งใจ
อันไม่ประทุษร้ายว่า “สัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ มีสุข บริหารตนอยู่เถิด” ดังนี้
เป็นต้น

(๓) เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง มีทัศนะไม่วิปริต
ว่า “ทานที่ให้แล้ว มี (ผล), ภัยที่บูชาแล้ว มี (ผล), การบูชา
ที่บูชาแล้ว มี (ผล), ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว มี,
โลกอื่นมี, มารดามี, บิดามี, โอบปาดิกะสัตว์มี, สมณพราหมณ์
ที่ไปแล้วปฏิบัติแล้วโดยชอบ ถึงกับกระทำให้แจ้งโลกนี้และ
โลกอื่น ด้วยปัญญาโดยชอบเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ ก็มี”
ดังนี้

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางใจ
๓ อย่าง.

จุนทะ ! เหล่านี้แล เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ .

จุนทะ ! บุคคลประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐

ประการเหล่านี้ ลุกจากที่นอนตามเวลาแห่งตนแล้ว แม้จะลुบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาด, แม้จะไม่ลुบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาด; แม้จะจับ โคมัยสด ก็เป็นคนสะอาด, แม้จะไม่จับ โคมัยสด ก็เป็นคนสะอาด; แม้จะจับ หญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาด, แม้จะไม่จับหญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาด; แม้จะบ้ำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาด, แม้จะไม่บ้ำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาด; แม้จะไหว้พระอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาด, แม้จะไม่ไหว้พระอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาด; แม้จะลงน้ำในเวลาเย็น เป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่ลงน้ำในเวลาเย็น เป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาด.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

จุนทะ ! เพราะเหตุว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นตัวความสะอาดและเป็นเครื่องกระทำความสะอาด.

จุนทะ ! อนึ่ง เพราะมีการประกอบด้วย กุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้เป็นเหตุ พวกเทพจึงปรากฏ หรือว่าสุคติใด ๆ แม้อื่นอีก ย่อมมี.

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์

ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวม ด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากงานว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้ บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็น เครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฉาน, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่ง ผู้อยู่สุญญาการทั้งหลาย เจริญงอกงามเถิด

ภิกษุ ท.! ถ้าภิกษุหากงานว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ คิลานปัจจัยเภสัชบริวารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราบริโภคนิเวศน์
บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานปัจฉิมภัตตบริวารของทายก
เหล่าใด การกระทำเหล่านั้น พึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก
แก่ทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “ญาติสาชโลหิต
ทั้งหลาย ซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเต็มใส ระลึกถึงเราอยู่
ชื่อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก แก่เขาเหล่านั้น” ดังนี้
ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงอดทนได้
ซึ่งความไม่ยินดีและความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดี
อย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าหยาบความไม่ยินดี ซึ่ง
ยังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงอดทน
ความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความขลาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา,
เราพึงครอบงำอย่าหยาบความขลาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด
ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉันทั่งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยังเป็นที่ภูษธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่เทวโลกอีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ (พระอนาคามี) เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่างๆ ได้” ดังนี้ก็ดี, ...ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงมี
ทิพยโสต” ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว
พึงรู้จักของสัตว์เหล่าอื่น, ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน”
ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงตามระลึก
ถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดังนี้ก็ดี, .. ฯลฯ..

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงเห็นสัตว์
ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์ อันหมดจดเกินจักขุสามัญของมนุษย์”
ดังนี้ก็ดี, ... ฯลฯ...

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากงานงว่า “เราพึงทำให้แจ้ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในทิฐฐธรรมเทียวเข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี,

เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบ
ในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่าง
ในฌาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตร
แห่งผู้อยู่สุญญาการทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด

คำใดที่เราผู้ตถาคตกล่าวแล้วว่า
“ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย
จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด
เธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร
สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด
จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณเล็กน้อย
สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

คำนั้นอันเราตถาคต อาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล
จึงได้กล่าวแล้ว.

ผลของการมีศีล

ภิกษุ ท. ! สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น.

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาแก่อุกลแก่สัตว์ทั้งหลาย. เขาไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) กาย ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) วาจา ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) ใจ; กายกรรมของเขาตรง วจีกรรมของเขาตรง มโนกรรมของเขาตรง : คติของเขาตรง อุปบัติของเขาตรง.

ภิกษุ ท. ! สำหรับผู้มีศีลตรง มีอุปบัติตรงนั้น เรากล่าวคติอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาคติสองอย่าง แก่เขา ก็โอเหล่าสัตว์ผู้มีสุขโดยส่วนเดียว หรือว่าตระกูลอันสูง ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาลหรือ

ตระกูลคหบดีมหาศาลอันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก....

(ในกรณีแห่งบุคคลผู้ไม่กระทำอทินนาทาน
ไม่กระทำกามเมตฺตมิจฉาจาร ก็ได้ตรัสไว้ด้วยความ
อย่างเดียวกันกับในกรณีของผู้ไม่กระทำปาณาติบาต
ดังกล่าวมาแล้วข้างบนทุกประการ)

ผลของการไม่มีศีล

ภิกษุ ท.! ปาณาติบาต ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เสร็จฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบากแห่งปาณาติบาต ของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ มีอายุสั้น.

ภิกษุ ท.! อทินนาทาน ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เสร็จฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบากแห่งอทินนาทาน ของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ ความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

ภิกษุ ท.! กามสุมิจฉาจาร ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เสร็จฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบากแห่งกามสุมิจฉาจาร ของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไป เพื่อ ก่อเวรด้วยศัตรู.

ภิกษุ ท.! **มุสาวาท** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เจริจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งมุสาวาท**ของ ผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่าวิบากทั้งปวง คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ การถูกกล่าวผู้ด้วยคำไม่จริง.

ภิกษุ ท.! **ปิสุณาวาท** (คำขุยงให้แตกกัน) ที่เสพ ทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เจริจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบาก แห่งปิสุณาวาท**ของ ผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่าวิบากทั้งปวง คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ การแตกจากมิตร.

ภิกษุ ท.! **ผรุสวาท** (คำหยาบ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไป เพื่อกำเนิด เจริจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่ง ผรุสวาท**ของ ผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่าวิบากทั้งปวง คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ การได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจ.

ภิกษุ ท.! **สัมผัปปลาวัตติ** (คำพ้อเจ้อ) ที่เสพ ทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิด เจริจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบาก**

แห่งพรุสวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่าวิบากทั้งปวง คือ
วิบากที่เป็นไปเพื่อ วาจาที่ไม่มีใครเชื่อถือ.

ภิกษุ ท. ! การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ที่เสพ
ทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
เป็นไปเพื่อกำเนิดเครื่องจลาจล เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบาก
แห่งการดื่มน้ำเมาของผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่าวิบากทั้งปวง
คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ ความเป็นบ้า (อุมมตตก)

ทำดี ได้ดี

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศัสตราได้ มีความละเอียดถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุยืน.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มิปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคน้อย.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้
ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องตามประทีป
แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมสมทานไว้
อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามา
เป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมี
โภคทรัพย์มาก.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วย
ความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง
ไม่พยาบาท ไม่มาคร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย
และความซึ่งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมสมทานไว้
อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็น
มนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนนำเลื่อมใส.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มิใฝ่ไม่ริษยา ข่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจเจ็บในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักตมาก.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ข่อมกราบไหว้ คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว
สอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ
อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ
ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไร
เมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาล
นาน เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น
อันเขาให้พรังพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ ถ้ามามีเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง
จะเป็นคนมีปัญญามาก.

ธรรมดาของโลก

มีลาภ เสื่อมลาภ

มียศ เสื่อมยศ

นินทา สรรเสริญ

สุข และ ทุกข์

แปรคอย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์
ไม่ยั่งยืนมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา.

ผู้มีปัญญา มีสติ รู้ความข้อนี้แล้ว

ย่อมเฝ้าอยู่ในความแปรปรวน

เป็นธรรมดาของโลกธรรมนั้น.

กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ

ภิกษุ ท. ! แต่ชาติที่แล้วมาแต่อดีต ตถาคตได้เคย เจริญเมตตาทานาตลอด ๗ ปี จึงไม่เคยมาบังเกิดในโลกมนุษย์นี้ ตลอด ๗ สังวัฏฏ์กับปี และวิวัฏฏ์กับปี ในระหว่างกาลอันเป็นสังวัฏฏ์กับปีนั้น เราได้บังเกิดในอภัสสรพรหม ในระหว่างกาลอันเป็นวิวัฏฏ์กับปีนั้น เราก็ได้อยู่พรหมวิมานอันว่างเปล่าแล้ว.

ภิกษุ ท. ! ในกัปปีนั้น เราได้เคยเป็นพรหมได้เคยเป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครครอบงำได้ เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มียอำนาจสูงสุด.

ภิกษุ ท. ! เราได้เคยเป็นสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา นับได้ ๓๖ ครั้ง เราได้เคยเป็นราชาจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีแว่นแคว้นจรมมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นที่สุด เป็นผู้ชนะแล้วอย่างคิ มีชนบทอันบริบูรณ์ประกอบด้วยแก้วเจ็ดประการ นับด้วยร้อย ๆ ครั้ง, ทำไมจะต้องกล่าวถึงความเป็นราชาตามธรรมดาด้วย.

ภิกษุ ท. ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเราหนอ ที่ทำให้เราเป็นผู้มีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ ในครั้งนั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้,

วิบากแห่งกรรม ๓ อย่าง ในครั้งนั้น คือ :-

- (๑) ผลวิบากแห่งทาน การให้
- (๒) ผลวิบากแห่งทมะ การบีบบังคับใจ
- (๓) ผลวิบากแห่งสัจญมะ การตำรวมระวัง ดังนี้.

ทานที่ให้แล้วในสงฆ์แบบใด จึงมีผลมาก

ภิกษุ ท. ! บุคคล ๘ จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่
ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำ
อัญชติ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

๘ จำพวกอะไรบ้างเล่า ? ๘ จำพวก คือ :-

- (๑) พระโศคาบัน
- (๒) พระผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโศคาปัตติผล
- (๓) พระสกทาคามี
- (๔) พระผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสกทาคามีผล
- (๕) พระอนาคามี
- (๖) พระผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล
- (๗) พระอรหันต์
- (๘) พระผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์

ภิกษุ ท. ! บุคคล ๘ จำพวกเหล่านี้แล เป็น
ผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ
ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

“ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก
และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก
นี่แหละ ! สงฆ์ที่เป็นคนตรง,
เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล
ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิแก่นุษย์ทั้งหลาย
ผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการบูชาอยู่
ทานที่ให้แล้วในสงฆ์ จึงมีผลมาก”.

ผู้ประสพบุญใหญ่

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะ ๕ อย่าง.

ฐานะ ๕ อย่างอะไรบ้างเล่า? ๕ อย่าง คือ :-

(๑) ในสมัยใด จิตของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใส เพราะได้เห็นนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์.

(๒) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย พากันต้อนรับกราบไหว้ ให้อาสนะแก่นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง.

(๓) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย กำจัดมลทินคือ ความตระหนี่เสียได้ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่.

(๔) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมแจกจ่ายทาน ตามสติ ตามกำลังในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้โภคทรัพย์ใหญ่.

(๕) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมไม่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรมในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่.

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะ ๕ อย่างเหล่านี้ แล.

ธรรมะกับการสอบ

ต้องชิงสายพิณพอเหมาะ

โสณะ ! เธอมีความคิดในเรื่องนี้ เป็นอย่างไร :
เมื่อก่อนแต่ครั้งเธอยังเป็นกฤหส์ถ์ เธอเชื่อว่าชาญในเรื่อง
เสียงแห่งพิณ มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”

โสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อใด
สายพิณของเธอจึงตึงเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียง
ไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”

โสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อใด
สายพิณของเธอจึงหย่อนเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมี
เสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”

โสณะ ! แต่ว่าเมื่อใด สายพิณของเธอไม่ตึงนัก
หรือไม่หย่อนนัก จึงได้ระเบียบเสมอ ๆ กันแต่พอดี เมื่อนั้น
พิณของเธอย่อมมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือใช้การได้ดี มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”

โสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นอย่างนั้นแล กล่าวคือ
ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจัดเกินไป
ย่อมเกินไปเพื่อความฟุ้งซ่าน,
ย่อหย่อนเกินไป
ย่อมเกินไปเพื่อความเกียจคร้าน.

โสณะ ! เหตุผลนั้นแล
เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี,
จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย
ต้องเป็นธรรมชาติที่เสมอ ๆ กัน,
จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

“พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”

ผู้เห็นแก่นอน

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี่
กันอย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็น ได้ฟังมาบ้างหรือว่า พระราชา
ผู้เป็นกษัตริย์ได้รับมรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบความสุข
ในการประทม หาความสุขในการเอนพระวรกาย หาความสุข
ในการประทมหลับ ตามแต่พระประสงค้อยู่เนื่องนิจ ยังคง
ทรงปกครองราชสมบัติให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจพลเมือง
จนตลอดพระชนม์ชีพได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ไม่เคยได้เห็น ได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !”

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเองก็ไม่เคย
ได้เห็น ได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี่
กันอย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็น ได้ฟังมาบ้างหรือว่าผู้ครองรัฐ
กัถิ ทายาทผู้สืบมรดก กัถิ เสนาบดี กัถิ นายบ้าน กัถิ
และหัวหน้าหมู่บ้าน กัถิ ประกอบความสุขในการนอน

หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เนืองนิจ ยังคงดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของ (ประชาชนทุกเหล่า) กระทั่งลูกหมู่ จนตลอดชีวิตได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็น ได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !”

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเองก็ไม่เคยได้เห็น ได้ฟัง อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้อย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็น ได้ฟังมาบ้างหรือว่า สมณะหรือพราหมณ์ ที่เอาแต่ประกอบความสุขในการนอน หาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เสมอ ๆ, ทั้งเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, ไม่รู้ประมาณในการบริโภค, ไม่ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องคืน, ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย, ไม่ตามประกอบการทำเนื่อง ๆ ในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามตื่นและยามปลาย แล้วยังจะกระทำให้แจ้งได้ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่ง

อาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันประเสริฐยิ่งเองในทิฏฐธรรม
เทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่ ?

“ข้อนั้น ก็ยังไม่เคยได้เห็น ได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !”

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวถึงนี้ แม่เราเอง ก็ไม่เคย
ได้เห็น ได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้พวกเธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลาย จักคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย,
เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค,
ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น,
เป็นผู้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย,
และจักตามประกอบอนุโยคภาวนาในโพธิปักขิยธรรม
ทั้งในยามตื่นและยามปลายอยู่เสมอ ๆ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจ
อย่างนี้แล.

ลักษณะของ “ผู้มีความเพียรตลอดเวลา”

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุกำลังเดิน...ยืน...นั่ง...นอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุ ก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ;

ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดิน...ยืน...นั่ง...นอนอยู่ ก็เรียกว่าเป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ลักษณะของ “ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา”

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุกำลังเดิน...ยืน...นั่ง...นอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สูญสิ้นไป จนไม่มีเหลือ;

ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดิน...ยืน...นั่ง...นอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนื่องนิจ.

วิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สัจจานุรุธณา)

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! การตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สัจจานุรุธณา) นั้น มีได้ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? บุคคลจะตามรักษาไว้ซึ่งความจริงนั้นได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? ข้าพเจ้าขอถามพระโคตมผู้เจริญถึงวิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง”

ภารทวาชะ ! ถ้าแม่ ความเชื่อ ของบุรุษมีอยู่ และเขาก็ ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า “ข้าพเจ้ามีความเชื่ออย่างนี้” ดังนี้, เขาก็ อย่าฟังถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียวว่า “อย่างนี้เท่านั้นจริง, อย่างอื่นเปล่า” ดังนี้ก่อน ...

ภารทวาชะ ! ถ้าแม่ ความชอบใจ ของบุรุษมีอยู่ และเขาก็ ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า “ข้าพเจ้ามีความชอบใจอย่างนี้” ดังนี้, เขาก็ อย่าฟังถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียวว่า “อย่างนี้เท่านั้นจริง, อย่างอื่นเปล่า” ดังนี้ก่อน....

ภารทวาชะ !

ถ้าแม่ เรื่องที่ฟังตาม ๆ กันมาของบุรุษมีอยู่
และเขาก็ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า
“ข้าพเจ้ามีเรื่องที่ฟังตาม ๆ กันมาอย่างนี้” ดังนี้,
เขาก็ อย่าฟังถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า
“อย่างนี้เท่านั้นจริง, อย่างอื่นเปล่า” ดังนี้ก่อน...

ภารทวาชะ !

ถ้าแม่ ความตริตริกก็ไปตามเหตุผลที่แวดล้อม ของบุรุษมีอยู่
และเขาก็ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า
“ข้าพเจ้ามีความตริตริกไปตามเหตุผลที่แวดล้อมอย่างนี้” ดังนี้,
เขาก็ อย่าฟังถึงการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า
“อย่างนี้เท่านั้นจริง, อย่างอื่นเปล่า” ดังนี้ก่อน....

ภารทวาชะ !

ถ้าแม่ ข้อยุติที่ทนได้ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็น ของบุรุษ
มีอยู่ และเขาก็ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า
“ข้าพเจ้ามีข้อยุติที่ทนได้ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็น
อย่างนี้” ดังนี้,
เขาก็ อย่าฟังถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า
“อย่างนี้เท่านั้นจริง, อย่างอื่นเปล่า” ดังนี้ก่อน.

ภรทวาชะ !

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้แล

การตามรักษาไว้ซึ่งความจริง ย่อมมี,

บุคคลชื่อว่าย่อมตามรักษาไว้ซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้,

และเราบัญญัติการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้;

และเราบัญญัติการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้;

แต่ว่านั้นยังไม่เป็นการตามรู้ซึ่งความจริง.

การตามรู้ซึ่งความจริง (สัจจานุโพธิ์)

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ! การตามรู้ซึ่งความจริง (สัจจานุโพธิ์) มีได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? บุคคลชื่อว่าตามรู้ซึ่งความจริง ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? ข้าพเจ้าขอถามพระโคตมผู้เจริญถึงการตามรู้ซึ่งความจริง”

การท้าวชะ! ได้ยินว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านหรือในนิคมแห่งใดแห่งหนึ่ง. คหบดีหรือคหบดีบุตร ได้เข้าไปใกล้ภิกษุนั้นแล้วใคร่ครวญดูอยู่ในใจเกี่ยวกับธรรม ๓ ประการ คือ :-

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโลกะ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ....

เมื่อเขาใคร่ครวญดูอยู่ซึ่งภิกษุนั้น ย่อมเล็งเห็นว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จากธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโลกะ ต่อแต่นั้น เขาจะพิจารณาใคร่ครวญภิกษุนั้นให้ยิ่งขึ้นไปในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ....ในธรรมทั้งหลายอันเป็น

ที่ตั้งแห่งโมหะ.... เมื่อเขาใคร่ครวญดูอยู่ซึ่งภิกษุ นั้น
ย่อมเล็งเห็นว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่ง
โทสะ....กรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ

ลำดับนั้น เขา :-

(๑) ปลูกฝัง ศรัทธา ลงไปในภิกษุ นั้น ครั้นมี
ศรัทธาเกิดแล้ว

(๒) ย่อม เข้าไปหา ครั้นเข้าไปหาแล้ว

(๓) ย่อม เข้าไปนั่งใกล้ ครั้นเข้าไปนั่งใกล้แล้ว

(๔) ย่อม เจียโสตกลง ครั้นเจียโสตกลง

(๕) ย่อม ฟังซึ่งธรรม ครั้นฟังซึ่งธรรมแล้ว

(๖) ย่อม ทรงไว้ซึ่งธรรม

(๗) ย่อม ใคร่ครวญซึ่งเนื้อความแห่งธรรมทั้งหลาย
อันตนทรงไว้แล้ว เมื่อใคร่ครวญซึ่งเนื้อความแห่งธรรมอยู่

(๘) ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อความเพ่งพินิจ,
เมื่อการทนต่อการเพ่งพินิจของธรรมมีอยู่

(๙) ฉันทะย่อมเกิดขึ้น ผู้มีฉันทะเกิดขึ้นแล้ว

(๑๐) ย่อม มีอุสสาหะ ครั้นมีอุสสาหะแล้ว

(๑๑) ย่อม พิจารณาหาความสมคูลย์แห่งธรรม,
ครั้นมีความสมคูลย์แห่งธรรมแล้ว

(๑๒) ย่อม ตั้งตนไว้ในธรรมนั้น; เขาผู้มีคน
ส่งไปแล้วอย่างนี้อยู่ ย่อม กระทำให้แจ้งซึ่งปรมัตถ์จะ
(ความจริงโดยจริงความหมายสูงสุด) ด้วยนามกาย ด้วย,
ย่อม ทางตลอดซึ่งธรรมนั้น แล้วเห็นอยู่ด้วยปัญญา ด้วย.

ภรทวาชะ !

การตามรู้ซึ่งความจริง ย่อมมี

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้,

บุคคลชื่อว่าย่อมตามรู้ซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้,

และเราบัญญัติการตามรู้ซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้;

แต่ว่านั้นยังไม่เป็นการตามบรรลุถึงซึ่งความจริง.

การตามบรรลุดึงซึ่งความจริง (สัจจานุปตติ)

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! การตามบรรลุดึงซึ่งความจริง (สัจจานุปตติ) มีได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? บุคคลชื่อว่ายอมตามบรรลุดึงซึ่งความจริง ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? ข้าพเจ้าขอถามพระโคตมผู้เจริญ ถึงการตามบรรลุดึงซึ่งความจริง”

ภราท้าวาเช ! การเสพคบ การทำให้เจริญ การกระทำให้มาก ซึ่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นแหละ (ทั้ง ๑๒ ข้อข้างต้น) เป็นการตามบรรลุดึงซึ่งความจริง.

ภราท้าวาเช !

การตามบรรลุดึงซึ่งความจริง ย่อมมี

ด้วยการกระทำเพียงเท่านั้น,

บุคคลชื่อว่ายอมตามบรรลุดึงซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านั้น,

และเราบัญญัติการตามบรรลุดึงซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านั้น.

ทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า ?
๕ ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุในกรณีนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่งคนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ ความแก่ จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ ถูกความชราครอบงำ แล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้ สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเจียบสดัด ซึ่งเป็นป่าชฎ ก็ไม่ทำได้ง่ายๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ

เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่
ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว
ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่เฒ่าก็จักอยู่เป็นผาสุก”
ดังนี้. ภิกษุ ท.! ข้ออื่นยังมีอีก :

(๒) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรามี
อาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ
ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำ
ความเพียร; แต่จะมีสักคราหนึ่งที่ความเจ็บไข้จะมาถึง
ร่างกายนี้, ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการ
ถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และ
จะเสพเสนาสนะอันเจียบสงัด ซึ่งเป็นปาชัญญ์ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ
เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ
(คือความเจ็บไข้) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึง
สิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งสิ่งที่
ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว
แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก” ดังนี้. ภิกษุ ท.!
ข้ออื่นยังมีอีก :

(๓) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ ข้าวกล้ำงามดี บิณฑะ (ก้อนข้าว) หาได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑะ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ ภิกษาหายาก ข้าวกล้ำเสียหาย บิณฑะหาได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑะ, เมื่อภิกษาหายากที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้งหลายก็อพยพกันไปที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดทุกข์ภัย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ข้ออื่นยังมีอีก :

(๔) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ คนทั้งหลายสมัครสมานขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ ดุจคิ่งนมผสมกับน้ำ มองแลกันด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ ภัย คือโจรป่ากำเริบ ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจาย แยกย้ายกันไป, เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไปที่นั่น เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกัน ในหมู่คนก็จะมิขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกัน ในหมู่คน จะมนตรีการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย : ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ(คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง สิ่งที่ยังทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดโจรภัย” ดังนี้, ภิกษุ ท. ! ข้ออื่นยังมีอีก :

(๕) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ สงฆ์ สามัคคีปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่สงฆ์แตกกัน, เมื่อสงฆ์

แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น
ไม่ทำได้สะดวกเลย : ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ
ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา
เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่
ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว
ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราว
เมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้

ภิกษุ ท. !

ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล

ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่

ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท

มีความเพียรเผากิเลส

มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป,

เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง

เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ

เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

วิธีแก้ความหตну

ภิกษุ ท. !

กัสมัยไค จิตหตनु

สมัยนั้น มิใช่กาล เพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

มิใช่กาล เพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์

มิใช่กาล เพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตหตनु จิตที่หตनुนั้นยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้
ด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อย
ให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด พ่นน้ำ
และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อย
ให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ ?

“ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า !”

ฉันทันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุ ท. !

สมัยใด จิตหดหู่

สมัยนั้น เป็นกาล เพื่อเจริญมัชฌิมาวิริยสัมโพชฌงค์

เป็นกาล เพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์

เป็นกาล เพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นให้ตั้งขึ้นได้ง่าย
ด้วยกรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟ คงน้อยให้ลูก
โพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่าและ
ไม้โรยฝุ่นในไฟนั้น บุรุษนั้นสามารถจะก่อไฟคงน้อยให้ลูก
โพลงขึ้นได้หรือหนอ ?

“ได้ พระเจ้าข้า !”

ฉันทันนั้นเหมือนกัน...

วิธีแก้ความฟุ้งซ่าน

ภิกษุ ท. !

สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน

สมัยนั้น มิใช่กาล เพื่อเจริญชัมมวิจยสัมโพชฌงค์

มิใช่กาล เพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์

มิใช่กาล เพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้
สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเทียบบรูษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขา
จึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรย
ฝุ่นลงไป ในกองไฟใหญ่นั้น บรูษนั้นสามารถจะดับไฟกอง
ใหญ่ได้หรือหนอ ?

“ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า !”

ฉันทันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุ ท. !

สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน

สมัยนั้น เป็นกาล เพื่อเจริญปีสัทธสัมโพชฌงค์

เป็นกาล เพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์

เป็นกาล เพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่าย
ด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขา
จึงใส่หญ้าสด โคลนสด ไม้สด ฟันน้ำ และโรยฝุ่นลงในกอง
ไฟใหญ่ นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่ นั้นได้
หรือหนอ ?

“ได้ พระเจ้าข้า !”

ฉันทันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุ ท. !

เรากล่าว “สติ” แล้ว มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.

การทำสมาธิ

และ

อานิสงส์ของการทำสมาธิ

สมาธิภาวนา ๔ ประเภท

ภิกษุ ท.! สมาธิภาวนา ๔ อย่างเหล่านี้ มีอยู่

๔ อย่าง อย่างไม่ไรเล่า? ๔ อย่าง คือ :-

ภิกษุ ท.! มี สมาธิภาวนา อันบุคคลเจริญ
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ

๑. ความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธมมสุขวิหาร)

๒. การได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะ

(ฌานทสฺสนปฏฺิลาภ)

๓. สติสัมปชัญญะ (สติสมฺปชฺฌณ)

๔. ความสิ้นแห่งอาสวะ (อาสวฺกฺขย)

ภิกษุ ท.! สมาธิภาวนาอันเจริญกระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมนั้น เป็น
อย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกาม
ทั้งหลาย สงัดแล้วจากธรรมที่เป็นอกุศลทั้งหลาย เข้าถึง
ปฐมฌาน ประกอบด้วยวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจาก

วิเวก แล้วแลอยู่; เพราะความที่วิตกวิจารณ์ทั้งสองระงับลง
 เข้าถึง **ทุตติยฌาน** เป็นเครื่องส่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิ
 เป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและ
 สุขอันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่; อนึ่งเพราะความจางคลายไป
 แห่งปีติ ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติและสัมปชัญญะ และ
 ย่อมเสวยสุขด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย
 ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็น
 ปกติสุข” ดังนี้ เข้าถึง **ตติยฌาน** แล้วแลอยู่; เพราะละสุข
 เสียได้ และเพราะละทุกข์เสียได้ เพราะความดับไปแห่ง
 โสมนัสและโทมนัสทั้งสองในกาลก่อน เข้าถึง **จตุตถฌาน**
 ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์
 เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.

ภิกษุ ท. ! นี้คือสมาธิภาวนา อันเจริญกระทำ
 ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม.

ภิกษุ ท. ! **สมาธิภาวนา** อันเจริญกระทำให้มากแล้ว
 ย่อมเป็นไปเพื่อการได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะนั้น เป็น
 อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ กระทำไว้ในใจซึ่ง
อาโลกสัญญา อธิษฐานทิวาสัญญา ว่ากลางวันฉันใด
กลางคืนฉันนั้น, กลางคืนฉันใด กลางวันฉันนั้น, เธอมีจิต
อันเปิดแล้วด้วยอาการอย่างนี้ ไม่มีอะไรห่อหุ้ม ยังจิตที่มี
แสงสว่างทั่วพร้อม ให้เจริญอยู่.

ภิกษุ ท. ! นี้คือ สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อการได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะ.

ภิกษุ ท. ! สมาธิภาวนาอันเจริญกระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เวทนาเกิดขึ้น (หรือ)
ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ; สัญญาเกิดขึ้น
(หรือ) ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ; วิตก
เกิดขึ้น (หรือ) ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่
ภิกษุ.

ภิกษุ ท. ! นี้คือสมาธิภาวนา อันเจริญกระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ.

ภิกษุ ท. ! สมာธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นแห่งอาสวะนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ มีปกติตามเห็นความ
ตั้งขึ้นและเสื่อมไป ในอุปาทานขันธทั้งห้า ว่า รูป เป็นอย่างนี้
ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งรูปเป็น
อย่างนี้; เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา
เป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งเวทนา เป็นอย่างนี้; สัญญา
เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญา เป็นอย่างนี้ ความดับไป
แห่งสัญญา เป็นอย่างนี้; สังขารเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้น
แห่งสังขาร เป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งสังขาร เป็นอย่างนี้;
วิญญูณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญูณ เป็นอย่างนี้
ความดับไปแห่งวิญญูณเป็นอย่างนี้; ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! นี่คือ สมာธิภาวนา อันเจริญกระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นแห่งอาสวะ.

ภิกษุ ท. ! เหล่านี้แล คือ สมာธิภาวนา ๔ อย่าง.

อานุภาพของสมาธิ (นัยที่ ๑)

ภิกษุ ท. ! พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้ว
ย่อมรู้ได้ตามที่เป็นจริง ซึ่งอะไรเล่า?

รู้ได้ตามเป็นจริงซึ่งความจริงอันประเสริฐว่า
“นี่เป็นทุกข์, นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, นี่เป็นความดับไม่เหลือ
แห่งทุกข์, และนี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งทุกข์” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้ว
ย่อมรู้ได้ตามที่เป็นจริง.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุานั้น ในกรณีนี้ พวกเธอ
พึงกระทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า “นี่เป็นทุกข์, นี่เป็นเหตุ
ให้เกิดทุกข์, นี่เป็นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, และนี่เป็น
ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้เถิด.

อานูกาพของสมาธิ (นัยที่ ๒)

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นแล้ว
ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ก็ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง
ซึ่งอะไรเล่า?

ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ซึ่งความ
เกิดขึ้นและความดับไปแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา
...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญูณ.

ภิกษุ ท. ! ก็การเกิดขึ้นแห่งรูป ...แห่งเวทนา
...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญูณ เป็น
อย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเพลิดเพลิน ย่อม
พรั้าสรรเสริญ ย่อมเมามกอยู่ ภิกษุนั้น ย่อมเพลิดเพลิน
ย่อมพรั้าสรรเสริญ ย่อมเมามกอยู่ ซึ่งอะไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรั้า
สรรเสริญ ย่อมเมามกอยู่ซึ่งรูป เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน

พรั้าสรรเสริญ เมามหกอยู่ ซึ่งรูป, ความเพลิน (นันทิ) ย่อมเกิดขึ้น ความเพลินใดในรูป, ความเพลินนั้นคือ อูปาทาน เพราะอูปาทานของภิกษุ นั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ; เพราะมีภพ เป็นปัจจัย จึงมีชาติ; เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อูปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้น

ครบถ้วน : ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสี่นี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น ย่อมเปลิดเพลิน ย่อมพรั้าสรรเสริญ ย่อมเมามหกอยู่ ซึ่งเวทนา... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสี่นี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น ย่อมเปลิดเพลิน ย่อมพรั้าสรรเสริญ ย่อมเมามหกอยู่ ซึ่งสัญญา ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสี่นี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น ย่อมเปลิดเพลิน ย่อมพรั้าสรรเสริญ ย่อมเมามหกอยู่ ซึ่งสังขารทั้งหลาย ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสี่นี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ^{นั้น} ย่อมผลิตเพลิน ย่อมพำ^{รำ}สรรเสริญ ย่อมเมามกอยู่^{อยู่} ซึ่งวิญญาณ เมื่อภิกษุ^{นั้น} ผลิตเพลิน พำ^{รำ}สรรเสริญ เมามกอยู่^{อยู่} ซึ่งวิญญาณ, ความเพลิน (นันทิ) ย่อมเกิดขึ้น ความเพลินใด ในวิญญาณ, ความเพลิน^{นั้น} คือ อุปาทาน เพราะอุปาทานของภิกษุ^{นั้น}เป็นปัจจัย จึงมีภพ; เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ; เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกกะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน: ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์^{ทั้ง}ทั้งสิ้น^{นี้} ย่อมมี^{ด้วย} ด้ว^วขาการ^{อย่าง}นี้.

ภิกษุ ท. ! นี้^{คือ} ความเกิดขึ้นแห่งรูป...แห่งเวทนา...แห่งสัญญา...แห่งสังขารทั้งหลาย...แห่งวิญญาณ.

ภิกษุ ท. ! ก็ความดับแห่งรูป...แห่งเวทนา...แห่งสัญญา...แห่งสังขารทั้งหลาย...แห่งวิญญาณ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ^{ใน}กรณี^{นี้} ย่อมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พำ^{รำ}สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่^{อยู่} ภิกษุ^{นั้น} ย่อมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พำ^{รำ}สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่^{อยู่} ซึ่งอะไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลिन ย่อมไม่
พรั่สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่ซึ่งรูป เมื่อภิกษุนั้น
ไม่เพลิดเพลिन ไม่พรั่สรรเสริญ ไม่เมามกอยู่ซึ่งรูป,
ความเพลिन (นันทิ) ใด ในรูป, ความเพลिनนั้นย่อมดับไป
เพราะความดับแห่งความเพลिनของภิกษุนั้น จึงมีความดับ
แห่งอุปาทาน, เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับ
แห่งภพ; เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ;
เพราะมีความดับแห่งชาติ, ขรา มรณะ โสกะ ปรีทะ
ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น : ความดับลง
แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลिन ย่อมไม่
พรั่สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่ซึ่งเวทนา ... ความดับลง
แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลिन ย่อมไม่
พรั่สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่ซึ่งสัญญา ... ความดับลง
แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่
พรั่สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่ซึ่งสังขารทั้งหลาย ...
ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่
พรั่สรรเสริญ ย่อมไม่เมามกอยู่ซึ่งวิญญูญาณ เมื่อภิกษุนั้น
ไม่เพลิดเพลิน ไม่พรั่สรรเสริญ ไม่เมามกอยู่ซึ่งวิญญูญาณ,
ความเพลิน (นันทิ) ไค ในวิญญูญาณ, ความเพลินนั้น ย่อมดับไป
เพราะความดับแห่งความเพลินของภิกษุนั้น จึงมีความดับ
แห่งอุปาทาน, เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับ
แห่งภพ; เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ;
เพราะมีความดับแห่งชาติ, ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ
โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น : ความดับลงแห่ง
กองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! นี้คือ ความดับแห่งรูป ... แห่งเวทนา
... แห่งสัญญา ... แห่งสังขารทั้งหลาย ... แห่งวิญญูญาณ,
ดังนี้แล.

แม่เพียงปฐมฌาน ก็ชื่อว่า เป็นที่หลบพ้นภัยจากมาร

(พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสข้อความปรารภ การสงครามระหว่างเทวดากับอสูร ... ถ้าฝ่ายใดแพ้ถูกไล่ติดตาม ไปจนถึงภพเป็นที่อยู่แห่งคน ก็จะพ้นจากการถูกไล่ติดตาม แล้วตรัสต่อไปอีกว่า :)

ภิกษุ ท. ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ในสมัยใด ภิกษุสังค จากกาม สังคจากอกุศลธรรม เข้าถึงปฐมฌาน อันมีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่; ภิกษุ ท. ! ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมคิดอย่างนี้ว่า “ในการนี้ เรามีตน อันถึงแล้ว ซึ่งที่ต้านทานสำหรับสัตว์ผู้กลัวอยู่ มารจะไม่ทำ อะไรได้”. ภิกษุ ท. ! แม้มารผู้มีบาป ก็คิดอย่างนี้ว่า “ในการนี้ ภิกษุมีตนอันถึงแล้ว ซึ่งที่ต้านทานสำหรับสัตว์ผู้กลัวอยู่ เราจะทำอะไรไม่ได้”....

(ในกรณีแห่งทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ก็ได้ตรัส ข้อความทำนองเดียวกัน)

สมาธิระงับความรัก – เกลียด ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

ภิกษุ ท.! ธรรมารมณั้ทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมเกิดอยู่
เป็น ๔ ประการ.

๔ ประการอย่างไรเล่า? ๔ ประการ คือ :-

ความรักเกิดจากรัก,
ความเกลียดเกิดจากรัก,
ความรักเกิดจากความเกลียด,
ความเกลียดเกิดจากความเกลียด.

(ดูรายละเอียดได้ในเรื่อง “ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ” หน้า ๒๓)

ภิกษุ ท.! สมัยใด ภิกษุสงัดจากกาม สงัดจาก
อกุศลธรรม **เข้าถึงปฐมฌาน** อันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข
อันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่; สมัยนั้น ความรักใดที่เกิดจาก
ความรัก ความรักนั้นก็ไม่มี, ความเกลียดใดที่เกิดจากรัก
ความเกลียดนั้นก็ไม่มี, ความรักใดที่เกิดจากความเกลียด
ความรักนั้นก็ไม่มี, ความเกลียดใดที่เกิดจากความเกลียด
ความเกลียดนั้นก็ไม่มี.

ภิกษุ ท. ! สมัยใด ภิกษุ เข้าถึงทุติยฉนฺ ...
ตติยฉนฺ ... จตุตถฉนฺ ... อันมีวิตกวิจารณ์ แล้วแลอยู่;
สมัยนั้น ความรักใดที่เกิดจากรัก ความรักนั้นก็ไม่มี,
ความเกลียดใดที่เกิดจากรัก ความเกลียดนั้นก็ไม่มี,
ความรักใดที่เกิดจากความเกลียด ความรักนั้นก็ไม่มี,
ความเกลียดใดที่เกิดจากความเกลียด ความเกลียดนั้นก็ไม่มี.

ความสำคัญของสมณะและวิปัสสนา

ภิกษุ ท. ! ธรรม ๒ อย่างเหล่านี้ เป็นส่วนแห่ง
วิชา(ความรู้แจ้ง). ๒ อย่าง อะไรเล่า ?

๒ อย่าง คือ สมณะ และ วิปัสสนา

ภิกษุ ท. !

สมณะ เมื่ออบรมแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?

อบรมแล้ว จิตจะเจริญ

จิตเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?

เจริญแล้ว จะ ละระาคะได้.

ภิกษุ ท. !

วิปัสสนาเล่า เมื่อเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?

เจริญแล้ว ปัญญาจะเจริญ

ปัญญา เจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?

เจริญแล้วจะ ละอวิชชาได้ แล.

ผู้กำลังโน้มเอียงไปสู่นิพพาน

ภิกษุ ท. ! คงคานที ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปทางทิศตะวันออก ขื่อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่ กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน ฉะนั้นก็เหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่ กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึง **ปฐมฌาน** อันมีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่;

เพราะความที่วิตก วิจารณ์ทั้งสองระงับลง เข้าถึง **ทุติยฌาน** เป็นเครื่องผ่อนคลายใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอก ผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่;

อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ย่อมเป็น
 ผู้อยู่อุเบกขา มีสติและสัมปชัญญะ และย่อมเสวยความสุข
 ด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมกล่าว
 สรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปกติสุข”
 ดังนี้ เข้าถึง ตติยฌาน แล้วแลอยู่;

เพราะละสุขเสียได้ และเพราะละทุกข์เสียได้
 เพราะความดับไปแห่งโสมนัส และโทมนัสทั้งสอง
 ในกาลก่อน เข้าถึง จตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่
 ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่.

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่
 กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน
 ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน.

อานิสงส์สูงสุดแห่งอานาปานสติ

๒ ประการ

ภิกษุ ท. ! อานาปานสติอันบุคคลเจริญ กระทำ ให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ก็อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ภิกษุไปแล้วสู่ป่า หรือ โคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม นั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เชนั้น มีสติหายใจเข้ามีสติหายใจออก :

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว,
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว ;

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น,
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง (สพฺพกายปฐฺกิตฺสเวทฺธิ) หายใจเข้า”,
ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำ
กายสังขารให้รับอยู่ (ปสฺสมภฺยํ กายสงฺขารํ) หายใจเข้า”,
ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รับอยู่ หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งปีติ (ปีติปฏิสํเวทํ) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งปีติ หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งสุข (สุขปฏิสํเวทํ) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งสุข หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งจิตตสังขาร (จิตตสงฺขารปฏิสํเวทํ) หายใจเข้า”,
ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำ
จิตตสังขารให้รับอยู่ (ปสฺสมภฺยํ จิตตสงฺขารํ) หายใจเข้า”,
ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รับอยู่ หายใจออก” ;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งจิต (จิตตปฏิสํเวทํ) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งจิต หายใจออก” ;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้
ปราโมทย์ยังอยู่ (อภิปรโมทัย จิตต์) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้
ทำจิตให้ปราโมทย์ยังอยู่ หายใจออก”;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้
ตั้งมั่นอยู่ (สมาทหิ จิตต์) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้ทำจิต
ให้ตั้งมั่นอยู่ หายใจออก”;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้
ปล่อยอยู่ (วิโมจยิ จิตต์) หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้ทำจิต
ให้ปล่อยอยู่ หายใจออก”;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ (อนิจจานุปสฺสึ) หายใจเข้า”, ว่า
“เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจออก”;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความจางคลายอยู่เป็นประจำ (วิราคานุปสฺสึ) หายใจเข้า”, ว่า
“เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจออก”;

เธอข่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ (นิโรธานุปสฺสึ) หายใจเข้า”, ว่า
“เราเป็นผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจออก”;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ (ปฏินิสสัคคานุปสฺสึ) หายใจเข้า”, ว่า
“เราเป็นผู้เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจออก”;

ภิกษุ ท. ! อานาปานสติ อັນบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ภิกษุ ท. ! เมื่ออานาปานสติ อັນบุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้วอยู่อย่างนี้ ผลอานิสงส์อย่างใดอย่าง
หนึ่ง ในบรรดาผล ๒ ประการ เป็นสิ่งที่หวังได้; คือ
อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือว่าถ้ายังมีอุปาทิเหลืออยู่ ก็จัก
เป็น อนาคามี.

อานาปานสติระงับได้ซึ่งอกุศลทั้งหลาย

(ทรงปรารภเหตุที่ ภิกษุทั้งหลายได้ฆ่าตัวตายบ้างฆ่ากันและกันบ้าง เนื่องจากเกิดความอึดอัดระอา เกลียศกายของตน เพราะการปฏิบัติสุภกาวนา จึงได้ทรงแสดงอานาปานสติสมาธิแก่ภิกษุเหล่านั้น)

ภิกษุ ท. ! อานาปานสติสมาธินี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นของรำงับ เป็นของประณีต เป็นของเย็น เป็นสุขวิหาร และย่อมยังอกุศลธรรมอันเป็นบาป อันเกิดขึ้นแล้ว และเกิดขึ้นแล้ว ให้อันตรายไปให้รำงับไป โดยควรแก่ฐานะ

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนฝุ่นธุลีฟุ้งขึ้นแห่งเดือนสุดท้ายของฤดูร้อน ฝนหนักที่ผิวดูดตกลงมา ย่อมทำฝุ่นธุลีเหล่านั้นให้อันตรายไป ให้รำงับไปได้ โดยควรแก่ฐานะ, ข้อนีฉันใด;

ภิกษุ ท. ! อานาปานสติสมาธิอันบุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้วก็เป็นของระงับ เป็นของประณีต เป็นของเย็น
เป็นสุขวิหาร และข่มยังอกุศลธรรมอันเป็นบาป ที่เกิดขึ้นแล้ว
และเกิดขึ้นแล้ว ให้อันตรายกันไป โดยควรแก่ฐานะได้
ฉันทัน.

เจริญอานาปานสติ ชื่อว่าไม่เห็นห่างจากฉาน

ภิกษุ ท. !

ถ้าภิกษุเจริญอานาปานสติ
แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า

อยู่ไม่เห็นห่างจากฉาน

ทำตามคำสอนของพระศาสดา

ปฏิบัติตามโอวาท

ไม่ฉันทินทบาทของชาวแวนแคว้นเปล้า

ก็จะป่วยกล่าวไปไยถึง

ผู้กระทำให้มากซึ่ง อานาปานสติ นั้นเล่า.

ลมหายใจก็คือ “กาย”

ภิกษุ ท. ! สมัยใด ภิกษุ

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว,
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว;

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น,
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”;

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำ
กายสังขารให้รับบอยู่ หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขาร
ให้รับบอยู่ หายใจออก”;

ภิกษุ ท. ! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้ตาม
เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส
มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออก
เสียได้

ภิกษุ ท. ! เราย่อมกล่าววมหายใจเข้าและลมหายใจออก ว่าเป็นกายอย่างหนึ่ง ๆ ในบรรดากายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุที่นั่นในกรณีนี้ ภิกษุนั้น ย่อมชื่อว่า เป็นผู้ตามเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิขมาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ผู้เจริญอานาปานสติ ย่อมชื่อว่าเจริญกายคตาสติ

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้ ภิกษุ ไปแล้วสู่ป่าหรือโคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม นั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เชนั้น มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก: เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว, เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว; เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น, เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น; เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”; เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับอยู่ หายใจเข้า”, ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับอยู่ หายใจออก”; เมื่อภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ ย่อมละความระลึกละความดำรงอันอาศัยเรือนเสียได้ เพราะละความระลึกละ

ความดำรินั้นได้ จิตของเธอที่ตั้งอยู่ด้วยดี สงบรับอยู่
ด้วยดี เป็นธรรมเอกัคคามีขึ้น เป็นสมาธิอยู่ในภพในนั้นเทียว.
ภิกษุ ท. ! แม้อย่างนี้ ภิกษุนั้นก็ชื่อว่า เจริญกายกตาสติ.

อุปริ. ม. ๑๔/๒๐๔/๒๕๔

ลักษณะของผู้เจริญกายกตาสติ

ภิกษุ ท.! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุ เมื่อเดินอยู่ ย่อมรู้ชัดว่า “เรา เดินอยู่”, เมื่อยืน ย่อมรู้ชัดว่า “เรา ยืนอยู่”, เมื่อนั่ง ย่อมรู้ชัดว่า “เรา นั่งอยู่”, เมื่อนอน ย่อมรู้ชัดว่า “เรา นอนอยู่”; เธอ ตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใด ๆ ย่อมรู้ทั่วถึงกายนั้น ด้วยอาการอย่างนั้น ๆ...

ภิกษุ ท.! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุ ย่อมเป็นผู้มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการก้าวไปข้างหน้า ในการถอยกลับข้างหลัง. เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการแลดู ในการเหลือขวดู. เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการกู่ ในการเหยียด (อวัยวะ). เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร. เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม. เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ. เป็นผู้ที่มีปกติ ทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการไป การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

เมื่อภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มี
ตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ ย่อมละความระลึกและ
ความคำริอันอาศัยเรือนเสียได้ เพราะละความระลึกและ
ความคำรินั้นได้ จิตของเธอที่ตั้งอยู่ด้วยดี สงบรับอยู่ด้วยดี
เป็นธรรมอันเอกคุณมีขึ้น เป็นสมาธิอยู่ในภายในนั้นเทียว.
ภิกษุ ท. ! แม้อย่างนี้ ภิกษุนั้นก็ชื่อว่า เจริญกายคตาสติ...

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นไปในส่วนวิชา ย่อมหยั่งลงในภายในของภิกษุนั้น
เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งถูกต้องด้วยใจแล้ว
แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งซึ่งไหลไปสู่สมุทร ย่อมหยั่งลง
ในภายในของผู้นั้นฉะนั้น.

(นอกจากนี้ยังได้ตรัสถึงการเจริญอสุภะ ตามที่มีปรากฏในมหาสติปัฏฐาน
สูตร (มหา. ที. ๑๐/๓๒๕-๓๒๘/๒๗๓-๒๘๘.) และการเจริญฌานทั้ง ๔
โดยตรัสว่าการกระทำเช่นนี้ ก็เป็นเจริญกายคตาสติเช่นกัน)

การตั้งจิตในกายคตาสติ เป็นเสาหลักอย่างดีของจิต

ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตอยู่กับกาย

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกัน ด้วยเชือกอันมันคง; คือเขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียว เส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก, จับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลาง ปล่อยแล้ว.

ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นทั้งหกชนิด มีที่อาศัยและที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ขี้อแย่งจุดดิ่งกันเพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ : งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน, สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, ลิงก็จะไปป่า ครั้นเหนื่อยล้ากันทั้งหกสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลากติดตามไปตามอำนาจของสัตว์นั้น ชื่อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุใด ไม่อบรมทำให้มากใน
กายคตาสติแล้ว

ตา ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่หน้าพอใจ,
รูปที่ไม่หน้าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

หู ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่หน้าฟัง,
เสียงที่ไม่หน้าฟังก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

จมูก ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่หน้าสูดดม,
กลิ่นที่ไม่หน้าสูดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

ลิ้น ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ,
รสที่ไม่ชอบใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

กาย ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ,
สัมผัสที่ไม่ยั่ววนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัด
ขะเขยง;

ใจ ก็จะถูกเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกลง,
ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกลงใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัด
ขะเขยง; ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน.

ลักษณะของผู้ตั้งจิตอยู่กับกาย

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหาถิ่นต่างกัน มาผูกรวมกัน ด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอกและจับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ ครั้นแล้ว นำไปผูกไว้กับเสาเขื่อนหรือเสาหลักอีกต่อหนึ่ง.

ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีที่อาศัยและที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ขยี้แย่งจุดดึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ : งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน, สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, ลิงก็จะไปป่า.

ภิกษุ ท. ! ในกาลใดแล ความเป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว; ในกาลนั้น มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเง่า นั่งเง่า นอนเง่า อยู่ข้างเสาเขื่อนหรือเสาหลักนั่นเอง ข้อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุใด ได้อบรมทำให้มากใน กายคตาสติแล้ว

ตา ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ,
รูปที่ไม่น่าพอใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

หู ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง,
เสียงที่ไม่น่าฟังก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

จมูก ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสูดดม,
กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

ลิ้น ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชชอบใจ,
รสที่ไม่ชชอบใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

กาย ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ,
สัมผัสที่ยั่ววนใจก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขะเขยง;

ใจ ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์
ที่ถูกต้อง, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้องก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัด
ขะเขยง; ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน

ภิกษุ ท. ! คำว่า “เสาเขื่อน หรือ เสาหลัก” นี้
เป็นคำเรียกแทนชื่อ แห่ง กายคตาสติ

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้
พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“กายคตาสติ ของเราทั้งหลาย
จักเป็นสิ่งที่เราอบรม
กระทำให้มาก
กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป
กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้
เพียรตั้งไว้เนื่อง ๆ
เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ
เพียรปรารภสม่าเสมอด้วยดี” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้
ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

ให้ตั้งจิตในกายกตาสติ เสมือนแต่่าหคอวัยวะไว้ในกระคอง

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน : แต่่าตัวหนึ่ง
ที่เกี่ยวหาภิกตามริมล้าธารในคตอนเย็น, สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง
ก็เกี่ยวหาภิกตามริมล้าธารในคตอนเย็นเช่นเดียวกัน แต่่าตัวนี้
ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเกี่ยวหาภิก (เดินเข้ามา) แต่่าไกล,
ครันแล้วจึงหคอวัยวะทั้งหลาย มีสิริยะเป็นที่ ๕ เข้าใน
กระคองของคตนเสี่ย เป็นผู้ขวนขวยน้อยนึ่งอยู่ แม้สุนัข
จิ้งจอกก็ได้เห็นแต่่าตัวที่เกี่ยวหาภิกนั้นแต่่าไกลเหมือนกัน,
ครันแล้ว จึงเดินคตรงเข้าไปที่แต่่า คอยช่งอยู่ว่า “เมื่อไรหนอ
แต่่าจักไพล่อวัยวะส่วนคใดส่วนหนึ่งออกในบรคคอวัยวะ
ทั้งหลาย มีสิริยะเป็นที่ ๕ แล้ว จักกัคอวัยวะส่วนนั้นคร่า
เอาออกมากินเสี่ย” คังนี้.

ภิกษุ ท. ! คตลอดเวลาที่แต่่าไมไพล่อวัยวะออกมา
สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาสคองหลีกไปเอง;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทันัน : มารผู้ใจบาป ก็คอย
ช่องต่อพวกเธอทั้งหลายคิดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า
“ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตาก็ทางหู หรือทางจมูก
หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ”, ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอ
ทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด;

ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู,
ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น,
ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย,
หรือได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว

จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด,
อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ เลย,
สิ่งที่เป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌา และ โทมนัส จะพึงไหลไป
ตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการ
ไม่สำรวมอินทรีย์เหล่าใดเป็นเหตุ.

พวกเธอทั้งหลายจงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีย์
นั้นไว้, พวกเธอทั้งหลาย จงรักษาและถึงความสำรวม
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิด.

ภิกษุ ท. ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็น
ผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่; ในกาลนั้น มาร
ผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม่จากพวกเธอทั้งหลาย และ
จักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่า
ก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“เต่าหอดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันทใด,

ภิกษุพึงตั้งมโนวิตก (ความตรัสตรึกทางใจ) ไว้ในกระดอง
ฉันทนั้น

เป็นผู้ที่ตัดหาและทิวฐิไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียน
ผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิท แล้ว”
ดังนี้แล.

ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนหม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่ามีนางงามในชนบท พึงประชมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการพื่อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการขับร้อง หม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะพื่อนรำขับร้อง พึงประชมกันยิ่งขึ้นกว่าประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดทุกข์ พึงมากล่าวกับหม่อมหาชนนั้นอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ! ท่านพื่อนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปในระหว่างที่ประชมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเงื้อดาบตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไปข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน้อยหนึ่งในทีใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไปในที่นั้นทีเดียว

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ? บุรุษผู้นั้นจะไม่ใส่ใจภาชนะน้ำมันนั้นแล้วพึงประมาท ในภายนอกเทียวหรือ “ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า ภาชนะน้ำมัน อันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายกตาสติ.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กายกตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นคังยานกระทำให้เป็นที่ตั้ง กระทำไม่หยุด ตั้งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ แล.

อานิสงส์ของการเจริญกายคตาสติ

ภิกษุ ท. ! ชนเหล่าใดไม่บริโภคกายคตาสติ
ชนเหล่านั้นชื่อว่ายอมไม่บริโภคอมตะ

ภิกษุ ท. ! ชนเหล่าใดบริโภคกายคตาสติ
ชนเหล่านั้นชื่อว่ายอมบริโภคอมตะ ;

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่สั่งเสพ
แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่สั่งเสพแล้ว

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดสั่งเสพ
แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นสั่งเสพแล้ว ;

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดเบื้อแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเบื้อแล้ว

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดชอบใจแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นชอบใจแล้ว ;

การดำรงสมาธิจิต เมื่อถูกเบียดเบียนทางวาจา

ภิกษุ ท.! ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่นจะฟัง
กล่าวหาเธอ ๕ อย่างเหล่านี้ มีอยู่ คือ :-

๑. กล่าวโดยกาลหรือโดยมิใช่กาล
๒. กล่าวโดยเรื่องจริงหรือโดยเรื่องไม่จริง
๓. กล่าวโดยอ่อนหวานหรือโดยหยาบคาย
๔. กล่าวด้วยเรื่องมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์
๕. กล่าวด้วยมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายใน

ภิกษุ ท.! เมื่อเขากล่าวอยู่อย่างนั้น ในกรณีนั้น ๆ
เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน,
เรจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป
เรจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล
มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายในอยู่,
จักมีจิตสหระคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้นอยู่

และจักมีจิตสทรรคด้วยเมตตาอันเป็นจิตไพบูลย์
ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท
แผ่ไปสู่อุโลมถึงที่สุดทุกทิศทาง
มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เธอพึงทำการสำเนียงอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษถือเอาสีมา เป็น
สีครั้งบ้าง สีเหลืองบ้าง สีเขียวบ้าง สีแสดบ้าง กล่าวอยู่ว่า
“เราจักเขียนรูปต่าง ๆ ในอากาศนี้ ทำให้มีรูปปรากฏอยู่”
ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เธอจะสำคัญความข้อนี้อะไร
บุรุษนั้นจะเขียนรูปต่าง ๆ ในอากาศนี้ ทำให้มีรูปปรากฏอยู่
ได้แลหรือ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า !”

เพราะเหตุไรเล่า ?

“ข้านแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่าอากาศนี้ เป็นสิ่งที่มีรูปอยู่
ไม่ได้ แสดงออกซึ่งรูปไม่ได้ ในอากาศนั้น ไม่เป็นการง่ายที่ใคร ๆ จะ
เขียนรูป ทำให้มีรูปปรากฏอยู่ได้ รังแต่บุรุษนั้นจะเป็นผู้มีส่วนแห่งความ
ลำบากคับแค้นเสียเปล่า พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน ในบรรดา
ทางแห่งถ้อยคำสำหรับการกล่าวหา ๕ ประการนั้น

เมื่อเขากล่าวหาเธอ ด้วยทางแห่งถ้อยคำประการใด
ประการหนึ่งอยู่

เธอพึงทำการสำเหนียกในกรณีนั้น อย่างนี้ว่า
“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป
เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา
ไม่มีโทสะในภายในอยู่, จักมีจิตสหระคด้วยเมตตาแผ่ไปยัง
บุคคลนั้นอยู่ และจักมีจิตสหระคด้วยเมตตา อันเป็นจิต
ไพบุลย์ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท
แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์
แล้วแลอยู่” ดังนี้.

(คือมีจิตเหมือนอากาศ อันใคร ๆ จะเขียนให้เป็นรูปปรากฏ
ไม่ได้ ฉันทันใดก็ฉันทัน).

ภิกษุ ท. ! เธอพึงทำการสำเหนียก อย่างนี้แล...

(นอกจากนี้ยังทรงอุปมาเปรียบกับบุรุษถือเอาจอบและกระทอมาขุดแผ่นดิน หวังจะไม่ให้แผ่นดินเป็นแผ่นดินอีก, เปรียบกับบุรุษถือเอาคบเพลิงหิ้วขึ้นมาเผาแม่น้ำคงคา หวังจะให้เดือดพล่าน ซึ่งเป็นฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้)

ภิกษุ ท. ! ถ้า โจรผู้คอยหาช่อง พึ่งเลื้อยอวัยวะน้อยใหญ่ของใครด้วยเลื้อยมีด้ามสองข้าง; ผู้ใดมีใจประทุษร้ายในโจรนั้น ผู้นั้นชื่อว่าไม่ทำตามคำสอนของเรา เพราะเหตุที่มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น ภิกษุ ท. ! ในกรณีนั้น เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า “จิตของเราจักไม่แปรปรวน, เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป, เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตาไม่มีโทสะในภายใน อยู่, จักมีจิตสหระคด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมีจิตสหระคด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบุลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เธอพึงทำการสำเหนียก อย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! เธอพึงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื้อยนี้ อยู่เนื่อง ๆ เถิด. ภิกษุ ท. ! เมื่อเธอ

ทำใจถึงโอรานันอยู่ เธอจะได้เห็นทางแห่งการกล่าวหา
เล็กหรือใหญ่ที่เธออดกลั้นไม่ได้ อยู่อีกหรือ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอ
ทั้งหลายจงกระทำใจถึงโอรานันเปรียบด้วยเลื่อยนี้ อยู่
เป็นประจำเถิด : มันจักเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุลและ
ความสุขแก่เธอทั้งหลาย ตลอดกาลนาน.

อานิสงส์แห่งการปฏิบัติสมาธิแบบต่าง ๆ

ราहुล ! เธอจง เจริญเมตตาภาวนา เกิด.
เมื่อเธอเจริญเมตตาภาวนาอยู่, พยาบาท จักละไป.

ราहुล ! เธอจง เจริญกรุณาภาวนา เกิด.
เมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่, วิหิงสา (ความคิดเบียดเบียน)
จักละไป.

ราहुล ! เธอจง เจริญมุทิตาภาวนา เกิด.
เมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่, อรติ (ความไม่ยินดีด้วยใคร ๆ)
จักละไป.

ราहुล ! เธอจง เจริญอุเบกขา เกิด. เมื่อเธอ
เจริญอุเบกขาอยู่, ปฏินะ (ความหงุดหงิดแห่งจิต) จักละไป.

ราहुล ! เธอจง เจริญอุสุภะภาวนาเกิด. เมื่อเธอ
เจริญอุสุภะภาวนาอยู่, ราคะจักละไป.

ราहुล ! เธอจง เจริญอนิจจสัญญาภาวนา เกิด.
เมื่อเธอเจริญอนิจจสัญญาภาวนาอยู่, อัสมิมานะ
(ความสำคัญว่าตัวตนและของตน) จักละไป.

ลักษณะของผู้ที่ง่ายต่อการเข้าสมาธิ

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เป็นผู้ *ไม่ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ๕ ประการ คือ ภิกษุในกรณีนี้

- (๑) เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย
- (๒) ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย
- (๓) ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย
- (๔) ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย
- (๕) ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหล่านี้แล เป็นผู้ *ไม่ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วย ธรรม ๕ ประการ
เป็นผู้ ควร เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ๕ ประการ คือ ภิกษุในกรณีนี้

- (๑) เป็นผู้อดทนต่อรูป^๑ทั้งหลาย
- (๒) อดทนต่อเสียง^๒ทั้งหลาย
- (๓) อดทนต่อกลิ่น^๓ทั้งหลาย
- (๔) อดทนต่อรส^๔ทั้งหลาย
- (๕) อดทนต่อโผฏฐัพพะ^๕ทั้งหลาย

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วย ธรรม ๕ ประการ
เหล่านี้แล เป็นผู้ ควร เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

เจริญสมาธิให้ได้อย่างน้อยวันละ ๓ ครั้ง

ภิกษุ ท.! ชาวร้านตลาดที่ประกอบด้วยของค์ ๓ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อจะได้ผลกำไรที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำผลกำไรที่ได้รับอยู่แล้ว ให้งอกงามออกไป.

๓ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท.! ๓ ประการ คือ ชาวร้านตลาด ในกรณีนี้ยอมจัด ย่อมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลาเช้า ย่อมจัดยอมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลากลางวัน ย่อมจัดยอมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลาเย็น. ภิกษุ ท. ! ชาวร้านตลาดที่ประกอบด้วยของค์ ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นผู้ควรเพื่อจะได้ผลกำไรที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำผลกำไรที่ได้รับอยู่แล้ว ให้งอกงามออกไป นี่ฉันใด

ภิกษุ ท.! ข้อนี้ก็ฉันเหมือนกัน ภิกษุ ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่บรรลุ หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่บรรลุแล้ว ให้งอกงามยิ่งขึ้นไป.

๓ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ๓ ประการ คือ ภิกษุในกรณีนี้
ยอมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเพื่อในเวลาเช้า;
ยอมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเพื่อในเวลากลางวัน;
ยอมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเพื่อในเวลาเย็น.

ภิกษุ ท. !

ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล
ยอมเป็นผู้ควรที่จะบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่บรรลุ
หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่บรรลุแล้วให้่องงามยิ่งขึ้นไป.

การอยู่ป่ากับการเจริญสมาธิ สำหรับภิกษุบางรูป

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ มีความประสงค์จะเสนาสนะอันสงบ คือป่าหรือป่าเปลี่ยว”

อุบาถิ! เสนาสนะอันสงบ คือป่าหรือป่าเปลี่ยว อยู่ได้ยาก ปวิเวกทำได้ยาก ความอยู่คนเดียวเป็นสิ่งที่ยินดี ได้ยาก ป่ามักจะนำไปเสียซึ่งใจของภิกษุผู้ไม่ได้สมาธิอยู่. อุบาถิ! ผู้ใดพูดว่า “เราไม่ได้สมาธิ เราก็จักไปอยู่ในเสนาสนะอันสงบคือป่าหรือป่าเปลี่ยว” ดังนี้. เขานั้นพึงหวังผลข้อนี้ คือจิตจะจมลงหรือจิตจักปลิวไป.

อุบาถิ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่ มีอยู่. ช้างพลายสูงเจ็ดรัตน์ หรือเจ็ดรัตน์ครึ่ง มาสู่ที่นั่นแล้วคิดว่า “เราจะลงสู่ห้วงน้ำนี้ แล้วเล่นน้ำ ล้างหูบ้าง เล่นน้ำ ล้างหลังบ้าง ปรารธนา” ดังนี้; ช้างนั้น กระทำได้ดังนั้น, เพราะเหตุไร? อุบาถิ! เพราะเหตุว่า ช้างนั้นตัวใหญ่ จึงอาจหยั่งลงในห้วงน้ำลึกได้. ครั้งนั้น กระต่ายหรือแมวป่า มาเห็น

ช่างนั้นแล้วคิดว่า “ช่างจะเป็นอะไรที่ไหนมา เราก็จะเป็นอะไรที่ไหนไป คังนั้นเราจะลงสู่ห้วงน้ำนี้ แล้วเล่นน้ำ ล้างหู บ้าง เล่นน้ำล้างหลังบ้าง แล้วฟิงอาบ ฟิงคิม ฟิงขึ้นจากห้วงน้ำ แล้วหลีกไปตามปรารถนา” คังนี้; กระทบาย หรือแมวปานั้น กระทบลงสู่ห้วงน้ำนั้น โดยไม่พิจารณา ผลที่มันหวังได้ก็คือ จมคิงลงไป หรือลอยไปตามกระแส่น้ำ. ขื่อนั้น เพราะเหตุไรเล่า?

เพราะว่ากระทบายหรือแมวปานั้นตัวมันเล็ก จึงไม่อาจหยั่งลงในห้วงน้ำลึก, นี้ฉันไค; อุบาสิ! ขื่อนี้ก็ฉันนั้น กล่าวคือ ผู้ใดพูดว่า “เราไม่ได้สมาธิ เราจักไปอยู่ในเสนาสนะอันสงัด คือป่าหรือป่าเปลี่ยว” คังนี้. เขา นั้น ฟิงหวังผลขื่อนี้คือ จิตจะจมลง หรือจิตจะปลิวไป.

(เนื้อความขื่อนี้แสดงว่า การออกไปอยู่ป่ามิได้เหมาะสำหรับทุกคน. ผู้ใดคิดว่าจักบรรลุปฐมฌาน ทุกขฌาน กระทั่งถึงสัญญาเวทิตนโรธ อันไม่มีอาสวะ ด้วยเหตุเพียงสักว่าอยู่ป่าอย่างเดียวนั้น ไม่อาจจะสำเร็จได้ เพราะไม่เชื่อว่า เป็นผู้ตามถึงประโยชน์ตน (อนุบุปคุดตสทถ) ได้ด้วยเหตุสักว่าการอยู่ป่า; คังนั้นพระองค์จึงตรัสกะภิกษุอุบาสิว่า: -)

อุบาถึ !

เชอ จงอยู่ในหมู่สงฆ์เถิด

ความผาสูกจกมีแก่เชอผู้อยู่ในหมู่สงฆ์ ดังนี้.

ทสก. อ. ๒๔/๒๑๖/๕๕.

ความสำคัญของกายคตาสติ

ภิกษุ ท. ! ชนเหล่าใดไม่บริโภคกายคตาสติ
ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมไม่บริโภคอมตะ

ภิกษุ ท. ! ชนเหล่าใดบริโภคกายคตาสติ
ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมบริโภคอมตะ

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ส้องเสพแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ส้องเสพแล้ว

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดส้องเสพแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นส้องเสพแล้ว

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดเบื้อแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเบื้อแล้ว

ภิกษุ ท. ! กายคตาสติอันชนเหล่าใดชอบใจแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นชอบใจแล้ว.

จงเป็นผู้มีสติคู่กันไปกับสัมปชัญญะ

ภิกษุ ท. !

ภิกษุ พึงเป็นผู้มีสติอยู่อย่างมีสัมปชัญญะ :

นี่เป็น อนุศาสน์ของเราแก่พวกเธอทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้สติ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้

เป็นผู้ตามเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียร
เผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิขมาและ
โทมนัสในโลก;

เป็นผู้ตามเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียร
เผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิขมาและ
โทมนัสในโลก;

เป็นผู้ตามเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ
มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่ง
อภิขมาและโทมนัสในโลก.

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้มีสติ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้รู้ตัวรอบคอบ
ในการก้าวไปข้างหน้า การถอยกลับไปข้างหลัง การแลดู
การเหลียวดู, การคว้า การเหยียด, การทรงสังฆาฏี บาตร จีวร,
การฉันทน์ การตี้ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ,
การไป การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่นการพูด
การนิ่ง .

ภิกษุ ท. ! อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้มี
สัมปชัญญะ.

ภิกษุ ท. !

ภิกษุ พึงเป็นผู้มีสติอยู่ อย่างมีสัมปชัญญะ :
นี้เป็น อนุสาสนีของเราแก่พวกเธอทั้งหลาย.

ความสำคัญ
ของ
คำพระผู้มีพระภาคเจ้า

เหตุผลที่ต้องรับฟังเฉพาะคำตรัส ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะ
จากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้,
สุดตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรอง
ประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอัน
วิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำ
สุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง
ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควร
ศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท. ! ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของ
ตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ
ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมา
กล่าวอยู่; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะ

รู้ทั่วถึง และยอมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน
จึงพากันเล่าเรียน ได้ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า
“ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายกึ๋นัย ? ” ดังนี้.

ด้วยการทำดังนี้ เธอยอมเปิดธรรมที่ถูกรูปไว้ได้.
ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัย
ในธรรมหลายประการที่น่าสงสัยเธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า บริษัท
ที่มีการถูกล่วงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง,
หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจำงของบุคคลภายนอกเหล่านี้ไม่;
(ปฏิญจฉาวินิตาปริสาโนอุกกัจฉวินิตา) จัดเป็นบริษัทที่เลิศ แล.

หากไม่สนใจคำตถาคต จะทำให้เกิดความอันตรายของคำตถาคต เปรียบด้วยกลองศึก

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : กลองศึกของ
กษัตริย์พวกทศสารถะเรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้
มีแปลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทศสารถะได้หาเนื้อไม้อื่นทำ
เป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกรวไป) .
ภิกษุ ท. ! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น
นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมด
สิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น;

ภิกษุ ท. ! ฉันทิดก็ฉันทัน : ในกาลยี่ดียวฝ่าย
อนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, สุดตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของ
ตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ
ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้น
มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิต
เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษา
เล่าเรียน.

ส่วนสุดตันตะเหล่าใด มีนักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่, เธอจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวฟัง จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และ จักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุ ท. ! ความอันตรายของสุดตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมิได้ ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูดทุกถ้อยคำ จึงไม่ผิดพลาด

อัคคีเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง
กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้น ๆ

ข้อมตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิमितอันเป็นภายในโดยแท้
ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก
ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ
ดังนี้.

คำพูดที่ตรัสมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้

ตลอดรับไม่ขัดแย้งกัน

ภิกษุ ท. ! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้
อนุตรตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคต
ปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ,

ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน
พร้าสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็น
ประการอื่นเลย.

แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริง ไม่จำกัดกาลเวลา

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้ว
ด้วยธรรมนี้ อันเป็น

ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง

(สนทิกฎิโก),

เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล (อกาลิโก),

เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาตุ (เอหิปสุสิโก),

ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว (โอปนยิโก),

อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน

(ปัจจุตต เวทตพโป วิญญูหิ).

ทรงให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสแล้ว เป็นศาสดาแทนต่อไป

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า
‘ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเรา
ไม่มีพระศาสดา’ ดังนี้ อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น.

อานนท์! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว
บัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็น
ศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์!

ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี

ใครก็ตามจักต้องมีตนเป็นประทีป

มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ;

มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา
ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด แล.

ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย
จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ
จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว
จักสมათานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว
อย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด,
ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้
ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ กัลยาณวัตร ที่ตัดภาคทรงฝากไว้

อานนท์ ! ก็กัลยาณวัตรอันเราตั้งไว้ในกาลนี้
ย่อมเป็นไป เพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลาย
กำหนด เพื่อดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อรู้พร้อม
เพื่อนิพพาน.

อานนท์ ! กัลยาณวัตรนี้เป็นอย่างไรเล่า ?

นี่คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ
สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

อานนท์ !

เกี่ยวกับกัลยาณวัตรนั้น เราขอกล่าวกะเธอ
โดยประการที่เธอทั้งหลายจะพากันประพฤติตาม
กัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ :
เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษพวกสุดท้ายของเราเลย.

อานนท์ !

ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้มีในยุคแห่งบุรุษใด;
บุรุษนั้นชื่อว่าบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย.

อานนท์ !

เกี่ยวกับกัลยาณวัตรนั้น เราขอกล่าว (ข้า) กับเธอ
โดยประการที่เธอทั้งหลายจะพากันประพฤติดำ
กัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ :
เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษพวกสุดท้ายของเราเลย.

การปรีณิพพาน
ของตถาคต

เหตุการณ์ช่วงปรินิพพาน

สารีบุตร! มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวอย่างนี้ เห็นอย่างนี้ว่า ชั่วโมงที่บุรุษนี้ยังเป็นหนุ่ม มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความหนุ่มแน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย, ก็ยังคง ประกอบด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไวอยู่เพียงนั้น, เมื่อใดบุรุษนี้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลนาน ผ่านวัยไปแล้ว มีอายุ ๘๐ ปี, ๙๐ ปีหรือ ๑๐๐ ปี จากการเกิด, เมื่อนั้น เขาย่อมเป็นผู้เสื่อมสิ้นจากปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไว.

สารีบุตร! ข้อนี้ เธออย่าฟังเห็นอย่างนั้น, เรานี้แล ในบัดนี้เป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาแล้ว วัยของเรานับได้ ๘๐ ปี, ... ฯลฯ...

สารีบุตร! ธรรมเทศนาที่แสดงไปนั้น ก็มีได้ แปรปรวน บทพยัญชนะแห่งธรรมของตถาคต ก็มีได้ แปรปรวน ปฏิภาณในการตอบปัญหาของตถาคต ก็มีได้ แปรปรวน ฯลฯ,

สารีบุตร! แม้ว่าเธอทั้งหลาย จักนำเราไปด้วย เตียนน้อย (สำหรับหามคนทุพพลภาพ), ความแปรปรวนเป็น

อย่างอื่น แห่งปัญญาอันเจียบแหลม ว่องไว ของตถาคต
ก็มีได้มี.

สารีบุตร !

ถ้าผู้ใดจะพึงกล่าวให้ถูกต้องให้ชอบว่า

“สัตว์มีความไม่หลงเป็นธรรมดา

บังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก,

เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล

เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

ดังนี้แล้ว ผู้นั้นพึงกล่าวซึ่งเราผู้เดียวเท่านั้น.

ลำดับนั้น พระอานนทผู้มีอายุ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึง
ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วอุบลคำทั่วพระกายของพระผู้มีพระภาคอยู่ พนาง
กล่าวถ้อยคำนี้ ว่า :-)

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้น่าอัศจรรย์; ข้อนี้ไม่เคยมีมาก่อน.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บัดนี้ นวิรรณของพระผู้มีพระภาค ไม่บริสุทธิ์ผู้คดโกง
เหมือนแต่ก่อน และพระกายก็เหยียบหย่อนยาน มีพระองค์ค้อมไป
ข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลาย ก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งพระจักขุ โสตะ
ฆานะ ชิวหา กายะ”

อานนท์ ! นั้น ต้องเป็นอย่างนั้น; คือ
ความขรามิ (ช่อน) อยู่ในความห่ม,
ความเจ็บไข้มิ (ช่อน) อยู่ในความไม่มีโรค,
ความตายมิ (ช่อน) อยู่ในชีวิต;

ฉวีวรรณจึงไม่บริสุทธีผุดผ่องเสียแล้ว และกายก็
เหยียนหย่อนยาน มีตัวค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลาย
ก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย ดังนี้.

พระผู้มีพระภาค ครั้นตรัสคำนี้แล้ว ได้ตรัส
ข้อความนี้ (เป็นคำกาทักลอน) อีกว่า :-

โธเอ๋ย ! ความแก่อันชั่วช้าเอ๋ย !

อันทำความน่าเกลียดเอ๋ย !

กายที่น่าพอใจบัดนี้ก็ถูกความแก่ย่ำยีหมดแล้ว.

แม้ใครจะมีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ทุกคนก็ยังมีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

ความตายไม่ยกเว้นให้แก่ใคร ๆ

มันย่ำยีหมดทุกคน.

อานนท์! บัดนี้ เรามีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขารแล้ว ณ ปาวาลเจดีย์นี้. (พระอานนท์ได้สติจึงทูลขอให้ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ด้วยอิทธิบาทภาวนา กัปหนึ่งหรือยิ่งกว่ากัปปี, ทรงปฏิเสธ)

อานนท์! อย่าเลย, อย่าวิงวอนตถาคตเลย มิใช่เวลาจะวิงวอนตถาคตเสียแล้ว. (พระอานนท์ทูลวิงวอนอีกจนครบสามครั้ง ได้รับพระคำรับตอบอย่างเดียวกัน, ตรัสว่าเป็นความผิดของพระอานนท์ผู้เดียว, แล้วทรงจาระไนสถานที่ ๑๖ แห่ง ที่เคยให้โอกาสแก่พระอานนท์ในเรื่องนี้ แต่พระอานนท์รู้ไม่ทันสักครั้งเดียว)

อานนท์! ในที่นั้น ๆ ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจักห้ามเสียสองครั้ง แล้วจักรับคำในครั้งที่สาม,

อานนท์! ตถาคตได้บอกแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น, สัตว์จะได้ตามปรารถนา ในสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า, ข้อที่สัตว์จะหวังเอาสิ่งที่เกิดแล้ว เป็นแล้ว มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีการแตกดับเป็นธรรมดา ว่าสิ่งนี้อ่าฉิบหายเลยดังนี้ ย่อมไม่เป็นฐานะที่มีได้ เป็นได้.

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่
ทั้งที่เป็นคนพาลและบัณฑิต
ทั้งที่มั่งมี และ ยากจน
ล้วนแต่มีความตายเป็นที่ไปถึง ในเบื้องหน้า.
เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว
ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกแล้ว และยังไม่คิบ
ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทใด
ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นเบื้องหน้าฉันทนั้น
วัยของเรา แก่ห่อมาแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว
เราจักละพวกเธอไป
สรณะของตัวเองเราได้ทำไว้แล้ว
ภิกษุ ท. ! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท
มีสติ มีศีลเป็นอย่างดี
มีความดำรงอันตั้งไว้แล้วด้วยดี
ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด
ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง

อานนท์! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า “ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี,

อานนท์! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า? สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุ้งแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้, ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ; จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์! ภิกษุ มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ, มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า?

อานนท์! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อยู่

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่

พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อยู่

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่

มีความเพียรเผากิเลส

มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม

มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

อานนท์! ภิกษุ อย่างนี้แล

ชื่อว่ามิตนเป็นประทีป มิตนเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ;

มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเรา

ก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมิตนเป็นประทีป มิตนเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในศึกษา,

ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด แล.

หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอวาตชื่อนั้น มีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระหัวหน้า ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอวาตชื่อนั้น มีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็น พหุสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า
ในอวาตชื่อโน้น มีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็น
พหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา
ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้าน
คำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี
แล้วฟังสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตร
ก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า

“นี่มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
แน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายฟังถึงคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้
เทียบเข้าในวินัยก็ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า

“นี่เป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
แน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี”

เธอทั้งหลาย ฟังจําหาบเทส... นี้ไว้

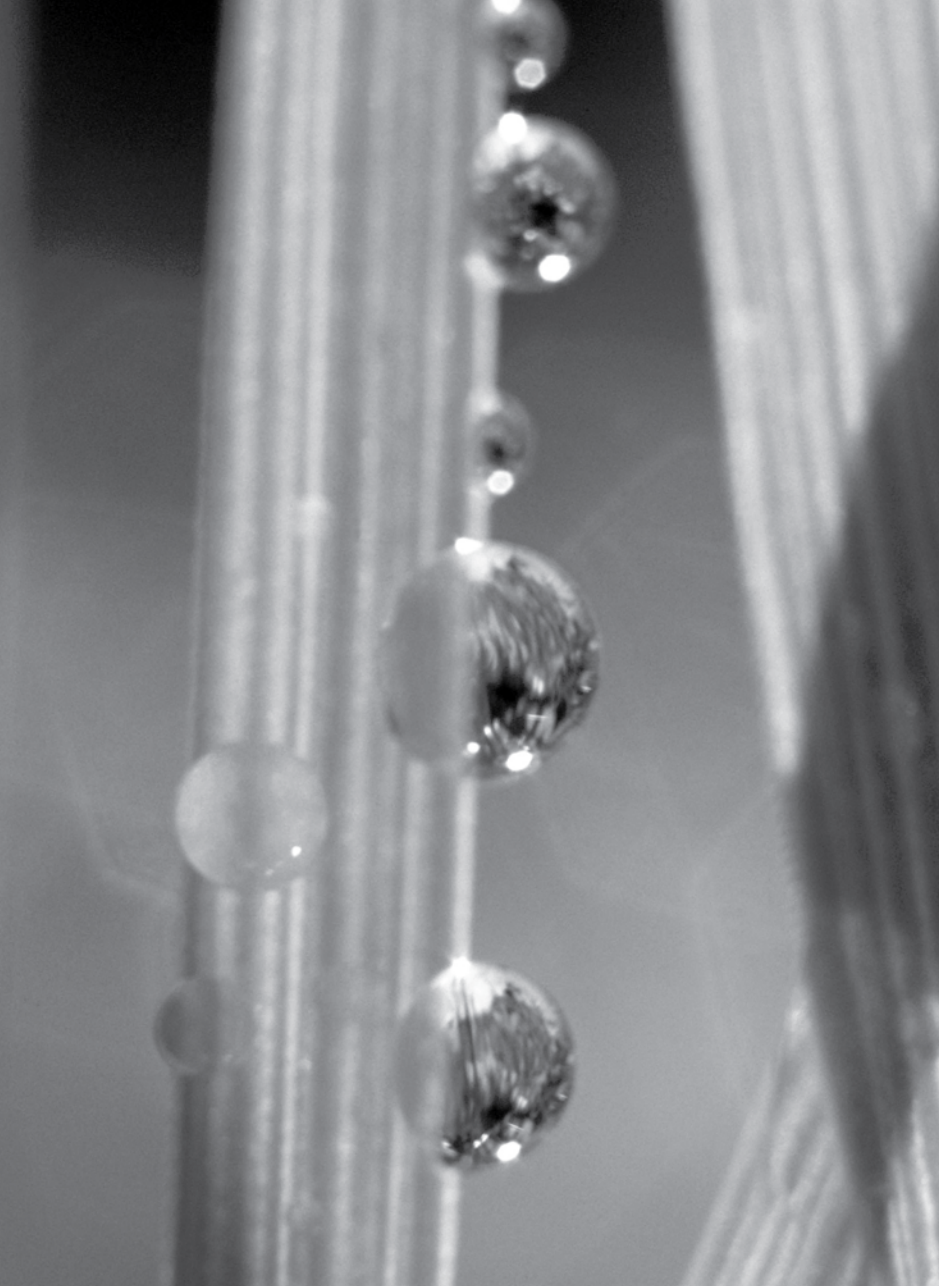
การบูชาตาคอย่างสูงสุด

อานนท์ ! เเราจงจัดตั้งที่นอน ระหว่างคั่นสาละคู่ มีศิระทางทิศเหนือ เเราลำบากกายนัก, จักนอน (ประทับ สีหไสยขาแล้ว มีอัครรรย์ ดอกสาละผลิผิติดูกาลไปรยลง บนพระสรีระ, ดอกมันฑารพ จูรณ์ไม้จันทน์, คนตรีล้วนแต่ ของทิพย์ ได้ตกลงและบรรเลงขึ้น; เพื่อบูชาตาคเจ้า).

อานนท์ ! การบูชาเหล่านี้ หาชื่อว่า ตาคเป็น ผู้ที่ได้รับสักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้วไม่.

อานนท์ ! ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาใด ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง, ปฏิบัติ ตามธรรมอยู่; ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมสักการะ เคารพนับถือ บูชาตาค ด้วยการบูชาอันสูงสุด.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้นเเราพึงกำหนดใจว่า 'เราจักประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่' ดังนี้.

พินัยกรรม ของ “พระสังฆบิดา”

อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า
‘ธรรมวินัยของพวกเรา
มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว
พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ดังนี้.

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น.

อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

มหา. ที. ๑๐/๑๕๕/๑๒๘.

ภิกษุ ท. ! บัดนี้เรจักเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า
สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
พวกเธอทั้งหลาย จงยังประโยชน์ตน
ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด ดังนี้.
นี่แล เป็นวาจาครั้งสุดท้ายของตถาคตเจ้า.

มหา. ที. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

สังเวชนียสถานภายหลังพุทธปรินิพพาน

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! แต่ก่อนนี้ ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาในทิศต่าง ๆ แล้วย่อมมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า. พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ได้มีโอกาสเห็นภิกษุทั้งหลายผู้นำเจริญใจเหล่านั้น ได้มีโอกาสเข้าพบปะภิกษุทั้งหลายผู้นำเจริญใจเหล่านั้น. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าล่วงลับไปแล้ว พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ย่อมหมดโอกาสที่จะได้เห็น หรือได้เข้าพบปะภิกษุทั้งหลายผู้นำเจริญใจเหล่านั้นอีกต่อไป”.

อานนท์! สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มีอยู่ ๔ ตำบล.

๔ ตำบล อะไรเล่า?

(๑) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตประสูติ แล้ว ณ ที่นี้

(๒) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้

(๑) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช
แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตได้ประกาศอนุตตรธรรมจักร
ให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้

(๕) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช
แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเส
นิพพานธาตุแล้ว ณ ที่นี้

อานนท์! สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิด
ความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธามี ๔ ตำบลเหล่านี้ แล.

อานนท์! ภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุณีทั้งหลาย
หรืออุบาสกทั้งหลาย หรืออุบาสิกาทั้งหลาย ผู้มีศรัทธา
จักพากันมาสู่สถานที่ ๔ ตำบลเหล่านี้ โดยหมายใจว่า
ตถาคตได้ประสูติแล้ว ณ ที่นี้บ้าง, ตถาคตได้ตรัสรู้
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้บ้าง, ตถาคตได้
ประกาศอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้บ้าง,
ตถาคตได้ปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเส นิพพานธาตุ ณ ที่นี้บ้าง
ดังนี้.

อานนท์ !

ชนเหล่าใดเที่ยวไปตามเจดีย์สถาน

จักมีจิตเลื่อมใส ทำกาละแล้ว

ชนเหล่านั้นจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย

ดังนี้.

สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต

ภิกษุ ท. ! สถานที่ ๓ แห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว.

๓ แห่งที่ไหนบ้างเล่า? ๓ แห่ง คือ :-

พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษก ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา พระองค์นั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง,

พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น เป็นแห่งที่สอง,

พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกทรงผจญสงคราม ได้ชัยชนะแล้ว เข้ายึดครองสนามรบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น เป็นแห่งที่สาม.

นิพพาน
และ
การพ้นทุกข์

เพราะการเกิด เป็นเหตุให้พบกับความทุกข์

ภิกษุ ท. ! การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ ย่อมมีได้เพราะการประสมพร้อมของสิ่ง ๓ อย่าง.

ในสัตว์โลกนี้ แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่ผ่านการมีระดู และกันธัพพะ (สัตว์ที่จะเข้าไปปฏิสนธิในครรภ์นั้น) ก็ยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะด้วย, การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ ก็ยังมีขึ้นไม่ได้ก่อน.

ในสัตว์โลกนี้ แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกัน และมารดาก็ผ่านการมีระดู แต่กันธัพพะยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะ, การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ก็ยังมีขึ้นไม่ได้นั่นเอง.

ภิกษุ ท. ! แต่เมื่อใด มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกันด้วย มารดาก็ผ่านการมีระดูด้วย กันธัพพะก็เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะด้วย, การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ ย่อมสำเร็จได้ เพราะการประสมพร้อมกันของสิ่ง ๓ อย่าง ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! มารดา ย่อมบริหารสัตว์ที่เกิดในครรภ์นั้น ด้วยความเป็นห่วงอย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนักตลอดเวลาเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง. ภิกษุ ท. ! เมื่อล่วงไปเก้าเดือนหรือสิบเดือน, มารดา ย่อมคลอดบุตรนั้นด้วยความ เป็นห่วงอย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนัก; ได้เลี้ยงซึ่งบุตรอันเกิดแล้วนั้น ด้วยโลหิตของตนเอง.

ภิกษุ ท. ! ในวินัยของพระอริยเจ้า คำว่า “โลหิต” นี้ หมายถึงน้ำนมของมารดา.

ภิกษุ ท. ! ทารกนั้น เจริญวัยขึ้น มีอินทรีย์อันเจริญเต็มที่แล้ว เล่นของเล่นสำหรับเด็ก เช่น เล่นไถน้อย ๆ เล่นหม้อข้าวหม้อแกง เล่นของเล่นชื่อ โมกขจิกะ เล่นกังหันลมน้อย ๆ เล่นดวงของด้วยเครื่องत्वที่ทำด้วยใบไม้ เล่นรตน้อย ๆ เล่นธนูน้อย ๆ.

ภิกษุ ท. ! ทารกนั้น ครั้นเจริญวัยขึ้นแล้ว มีอินทรีย์อันเจริญเต็มที่แล้ว เป็นผู้เอิบอุ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ให้เขาบำเรออยู่ : ทางตาด้วยรูป, ทางหูด้วยเสียง, ทางจมูกด้วยกลิ่น, ทางลิ้นด้วยรส, และทางกายด้วยโผฏฐัพพะ, ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ

เป็นที่ชวนตา ชวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่ง
ความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ และเป็นที่ตั้ง
แห่งความรัก.

ทารกนั้น กรันเห็นรูปด้วยจักขุ เป็นต้นแล้ว
ข้อมกำหนดยินดีในรูป เป็นต้น ที่ช่วยวนให้เกิดความรัก,
ข้อมจัดใจในรูป เป็นต้น ที่ไม่เป็นตั้งแห่งความรัก; ไม่เป็นผู้
ตั้งไว้ซึ่งสติ อันเป็นไปในกาย มีใจเป็นอกุศล ไม่รู้ตามที่
เป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือ
แห่งธรรมอันเป็นบาปอกุศลทั้งหลาย.

กุมารน้อยนั้น เมื่อประกอบด้วยความยินดีและ
ความยินร้ายอยู่เช่นนี้แล้ว, เสวยเฉพาะซึ่งเวทนาใด ๆ
เป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขก็ตาม, เขาย่อม
เพลิดเพลिन พร้าสรรเสริญ เมามกอยู่ ซึ่งเวทนานั้น ๆ.
เมื่อเป็นอยู่เช่นนั้น,

ความเพลिन (นันทิ) ข้อมบังเกิดขึ้น.

ความเพลินใด ในเวทนาทั้งหลายมีอยู่,

ความเพลिनอันนั้นเป็นอุปาทาน.

เพราะอุปาทานของเขานั้นเป็นปัจจัย จึงเกิดมีภพ;

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดมีชาติ;

เพราะชาติเป็นปัจจัย, ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดมีพร้อม.

ความก่อขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีได้
ด้วยอาการอย่างนี้แล.

พ. ม. ๑๒/๔๘๗-๔๘๘/๔๕๒-๔๕๓.

เหตุแห่งการเกิด “ทุกข์”

ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท์! ตามที่สาริบุตรเมื่อตอบปัญหาในลักษณะนั้นเช่นนั้น, ชื่อว่าได้ตอบโดยชอบ : อานนท์! ความทุกข์นั้น เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่อาศัยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเกิดขึ้น (เรียกว่าปฏิจสมุปปีนธรรม).

ความทุกข์นั้นอาศัยปัจจัยอะไรเล่า?

ความทุกข์นั้นอาศัยปัจจัยคือผัสสะ, ผู้กล่าวอย่างนี้แล ชื่อว่า กล่าวตรงตามที่เรากล่าว ไม่เป็นการกล่าวคู่เราด้วยคำไม่จริง; แต่เป็นการกล่าวโดยถูกต้อง และสหธรรมิกบางคนทีกล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ควรถูกติไปด้วย.

อานนท์! ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมทั้ง ๔ พวกนั้น :

(๑) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง, แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดได้;

(๒) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้, แม้ความทุกข์ ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมิได้;

(๓) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเองด้วย ผู้อื่นทำให้ได้ด้วย, แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้อง อาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมิได้;

(๔) ถึงแม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรม พวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทำเองหรือ ใครทำให้ก็เกิดขึ้นได้ ก็ตาม, แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัติ นั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมิได้อยู่แน่นอน.

อานนท์! ในบรรดาสมณพราหมณ์ที่กล่าวสอน เรื่องกรรมทั้ง ๔ พวกนั้น... สมณพราหมณ์พวกนั้นหนา หากเว้นผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกต่อสุขและทุกข์นั้นได้ ดังนั้นหรือ: นั่นไม่ใช่ฐานะที่จักมิได้เลย..

สิ้นทุกข์เพราะสิ้นกรรม

ภิกษุ ท. ! มรรคใด ปฏิปทาใด เป็นไปเพื่อความ
สิ้นแห่งตัณหา พวกเธอจงเจริญซึ่งมรรคนั้น ปฏิพานั้น

ภิกษุ ท. ! มรรคนั้น ปฏิพานั้นเป็นอย่างไรเล่า?

นั่นคือ โภชณกัมเจต; กล่าวคือ สติสัมโพชณกัม
ชัมมวิจยสัมโพชณกัม วิริยะสัมโพชณกัม ปิติสัมโพชณกัม
ปีสัททิสัมโพชณกัม สมာธิสัมโพชณกัม อุเบกขา-
สัมโพชณกัม

เมื่อตรัสดังนี้แล้ว ท่านพระอุทายิฑูลถามว่า
เจริญโพชณกัมเจตนั้น ด้วยวิธีอย่างไร? ตรัสว่า:-

อุทายิ ! ภิกษุในกรณีนี้ เจริญสติสัมโพชณกัม
.... ชัมมวิจยสัมโพชณกัม... วิริยะสัมโพชณกัม... ปิติสัม-
โพชณกัม... ปีสัททิสัมโพชณกัม... สมာธิสัมโพชณกัม...
อุเบกขาสัมโพชณกัม ชนิดที่ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อโอสถัคคะ (การปล่อย, การวาง) เป็น
โพชณกัมอันไพบุลย์ ถึงซึ่งคุณอันใหญ่หาประมาณมิได้
ไม่มีความลำบาก

เมื่อเจริญสติสัมโพชฌงค์(เป็นต้น)อย่างนี้อยู่,
ตัณหาย่อมละไป.

เพราะตัณหาละไป กรรมก็ละไป;

เพราะกรรมละไป ทุกข์ก็ละไป.

อุทายิ ! ด้วยอาการอย่างนี้แล

ความสิ้นกรรมย่อมมี เพราะความสิ้นตัณหา

ความสิ้นทุกข์ย่อมมี เพราะความสิ้นกรรม.

นันทิ นันทิ นันทิ

สัมมา ปัสสัง นิพพินทะติ;
เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย

นันทิกะยา รากักกะโย;
เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งรากะ

รากักกะยา นันทิกะโย;
เพราะความสิ้นไปแห่งรากะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ

นันทิรากักกะยา จิตตัง สุวิมุตตันติ วุจจะติ
เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและรากะ กล่าวได้ว่า
“จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี” ดังนี้.

ความสิ้นตัณหา คือ นิพพาน

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ที่เรียกว่า 'สัตว์ สัตว์' คั้งนี้, อันว่าสัตว์ มีได้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า!"

ราชา ! ความพอใจอันใด รากะอันใด นันท์อันใด ตัณหาอันใด มีอยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ทั้งหลาย และในวิญญูณ, เพราะการคิดแล้ว ข้องแล้ว ในสิ่งนั้น ๆ, เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า 'สัตว์' ดังนี้.

ราชา ! เปรียบเหมือนพวกกุมารน้อย ๆ หรือกุมารีน้อย ๆ เล่นเรื่อนน้อย ๆ ที่ทำด้วยดินอยู่, トラบใดเขายังมีรากะ มีฉันทะ มีความรัก มีความกระหาย มีความเร้าร้อน และมีตัณหา ในเรื่อนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น; トラบนั้น พวกเด็กน้อยนั้น ๆ ย่อมอาลัยเรื่อนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ย่อมอยากเล่น ย่อมอยากมีเรื่อนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ย่อมยึดถือเรื่อนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ว่าเป็นของเรา ดังนี้.

ราชา ! แต่เมื่อใดแล พวกกุมารน้อย ๆ หรือกุมารีน้อย ๆ เหล่านั้น ปราศจากรากะแล้ว ปราศจากฉันทะแล้ว

ปราศจากรักแล้ว ปราศจากความร่ำร้อนแล้ว ปราศจาก
ค้นหาแล้วในเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น, ในกาลนั้น
พวกเขา่อมทำเรือนน้อย ๆ ที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ให้
กระจัดกระจายเรียวยาวเคลื่อนกล่นไป กระทำให้จบการเล่น
เสีย ด้วยมือและเท้าทั้งหลาย, อุปมานี้ฉันใด;

ราชะ! อุปไมยก็ฉันนั้น คือ แม้พวกเธอทั้งหลาย
จงเรียวยาวกระจายออก ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ จงจัดเสียให้ถูกวิธี, จงทำให้هلكลาญ โดยถูกวิธี,
จงทำให้จบการเล่นให้ถูกวิธี, จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไป
แห่งตัณหาเถิด.

ราชะ!

เพราะว่า ความสิ้นไปแห่งตัณหา นั้น คือ นิพพาน ดังนี้แล.

ความเพลिन เป็นเหตุให้เกิดทุกข์

ความเพลिनใดในรูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร,
วิญญาณ;

ความเพลिनนั้น เป็นอุปาทาน;

เพราะอุปาทานของเขานั้นเป็นปัจจัย จึงเกิดมีภพ;

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดมีชาติ;

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกขะ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดมีพร้อม;

ความก่อกั้นแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนั้น ย่อมมิได้
ด้วยอาการอย่างนี้.

ความเป็นโสดาบัน ประเสริฐกว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ภิกษุ ท.! แม้พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ครองความเป็นใหญ่ยิ่งแห่งทวีปทั้ง ๔ เบื้องหน้าจากการตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย อาจได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหายอยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยหมუნางอัปสร ในสวนนันทวัน ท้าวเธอเป็นผู้เอิบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้าอันเป็นของทิพย์อย่างนี้ก็ตาม, แต่กระนั้น ท้าวเธอก็ยังรอดพ้นไปไม่ได้ จากนรกจากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

ภิกษุ ท.! ส่วนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ แม้เป็นผู้ยังอัตตภาพให้พอเป็นไปด้วยคำข้าวที่ได้มาจากบิณฑบาตด้วยปลีแข้งของตนเอง พันกายด้วยการนุ่งห่มผ้าปอน ๆ ไม่มีชาย, หากแต่ว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยธรรม ๔ ประการ เธอก็ยังสามารถรอดพ้นเสียได้ จากนรกจากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

ภิกษุ ท. ! ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไฉน ?

๔ ประการคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทธเจ้า... ในองค์พระธรรม... ในองค์พระสงฆ์... เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจเหล่าอริยเจ้า อันเป็นศีลที่ไม่ขาดไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย... ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ระหว่างการได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการนี้ การได้ทวีปทั้ง ๔ มีค่าไม่ถึงเสียของที่สืบทอดของการได้ธรรม ๔ ประการนี้ เลย.

สัทธานุสารี

ภิกษุ ท.! ตา.. หู.. จมูก.. ลิ้น.. กาย.. ใจ เป็น
สิ่งไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นปกติ มีความเปลี่ยนแปลง
เป็นอย่างอื่นเป็นปกติ.

ภิกษุ ท.! บุคคลใด มีความเชื่อ น้อมจิตไปใน
ธรรม ๖ อย่างนี้ ด้วยอาการอย่างนี้;

บุคคลนี้ เราเรียกว่าเป็น สัทธานุสารี
หยั่งลงสู่สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง) หยั่งลง
สู่สัพปริสภุมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ) ล่วงพ้นบุถุชนภูมิ ไม่อาจที่
จะกระทำความ อันกระทำแล้วจะเข้าถึง นรก กำเนิดเดรัจฉาน
หรือเปรตวิสัย และไม่ควรถือจะทำกาละ (ตาย) ก่อนแต่ที่จะ
ทำให้แจ้งซึ่งโศดาปัตติผล.

ฉัมมานุสारी

ภิกษุ ท.! ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ทนต่อการเพ่ง
โดยประมาณอันยิ่งแห่งปัญญาของบุคคลใด ด้วยอาการ
อย่างนี้;

บุคคลนี้ เราเรียกว่า ฉัมมานุสारी หยั่งลงสู่
สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง) หยั่งลงสู่
สัพปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ) ถ่วงพินบุญชนภูมิ ไม่อาจที่
จะกระทำกรรม อันกระทำแล้วจะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน
หรือเปรตวิสัย และไม่ควรถิ่นจะทำกาละ (ตาย) ก่อน
แต่ที่จะทำให้แจ้งซึ่งโศคาปัตติผล.

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ (พระโสดาบัน)

ภิกษุ ท. ! ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ
เหล่านี้มีอยู่.

๖ ประการเหล่านี้ไหนเล่า? ๖ ประการ คือ :-

(๑) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ
จะพึงปลงชีวิตมารดา;

(๒) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ
จะพึงปลงชีวิตบิดา;

(๓) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ
จะพึงปลงชีวิตพระอรหันต์;

(๔) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ
จะพึงคิดประทุษร้ายตถาคตแม้เพียงทำโลหิตให้ห้อ;

(๕) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ
จะพึงทำให้สงฆ์ให้แตกกัน;

(๖) เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวัญญิ
จะพึงถือศาสดาอื่น (นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) .

ภิกษุ ท. ! เหล่านี้แล ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้อ
๖ ประการ .

ลำดับการปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล

ภิกษุ ท. ! เราข่อมไม่กล่าวการประสบความพอใจ
ในอรหัตตผล ด้วยการกระทำอันดับแรกเพียงอันดับเดียว.

ภิกษุ ท. ! ก็แต่ว่า การประสบความพอใจใน
อรหัตตผล ข่อมมีได้ เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะ
การกระทำโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับ.

ภิกษุ ท. ! ก็การประสบความพอใจในอรหัตตผล
ข่อมมีได้เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการกระทำโดย
ลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับ นั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! บุรุษบุคคลในกรณีนี้ :

เป็นผู้มีศรัทธาเกิดขึ้นแล้ว ข่อม เข้าไปหา(สัปบุรุษ);

เมื่อเข้าไปหา ข่อม เข้าไปนั่งใกล้;

เมื่อเข้า ๆ ไปนั่งใกล้ ข่อม เจียโสตลงสดับ;

ผู้เจียโสตลงสดับ ข่อม ได้ฟังธรรม;

ครั้นฟังแล้ว ข่อม ทรงจำธรรมไว้,

ข่อม ใ้ใคร่ครวญพิจารณาซึ่งเนื้อความแห่งธรรม
ทั้งหลายที่ตนทรงจำไว้;

เมื่อเขาใคร่ครวญพิจารณาซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นอยู่,
ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการเพ่งพิศูจน์;

เมื่อธรรมทนต่อการเพ่งพิศูจน์มีอยู่

ฉันทะ (ความพอใจ) ย่อมเกิด;

ผู้เกิดฉันทะแล้ว

ย่อม มีอุตสาหะ;

ครั้นมีอุตสาหะแล้ว

ย่อม ใช้คูลยพิณิจ (เพื่อหาความจริง);

ครั้นใช้คูลยพิณิจ (พบ) แล้ว

ย่อม ตั้งตนไว้ในธรรมนั้น;

ผู้มีตนส่งไปแล้วในธรรมนั้นอยู่

ย่อม กระทำให้แจ้งซึ่งบรมสัจจ์ด้วยนามกายด้วย,

ย่อม เห็นแจ้งแทงตลอด

ซึ่งบรมสัจจ์นั้นด้วยปัญญา ด้วย.

อริยมรรค มืองค์ ๘

ภิกษุ ท. ! ก็ อริยสัง คือหนทางเป็นเครื่องให้ถึง
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ หนทาง
อันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนี้เอง องค์แปดคือ
ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ)
วาจาชอบ (สัมมาวาจา) การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ)
อาชีวะชอบ (สัมมาอาชีวะ) ความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ)
ความระลึกรู้ชอบ (สัมมาสติ) ความตั้งใจมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ)

ภิกษุ ท. ! ความเห็นชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้เกิด
ทุกข์ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ความรู้ใน
หนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อันใด,
นี้เราเรียกว่า ความเห็นชอบ.

ภิกษุ ท. ! ความดำริชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! ความดำริในการออกจากกาม
ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน,
นี้เราเรียกว่า ความดำริชอบ.

ภิกษุ ท. ! วาจาชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! การเว้นจากการพูดเท็จ การเว้นจากการพูดยุให้แตกกัน การเว้นจากการพูดหยาบ การเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ, นี้เราเรียกว่า วาจาชอบ.

ภิกษุ ท. ! การงานชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ การเว้นจากการประพฤตินอกใจในกามทั้งหลาย, นี้เราเรียกว่า การงานชอบ.

ภิกษุ ท. ! อาชีวะชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! อริยสาวกในภิกษุนี้ ละการหาเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการหาเลี้ยงชีพที่ชอบ, นี้เราเรียกว่า อาชีวะชอบ.

ภิกษุ ท. ! ความเพียรชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในภิกษุนี้ ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระครองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันบาปทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิด; ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระครองจิต ย่อมตั้งจิตไว้

เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปที่บังเกิดขึ้นแล้ว;
 ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร
 ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศล
 ธรรมทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิด; ย่อมปลุกความพอใจ ย่อม
 พยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้
 เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเดือนความงอกงามยิ่งขึ้น ความ
 ไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบ แห่งกุศลธรรมทั้งหลาย
 ที่บังเกิดขึ้นแล้ว, นี้เราเรียกว่า ความเพียรชอบ.

ภิกษุ ท. ! ความระลึกรชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้มียกคติ
 พิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส
 มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม (สัมปชัญญะ) มีสติ นำความพอใจ
 และความไม่พอใจใน โลกออกเสียได้; เป็นผู้มียกคติ
 พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ,
 มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ
 นำความพอใจและความไม่พอใจใน โลกออกเสียได้;
 เป็นผู้มียกคติพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ, มีความเพียร
 เผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและ

ความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเผากิเลส
มีความรู้สึกรู้สัจทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความ
ไม่พอใจในโลกออกเสียได้, **นี่เราเรียกว่า ความระลึกชอบ.**

ภิกษุ ท. ! **ความตั้งใจมั่นชอบเป็นอย่างไร ?**

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกาม
ทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงฌานที่หนึ่ง
อันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่
เพราะวิตกวิจารณ์รำบลง, เธอเข้าถึงฌานที่สอง อันเป็น
เครื่องพองใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอก
ผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข อันเกิดแต่สมาธิ
แล้วแลอยู่ เพราะปีติจางหายไป, เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้
มีสติ มีความรู้สึกรู้สัจทั่วพร้อม และได้เสวยสุขด้วยนามกาย
ย่อมเข้าถึงฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย
กล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุ ว่า “เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ
มีความรู้สึกรู้สัจทั่วพร้อม” แล้วแลอยู่ เพราะละสุขและทุกข์
เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัส
ในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึงฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข

มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่, นี้เราเรียกว่า
สัมมาสมาธิ.

ภิกษุ ท. ! นี้เราเรียกว่า อริยสังคี่อหนทางเป็น
เครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

“ดิน น้ำ ไฟ ลม”

ไม่อาจหยั่งลงได้ในที่ไหน

แก้วกฐะ ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : ภิกขุรูปหนึ่ง
ในหมู่ภิกษุนี้เอง เกิดความสงสัยขึ้นในใจว่า “มหาภูตสี่ คือ
ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือ
ในที่ไหนหนอ” ดังนี้.

(ความว่า ภิกขุรูปนั้น ได้เข้าสมาธิอันอาจนำไปสู่เทวโลก
ได้นำเอาปัญหาข้อที่ตนสงสัยนั้นไปเที่ยวถามเทวดาพวกจาตุมหาราชิกา,
เมื่อไม่มีใครตอบได้ ก็เลยไปถามเทวดาในชั้นดาวดึงส์, เทวดาชั้นนั้น
โยนให้ไปถามท้าวสักกะ, ท้าวสุยามะ, ท้าวสันตสุติตะ, ท้าวสุนิมมิตะ,
ท้าวปรนิมมิตวสวัตตี, งามเทพพวกพรหมภยิกา กระทั่งท้าวมหาพรหม
ในที่สุด, ท้าวมหาพรหมพยายามหลีกเลี่ยง เบี่ยงบายที่จะไม่ตอบอยู่พักหนึ่ง
แล้วในที่สุดได้สารภาพว่าพวกเทวดาทั้งหลาย พากันคิดว่าท้าวมหาพรหมเอง
เป็นผู้รู้เห็นไปทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ที่จริงไม่รู้ ในปัญหาที่ว่า มหาภูตรูป
จักดับไปในที่ไหนนั่นเลย มันเป็นความผิดของภิกษุนี้เอง ที่ไม่ไปทูลถาม
พระผู้มีพระภาคเจ้า ในที่สุดก็ต้องย้อนกลับมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า)

แก้วกฐะ ! ภิกษุ^๑นั้นได้กลับมาหาเรา นั่ง ณ ที่ควร แล้วถามเราว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มหาภูตสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือ ในที่ไหน?” ดังนี้.

แก้วกฐะ ! เมื่อเธอถามขึ้นอย่างนี้ เราได้กล่าวกะ ภิกษุ^๑นั้นว่า แนะภิกษุ ! เรื่องเก่าแก่มืออยู่ว่า พวกค้าทางทะเล ได้พานกสำหรับค้นหาฝั่งไปกับเรือค้าด้วย เมื่อเรือหลงทิศ ในทะเล และแลไม่เห็นฝั่ง พวกเขาปล่อยนก สำหรับค้นหา ฝั่งนั้นไป นกนั้นบินไปทางทิศตะวันออกบ้าง ทิศใต้บ้าง ทิศตะวันตกบ้าง ทิศเหนือบ้าง ทิศเบื้องบนบ้าง ทิศน้อย ๆ บ้าง เมื่อมันเห็นฝั่งทางทิศใดแล้ว มันก็จะบินตรงไปยังทิศนั้น, แต่ถ้าไม่เห็น ก็จักบินกลับมาสู่เรือตามเดิม. ภิกษุ ! เช่นเดียวกับเธอนั้นแหละ ได้เที่ยวหาคำตอบของปัญหานี้ มาจนจบทั่วกระทั่งถึงพรหมโลกแล้ว ในที่สุดก็ยังคงย้อน มาหาเราอีก.

ภิกษุ ! ในปัญหาของเธอนั้น เธอไม่ควรตั้งคำถาม ขึ้นว่า “มหาภูตสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือในที่ไหน?” ดังนี้เลย,

อันที่จริง เธอควรจะต้องคำถามขึ้นอย่างนี้ว่า :

“ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่หยังลงได้ในที่ไหน?
ความยาว ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม
ความไม่งาม ไม่หยังลงได้ในที่ไหน? นามรูปย่อมดับสนิท
ไม่มีเศษเหลือในที่ไหน? ดังนี้ ต่างหาก.

ภิกษุ ! ในปัญหานั้น คำตอบมีดังนี้ :

“สิ่ง” สิ่งหนึ่ง ซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง เป็นสิ่งที่ไม่มี
ปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด แต่มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้
โดยรอบนั้นมีอยู่ใน “สิ่ง” นั้นแหละ ดิน น้ำ ไฟ ลม
ไม่หยังลงได้ ใน “สิ่ง” นั้นแหละความยาว ความสั้น
ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม ความไม่งาม ไม่หยังลงได้
ใน “สิ่ง” นั้นแหละ นามรูปย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือ
นามรูปดับสนิท ใน “สิ่ง” นี้ เพราะการดับสนิทของ
วิญญูณ, ดังนี้”

สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง

“สิ่ง” สิ่งหนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง
เป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด
มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้โดยรอบ, นั้นมีอยู่;

ใน “สิ่ง” นั้นแหละ

ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่หยั่งลงได้;

ใน “สิ่ง” นั้นแหละ

ความยาว ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่

ความงาม ความไม่งาม ไม่หยั่งลงได้;

ใน “สิ่ง” นั้นแหละ

นามรูป ดับสนิทไม่มีเหลือ;

นามรูป ดับสนิท ใน “สิ่ง” นี้

เพราะการดับสนิทของวิญญูณ; ดังนี้แล.

สังขตลักษณะ

ภิกษุ ท. !

สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม

๓ อย่าง เหล่านี้ มีอยู่.

๓ อย่างอย่างไรเล่า? ๓ อย่างคือ :-

๑. มีการเกิดปรากฏ (อุปปาโท ปญฺญายติ);
๒. มีการเสื่อมปรากฏ (วโย ปญฺญายติ);
๓. เมื่อตั้งอยู่ก็มีภาวะอย่างอื่นปรากฏ
(จิตฺตสฺส อณฺเณตฺตํ ปญฺญายติ).

ภิกษุ ท. !

สามอย่างเหล่านี้แล คือ

สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม.

อสังขตลักษณะ

ภิกษุ ท. !

อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม

๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่.

๓ อย่างอย่างไรเล่า ? ๓ อย่างคือ :-

๑. ไม่ปรากฏมีการเกิด (น อุปปาโท ปญฺญาตติ);

๒. ไม่ปรากฏมีการเสื่อม (น วโย ปญฺญาตติ);

๓. เมื่อตั้งอยู่ ก็ไม่มีภาวะอย่างอื่นปรากฏ

(น จิตฺตสฺส อณฺเฏตตํ ปญฺญาตติ).

ภิกษุ ท. !

สามอย่างเหล่านี้แล คือ

อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม.

ลำดับการหลุดพ้นโดยละเอียด

เมื่อเห็นอนัตตา

ภิกษุ ท. ! รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใด
เป็นอนัตตา สิ่งนั้นนั่น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่
เป็นตัวตนของเรา : เธอทั้งหลายพึงเห็นข้อนั้น ด้วยปัญญา
โดยชอบ ตรงตามที่เป็นจริง อย่างนี้ ด้วยประการดังนี้.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ตรัส
อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปทุกประการ)

ภิกษุ ท. ! เมื่อบุคคลเห็นข้อนั้น ด้วยปัญญาโดย
ชอบตรงตามที่เป็นจริงอยู่อย่างนี้, ปุพฺพพันตานุทิฏฐิ
(ความตามเห็นขั้นส่วนอดีต) ทั้งหลาย ย่อมไม่มี;

เมื่อปุพฺพพันตานุทิฏฐิทั้งหลายไม่มี, อปรันตานุทิฏฐิ
ทั้งหลาย (ความตามเห็นขั้นส่วนอนาคต) ย่อมไม่มี;

เมื่ออปรันตานุทิฏฐิทั้งหลายไม่มี, ความยึดมั่น
ลูปคล่าอย่างแรงกล้า ย่อมไม่มี;

เมื่อความยึดมั่นลุ่มคล้อยอย่างแรงกล้าไม่มี, จิตย่อม
จางคลายกำหนด ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร
ทั้งหลาย ในวิญญูณ ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่มีความยึดมั่นถือมั่น;

เพราะจิตหลุดพ้นแล้ว

จิตจึงดำรงอยู่ (ตามสภาพของจิต);

เพราะเป็นจิตที่ดำรงอยู่

จิตจึงยินดีร่าเริงด้วยดี;

เพราะเป็นจิตที่ยินดีร่าเริงด้วยดี

จิตจึงไม่หวาดสะดุ้ง;

เมื่อไม่หวาดสะดุ้ง

ย่อมปรินิพพาน (ดับรอบ) เฉพาะตนนั้นทีเดียว

เธอนั้นย่อมรู้ชัดว่า

“ชาติสิ้นแล้ว, พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว,

กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว,

กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก” ดังนี้.

ทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาหาร

ภิกษุ ท. ! ถ้าไม่มีราคะ (ความกำหนัด) ไม่มีนันทิ (ความเพลิน) ไม่มีตัณหา (ความอยาก) ในกพพีการาหาร (อาหารคือ คำข้าว) แล้วไซ้, วิญญาณ ก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามอยู่ไม่ได้ ในกพพีการาหารนั้น. วิญญาณ ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามอยู่ไม่ได้ ในที่ใด, การขังลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มีในที่นั้น. การขังลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด, ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ย่อมไม่มี ในที่นั้น. ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด, การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น. การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ชาติชรามรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น. ชาติชรามรณะ ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ภิกษุ ท. ! เราเรียก “ที่” นั้นว่าเป็น “ที่ไม่มีวิโสภณ ไม่มีฐิติ ไม่มีควมคับแค้น” ดังนี้....

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเรือนยอด หรือศาลา เรือนยอดที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ หรือใต้ก็ตาม เป็นเรือนมี หน้าต่างทางทิศตะวันออก. ครั้นพระอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่าง

แห่งพระอาทิตย์ส่องเข้าไปทางหน้าต่างแล้ว จักตั้งอยู่ที่
ส่วนไหนแห่งเรือนนั้นเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏ
ที่ฝาเรือนข้างในทางทิศตะวันตก พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ถ้าฝาเรือนทางทิศตะวันตกไม่มีเล่า
แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์นั้น จักปรากฏอยู่ ณ ที่ไหน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏ
ที่พื้นดิน พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ถ้าพื้นดินไม่มีเล่า แสงสว่างแห่ง
พระอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏ
ในน้ำ พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ถ้าน้ำไม่มีเล่า แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์
นั้น จักปรากฏที่ไหนอีก ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์นั้น ย่อมเป็น
สิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้นแล :

ถ้าไม่มีโรค (ความกำหนัด) ไม่มีหนัก(ความเพลिन)
ไม่มีคัณฑหา (ความอยาก) ในกพพีการาหารแล้วไซ้,
วิญญานก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงาม
อยู่ไม่ได้ในกพพีการาหารนั้น.

วิญญานตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในที่ใด,
การหยั่งลงแห่งนามรูปย่อมไม่มี ในที่นั้น.

การหยั่งลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด, ความเจริญ
แห่งสังขารทั้งหลายย่อมไม่มีในที่นั้น.

ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด,
การบังเกิดในภพใหม่ต่อไปย่อมไม่มีในที่นั้น.

การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด,
ชาติ ชรามณะต่อไป ย่อมไม่มี ในที่นั้น.

ชาติชรามณะต่อไป ไม่มีในที่ใด,

ภิกษุ ท.! เราเรียก “ที่” นั้นว่าเป็น “ที่ไม่มีมีโสภ
ไม่มีฐิติ ไม่มีควมคับแค้น” ดังนี้....

หลักการพิจารณาอาหาร

ภิกษุ ท. ! ก็ กพพิการอาหาร (อาหารคือคำข้าว) จะ
พึงเห็นได้อย่างไร ?

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนภรรยาสามีสองคน
ถือเอาเสบียงสำหรับเดินทางเล็กน้อย เดินไปสู่หนทาง
อันกันดาร สองสามีภรรยา นั้น มีบุตรน้อยคนเดียวผู้น่ารัก
นำเอ็นดูอยู่คนหนึ่ง เมื่อขณะเขาทั้งสองกำลังเดินไป
ตามทางอันกันดารอยู่นั้น เสบียงสำหรับเดินทางที่เขาถืออยู่
เพียงเล็กน้อยนั้น ได้หมดสิ้นไป หนทางอันกันดารนั้น
ยังเหลืออยู่ เขาทั้งสองนั้น ยังไม่เดินข้ามหนทางอันกันดาร
นั้นไปได้ ครั้งนั้นแล สองภรรยาสามีนั้นได้มาคิดกันว่า
“เสบียงสำหรับเดินทางของเราทั้งสองที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยนี้
ได้หมดสิ้นลงแล้ว หนทางอันกันดารนี้ยังเหลืออยู่ ทั้งเราก็
ยังไม่เดินข้ามหนทางอันกันดารนี้ไปได้ อย่างกระนั้นเลย
เราทั้งสองคน พึงฆ่าบุตรน้อยคนเดียวผู้น่ารักนำเอ็นดูนี้เสีย
แล้วทำให้เป็นเนื้อเค็มและเนื้อย่าง บริโภคเนื้อบุตรนี้แหละ
เดินข้ามหนทางอันกันดารที่ยังเหลืออยู่นี้กันเถิด เพราะ

ถ้าไม่ทำเช่นนี้ พวกเราทั้งสามคนจะต้องพากันพินาศหมด
แน่” ดังนี้. ครั้งนั้นแล ภรรยาสามีทั้งสองนั้น จึงฆ่าบุตรน้อย
คนเดียวผู้น่ารักน่าเอ็นดูนั้น แล้วทำให้เป็นเนื้อเค็ม และเนื้ออย่าง
บริโกลเนื้อบุตรนั้นเที่ยว เดินข้ามหนทางอันกันดาร
ที่ยังเหลืออยู่นั้น สองภรรยาสามีนั้น บริโกลเนื้อบุตรไป
พลงพร้อมกับค้อนอกไปพลง รำพันว่า “บุตรน้อยคนเดียว
ของเราไปไหนเสียบุตรน้อยคนเดียวของเราไปไหนเสีย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร ?

สองภรรยาสามีนั้นจะพึงบริโกลเนื้อบุตรเป็นอาหาร
เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานบ้าง เพื่อความมัวเมาบ้าง
เพื่อความประดับประดาบ้าง หรือเพื่อตกแต่ง (ร่างกาย) บ้าง
หรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้อนั้นหาเป็น
เช่นนั้นไม่ พระเจ้าข้า !”

แล้วตรัส ต่อไปว่า “ถ้าอย่างนั้นสองภรรยาสามีนั้น
จะพึงบริโกลเนื้อบุตรเป็นอาหารเพียงเพื่อ (อาศัย) เดินข้าม
หนทางอันกันดารเท่านั้นใช่ไหม?”

“ใช่ พระเจ้าข้า !”

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้มีอุปมาฉันใด, เราข่อมกล่าวว่า กพพีการาหารอันอริยสาวกพึงเห็น (ว่ามีอุปมาเหมือนเนื่อบุตร) ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! เมื่อกพพีการาหาร อันอริยสาวก กำหนดรู้ได้แล้ว,

ราคะ (ความกำหนัด) ที่มีกามคุณทั้ง ๕ เป็นแดนเกิด ย่อมเป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้นกำหนดรู้ได้แล้วด้วย;

เมื่อราคะที่มีกามคุณทั้ง ๕ เป็นแดนเกิด เป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้นกำหนดรู้ได้แล้ว,

สังโยชน์ชนิดที่อริยสาวกประกอบเข้าแล้ว จะพึงเป็นเหตุให้มาสู่โลกนี้ได้อีก ย่อมไม่มี.

หมดความพอใจ ก็สิ้นทุกข์

นัตถิยา อสเสติ อาคตคิคะติ นะ โทติ;
เมื่อความน้อมไป ไม่มี, การมาและการไป ย่อมไม่มี

อาคตคิคะตติยา อสเสติ จตุปะปาโต นะ โทติ;
เมื่อการมาและการไปไม่มี,
การเคลื่อนและการเกิดขึ้น ย่อมไม่มี

จตุปะปาเต อสเสติ เนวิระ นะ หุรัง นะ อุภะยะมันตะเร:
เมื่อการเคลื่อนและการเกิดขึ้น ไม่มี, อะไร ๆ ก็ไม่มีในโลกนี้
ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง

เอเสวันโต ทุกข์สสะ,
นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์ละ.

ความรู้สึกภายในใจ เมื่อละตัณหา (ความอยาก) ได้

เราเมื่อยังคันไม่พบแสงสว่าง, มัวเสาะหานายช่าง
ปลูกเรือน (คือตัณหา ผู้ก่อสร้างเรือนคืออสังขภาพ) อยู่, ได้ห้องที่เยว
ไปในสังสารวัฏ กล่าวคือ ความเกิดแล้ว เกิดอีกเป็นอนนกะชาติ
ความเกิดเป็นทุกข์รำไปทุกชาติ

แนะนำช่างผู้ปลูกสร้างเรือน !

เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว,

เจ้าจักสร้างเรือนให้เราต่อไปอีกไม่ได้,

โครงเรือน (คือกิเลสที่เหลือเป็นเชื้อเกิดใหม่) ของเจ้า

เราหักเสียบเขินหมดแล้ว

ยอดเรือน (คืออวิชชา) เรายี่เสียแล้ว,

จิตของเรา ถึงความเป็นธรรมชาติ

ที่อารมณ์จะยุแห่ ยัวเข้าไม่ได้เสียแล้ว

มันได้ลุถึงความหมดอยากทุกอย่าง.

លក្ខណៈពិកម្មដ្ឋានគីល

ผู้ช้วนวิงวอน

ยัม ภิกขเว สตถารากรณียัม สวากานัม

ทีเตสิณา อนุกรมุปเกน อนุกรมุปุปาทาย

กตัม โว ตัม มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสดงหาประโยชน์
แก่กุลธออาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ

เอตานิ สุลัญญาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้นโคนไม้ทั้งหลาย, นั้นเรือนว่างทั้งหลาย

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจในภายหลังเลย.

อยัม โว อมฺหากัม อนุสาสนี

นี้แล เป็นวาจาเครื่องพรั่นสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล

(นัยที่ ๑)

มหาราชะ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว เป็นอย่างไรเล่า?

มหาราชะ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความระอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาหวังประโยชน์แก่กุลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุน อันเป็นของชาวบ้าน; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พุคแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่แก้งกล่าวให้ผิดต่อโลก; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้างกัน หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่นำมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้างกัน แต่จะสมานคนที่แตกกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียงเป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียงเป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสียด เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใครที่พอใจของมหาชน; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

เป็นผู้ละคำพูดที่โปรยประโยชน์ทิ้งเสีย เว้นขาดจาก
การพูดเพื่อเจ้า กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง
เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่ว่าจามีที่ตั้ง
มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์
สมควรแก่เวลา; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล

(นัยที่ ๒)

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว, เว้นจาก
การฉันในราตรีและวิกาล,
เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม
และการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล,
เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรง
ตกแต่งด้วยมาลาและของหอมและเครื่องลูบทา,
เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค
ม้า ทั้งผู้และเมีย,

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทีนากับที่สวน,
เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทาสไปในที่ต่าง ๆ,
เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย,
เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของ
ปลอมและการหนีด้วยเครื่องนับ,
เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยการนับสินบนและ
ล่อลวง,
เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจำจอง การข่ม
ทำร้าย การปล้น และการกรรโชก,
แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล

(นัยที่ ๓)

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโทษที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำ พิชคามและภุตคามให้กำเริบ, คืออะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิด แต่ราก พืชที่เกิดแต่ต้น พืชที่เกิดแต่ผล พืชที่เกิดแต่ยอด และ พืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ห้า. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ เว้นขาดจากการทำพิชคามและภุตคาม เห็นปานนั้น ให้กำเริบ แล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโทษที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็น ผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือสะสม ข้าวบ้าง สะสมน้ำดื่มบ้าง สะสมผ้าบ้าง สะสมยานพาหนะบ้าง สะสมเครื่องนอนบ้าง สะสมของหอมบ้าง สะสมอามิสบ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสม เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก
 ฉันทโภชนะที่ท่ายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็น
 ผู้ดูการละเล่นกันอยู่เนือง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือคูฟ้อน ฟังจับ
 ฟังประโคม คูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลงปรบมือ ฟังตีฆ้อง
 ฟังตีระนาด คูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน คูเล่นหน้าศพ
 คูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่
 ชนนกกระทา คูรำไม้ รำมือ ชกมวย คูเขารบกัน คูเขตรวดพล
 คูเขตั่งกระบวนทัพ คูกองทัพ ที่จัดไว้. ส่วนภิกษุในธรรม
 วินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว
 แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก
 ฉันทโภชนะที่ท่ายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยัง
 สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชา
 เห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือท่ายลักษณะในร่างกายบ้าง
 ทายนิมิตลางดีลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง
 ทำนายฝัน ทายชะตา ทายผ้าหนูกัด ทำพิธีโหมเพลิง ทำพิธี
 เบิกแวนเวียนเทียน ทำพิธีชั้ดโปรยเกลบ ทำพิธีชั้ดโปรยรำ
 ทำพิธีชั้ดโปรยข้าวสาร ทำพิธีจงเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา

ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีพลีด้วยโลหิตบ้าง เป็นหมอดูอวัยวะ
ร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอ
ปลูกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมอ
หมอขับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนก
เสียงกา หมอทายอายุ หมอกันลูกศร หมอดูรอยสัตว์.
ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิต
เพราะทำไตรจณวิชา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีล
ของเธอประการหนึ่ง,

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก
นั้นโทษนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น
ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตผิต เพราะทำไตรจณ
วิชา เห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคราส
สุริยคราส นกษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์
ดาวพระเคราะห์ ว่าจักเดินในทางบ้าง นอกทางบ้าง, ทำนายว่า
จักมีอุกกาบาต สุมเพลิง แผ่นดินไหว ฟ้าร้องบ้าง ทำนาย
การขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์
และดาว จะมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง. ส่วนภิกษุใน
ศาสนานี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิต เพราะทำ

เครื่องจลาจล เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จัน โภชนะที่ท่ายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องจลาจล เห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ ทำนายว่า จักมีฝนดีบ้าง จักมีฝนแล้งบ้าง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรบบ้าง ทำนายการนับคะแนน คิณเลข ประมวล, แต่งกาพย์กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องจลาจล เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จัน โภชนะที่ท่ายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ยังสำเร็จการเป็นอยู่ ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องจลาจล เห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ คุณุภย้อวาทะ คุณุภย้อวิวาทะ คุณุภย้อทำการผูกมิตร คุณุภย้อทำการแตกร้าง คุณุภย้อทำการเก็บทรัพย์ คุณุภย้อทำการจ่ายทรัพย์, คุณุภย้อดีชอคร้ายบ้าง, ให้ยาบำรุงครรภ์บ้าง

รำมนต์ผูกยึด ปิดอุดบ้าง, รำมนต์สลัด รำมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง ถามเทวดาบ้าง ทำพิธีบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงมหาพรหม รำมนต์พ่นไฟ รำมนต์เรียกขวัญให้บ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องจักษุ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง,

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ตายถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องจักษุเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง ? คือ บนขอลากผลต่อเทวดา ทำการบวงสรวงแก่น บน สอนมนต์กันผีกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำการบวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน พ่นน้ำมันต์ บูชาเพลิงให้บ้าง ประกอบยาสำรอกให้บ้าง ประกอบยาประจุ ประกอบยาถ่าย โทษข้างบน ประกอบยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ทำยาหยอดตา ประกอบยานัตถุ์ ประกอบยาทำให้กัด ประกอบยาทำให้สมาน เป็นหมอป่าขยาตา เป็นหมอผ่า

บาดแผล เป็นหมอกุมาร หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.
ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด
เพราะทำเครื่องงานวิชา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีล
ของเธอประการหนึ่ง.

สี. ที. ๕/๘๓/๑๐๓.

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธทวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็กๆกลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธทวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโฆษาจารย์) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในการประกาศพระสัทธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธทวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลึกลับสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพัวพันเลื่อนลับสน ในข้อธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมาชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช่คำของพระพุทธรเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธทวจน เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธทวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธรเจ้า จึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธทวจน” ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับว่า ท่านพระอาจารย์กสิณฤทธิ์ โสคติโส เกรงครัดในข้อวัตรปฏิบัติตามแนวทางของท่าน พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ภายใต้วินัยอันเป็นพุทธบัญญัติ การเผยแพร่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไร ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไปเมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัตถธรรมให้คงมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น ฆราวาสกลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์กสิณฤทธิ์ โสคติโส ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมด อยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัตถธรรมให้คงมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการตรงนี้ได้ ด้วยวิธีต่างๆ นั่นคือ เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อรู้ประกาย เห็นได้ด้วยตนเองแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งคั้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็ถือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ์” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ์ นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้องญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี โดยไม่มีเงื่อนไข ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้อุปถัมภ์ของพุทธวจน โดยวัดนาป่าพง
ค้นหาข้อมูลได้จาก
www.watnapp.com

หากมีความงานงที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความงานงได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์

สำนักงานใหญ่ : ๑๖/๘๘ ชั้น ๒ ซอยสุขุมวิท ๖๘ ถนนสุขุมวิท
แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐
โทรศัพท์ ๐๒-๓๔๔-๘๓๖๐ - ๑ โทรสาร ๐๒-๓๕๘-๒๑๘๔
เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : info@buddhakos.org

ประสานงานและเผยแพร่ : มูลนิธิพุทธโฆษณ์ อาคารภคินท์
๕ ถนนรัชดาภิเษก แขวงดินแดง, เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐
โทร.๐๘๕-๐๕๘-๖๘๘๘, ๐๘๑-๕๑๓-๑๖๑๑

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธวจนได้ที่

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษณ์” ธนาคารกสิกรไทย สาขาย่อยตลาดไท
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๔๘๔-๒-๑๐๘๗๗-๘

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกไทยฉบับสยามรัฐ

พุทธวจน ฉบับธรรมโฆษณ์

(ชุดจากพระโอษฐ์ ผลงานแปลพุทธวจนโดยท่านพุทธทาสภิกขุ)

พุทธวจน ฉบับตรวจแก้

(จัดพิมพ์โดยมูลนิธิพุทธโฆษณ์)

ร่วมจัดทำโดย

คุณอาคม จันทะคุณ,

กลุ่มพุทธบริษัทศากยบุตร,

กลุ่มละนันท์, กลุ่มพุทธโอษฐ์,

กลุ่มธรรมะสีขาว, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,

กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,

กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กลุ่มวิชาเขต-ภาคใหญ่,

คุณสุธี วชิระสมบุญ, คุณสายทิพย์ ชูเทพากร, คุณอมฤต ชัยบุตร,

คุณพิมพ์จันทร์ วิมุกตานนท์, คุณวิจิตรา คุปต์ขลุ่ยชัย, คุณวงสิริ เอี้ยวเหล็ก

คุณมานพ พุ่มเข็ม และครอบครัว, คุณदनัย วงศาโรจน์ และครอบครัว,

คุณสุเทพ กุลสิงห์ และครอบครัว, คุณวารารณ คักติ และครอบครัว

นายกเทศมนตรีบางคูวัด คุณพสิษฐ์ มะลิ,

บริษัท ห้างพระจันทร์ไอศถ จำกัด, บริษัท ไทยควอลิตี้ แลนด์ แอนด์ เฮ้าส์ จำกัด,

“ความเพียรพอดี พร้อมด้วยความสามัคคี”

โสณะ! ข้อนี้ก็เช่นเช่นนั้นแล กล่าวคือ

ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจัดเกินไป

ย่อมเกินไปเพื่อความฟุ้งซ่าน

ย่อหย่อนเกินไปย่อมเกินไปเพื่อความเกียจคร้าน

โสณะ! เพราะเหตุนั้นแล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี
จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย ต้องเป็นธรรมชาติที่เสมอ ๆ กัน
จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด

“พระเจ้าข้า! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย ในทิศใดพวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน

มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน

เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ทิศนั้นเป็นที่वासกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย)

จะป่วยการกล่าวไปใย ถึงการที่เพียงแต่นี้ก็ถึง.

ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น

ได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก

ในธรรม ๓ อย่าง....ก็ธรรม ๓ อย่าง อย่างไรเล่า

ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก ๓ อย่างคือ:-

๑. เนกขัมมวิตก ความตริกในการหลีกออกจากความฟัวพันในกาม

๒. อัปฺยาปาทวิตก ความตริกในการไม่ทำความมุ่งร้าย

๓. อวิหิงสาวิตก ความตริกในการไม่ทำตนและผู้อื่นให้ลำบาก

ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แล ที่ภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก...

จุนทะ! สัลเลขธรรม (ความขุดเกลา)

เป็นสิ่งที่เธอทั้งหลายพึงกระทำในธรรมทั้งหลายเหล่านี้ กล่าวคือ: -

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้เบียดเบียน
เรাজักเป็นผู้ไม่เบียดเบียน

เมื่อผู้อื่นกระทำปณาดิบาด
เรাজักเว้นขาดจากปณาดิบาด

เมื่อผู้อื่น กระทำอทินนาทาน
เรাজักเว้นขาดจากอทินนาทาน

เมื่อผู้อื่นพูดเท็จ พูดส่อเสียด
พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า
เรাজักเว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด
พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า

เมื่อผู้อื่นมากด้วยอภิชฌา
เรাজักเป็นผู้ไม่มากด้วยอภิชฌา

เมื่อผู้อื่นมีจิตพยาบาท
เรাজักเป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ฟุ้งซ่าน
เรাজักเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธ
เรাজักเป็นผู้ไม่มักโกรธ ผูกโกรธ

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ลบลหุลุคุณ
เรাজักเป็นผู้ไม่ลบลหุลุคุณ

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้แข่งดี เรাজักเป็นผู้ไม่แข่งดี

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ริษยา เรাজักเป็นผู้ไม่ริษยา

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ตระหนี่
เรাজักเป็นผู้ไม่ตระหนี่

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้โอ้อวด
เรাজักเป็นผู้ไม่โอ้อวด

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีมารยา
เรাজักเป็นผู้ไม่มีมารยา

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้กระด้าง
เรাজักเป็นผู้ไม่กระด้าง

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ดูหมิ่นท่าน
เรাজักเป็นผู้ไม่ดูหมิ่นท่าน

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ว่ายาก เรাজักเป็นผู้ว่าง่าย

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีมิตรชั่ว เรাজักเป็นผู้มีมิตรดี

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ประมาท
เรাজักเป็นผู้ไม่ประมาท

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ไม่มีhiri และโอดตັปะปะ
เรাজักเป็นผู้มีhiri และโอดตັปะปะ

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีสุตะน้อย
เรাজักเป็นผู้มีสุตะมาก

เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ซี้เกียจ
เรাজักเป็นผู้ปรารถนาคามเพียร

ม. ม. ๑๒/๗๕/๑๐๔.

วัดนาป่าพง

ศีลธรรมนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้
ได้รับการสงวนไว้ ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบเพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล
ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่ คุณศรชา โทร.๐๘๑-๕๑๓-๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร.๐๘๕-๐๕๘-๖๘๘๘

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์ศีกฤติ์ โสภณินโณ ได้ที่ media.watnapahong.org |

www.watnapp.com (ธรรมบรรยายคำวันเสาร์) ทั้งภาพและเสียง ตั้งแต่ 19.00 น. | คลื่น ส.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ เวลา 16.40 น. |
FM 106.0 MHz เวลา 05.00-05.30 น. | ทีวีดาวเทียม ช่อง A | Biz Net Tong Hua เวลา 05.00-05.30 น. และ 06.00-07.00 น.

